

VÁMSZER · GÉZA

IZLE'S
MODOR
DIVAT.

19

28.

GEORGEIU.
SZE'KELYUDVAREHELY.

GLOBUS · NYOMDA

V.

G.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ház
Rezső
Múzeum
SZÉKELYUDVARHELY

VÁMSZER GÉZA
IZLÉS
MODOR
DIVAT

19

28

ODORHEIU
SZÉKELYUDVARHELY

GLOBUS- NYOMDA

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A KÖNYVDÍSZEK ÉS CÍMLAP KLISÉIT
SZERZŐ RAJZAI UTÁN
A NAGYSZEBENI KRAFFT & DROTLEFF CÉG
KÉSZÍTETTE.

SZERZŐ KIADÁSA.

MINDEN JOG A SZERZŐÉ.

Előszó.

Olyan időket élünk, amikor a külső élet durvaságai, igazságtalanságai meggyötörnek, elárasztanak és a művelt lelkű közönség szívesen menekül az otthon csendjébe, harmoniájába, de amellett társadalmi érintkezésében, elszegényedése dacára, örömmel mutatja meg disztिंगvált, finom életmódját, ízléses öltözködését, sőt még tud örülni a szépnek és pártfogolja a művészeteket is, ha erre megfelelő nevelést kapott.

A nyugati könyvpiactól való elzárkózottságunk indított arra elsősorban, hogy szűkebb hazánkban olyan könyvet adjak közkézre, amely együtt tárgyalván az egymásba kapcsolódó „ízlést, modort, divatot”, a társadalmi élet és berendezkedés kérdéseiben útmutatásokkal szolgál úgy az ifjúságnak, mint minden társadalmi osztályunknak.

Nem fényűzést hirdetek, csak finom és okos életművészetre buzdítok.

Nem új eszmék, ismeretlen dolgok ezek, de soha sem lehet őket és fontosságukat elég gyakran és elég széles körben hirdetni.

Ezért nem kiválasztott speciális témakört dolgozok fel és nem szólok csak szakemberekhez és a magasabb társadalmi osztályhoz, amelynek kifinomodott ízlése vagy történelmi, művészeti ismerete biztos alapul szolgál, hanem hozzáférhetővé szeretném tenni ez eszméket minden társadalmi rétegnek.

Nem céloom e kis könyvben megemlített összes kérdésekről minden apróságra kiterjedő tanácsokat adni, hisz ez lehetetlen is, csupán a közfigyelmet szeretném felhívni e dolgok fontosságára, hogy így a mai társadalom eldurvult, elfásult lelkű emberei nagyobb gondot fordítsanak az „*ízlés, modor, divat*” kérdéseire, amelyek csak együtt és egymástól elválaszthatatlanul vizsgálándók és helyesen használva már *művészet, élet-művészet* számba mennek. Legyenek ezek fontos életkérdések, problémák mindenki előtt, mert általuk életünket szebbé, kellemesebbé és finomabbá tehetjük.

E könyv megírásánál tekintettel voltam speciális magyar és erdélyi viszonyainkra és azokhoz igyekeztem alkalmazkodni. Sőt rámutattam társadalmi szervezkedésünk némely hiányára is.

Romániai magyar sajtónkban minden szakmának, érdekkörnek meg vannak a szószerűi, de ízlést fejlesztő cikkek alig jelentek meg sajtónkban, míg e témakörnek külföldön már egész könyvtárakat kitevő irodalma van. Az elmúlt szörnyű évek után fokozottabban éreztem hiányát ily könyvnek, főképp az erdélyi könyvpiacra és jóleső elégtétel volna nekem az, ha e szerény könyvecskémmel bár megindítója lehetnék egy ily irányú fejlettebb irodalomnak.

Székelyudvarhely, 1928. március havában.

A SZERZŐ.

TARTALOM:

BEVEZETŐ RÉSZ	9
Izlés, műpártolás.	
ELSŐ RÉSZ	15
A ház	17
A családi ház.	
A lakás	21
Az otthon.	
Az előszoba	27
A lakószobákról általában.	28
A hálószoza	32
Az ebédlő, a szalon	34
A tiszta szoba.	
A bútor	36
Az antik bútor.	
A szobadíszek	39
A szurrogátumok, a kezdő gyáripár.	
Faldíszek	43
Festmények, rajzok, fényképek.	
A képkeret	44
A férfiszoba	46
Úri-szoba, dolgozó.	
A könyv, az exlibris	47
A bibliofílek.	

A vendégszoba	50
A vendégkönyv.	
A gyermekszoba	51
A fürdőszoba	53
A testkultusz.	
A konyha	54
A cselédszoba.	
A klozet	57
A kert	57
A magyar virágok.	
MÁSODIK RÉSZ	59
Az iskola épülete	61
A középületek. Az épületek díszítései.	
A gyermek, a mai ifjúság	64
A játékszer, a mese- és képeskönyv, a tankönyv	68
A művészi nevelés	73
A rajzoktatás.	
A színek	75
A színérvék.	
Iparművészet és népművészet	82
Háziipar.	
A templom	87
A falusi templom.	
A temető	91
A sírfeliratok.	

HARMADIK RÉSZ	95
Az utca esztétikája	97
A város-szépítő egyletek.	
A virág-kultusz. A parkok.	
Az üzletek, a kirakat	103
A kereskedő, az iparos.	
A vásárlás művészete	109
A reklám, a plakát	112
Az apró közhasználati tárgyak	116
Kegyeltsértő királyi arcképek.	
A mozgósínház, a film. A színház	117
A magyar film-színészek.	
A muzeum, a képtár	126
Erdélyi művészeti viszonyaink.	
A könyvtárak	130
NEGYEDIK RÉSZ	133
A jó modor	135
Udvariasság, lovagiasság.	
Külső megjelenés, társalgás.	
Megszólítás, köszönés.	
Az ajándékozás művészete	145
Az étkezéssel járó szokások	149
Az asztalterítés.	

ÖTÖDIK RÉSZ	157
Az ínycenc és étele, itala	159
Sör, bor, fekete kávé, tea.	
A dohányzás	164
Pipa, szivar és cigaretta.	
A munka és a lustaság	166
Az alvás	169
A meztelenség	171
A fürdés, a sport.	
HATODIK RÉSZ	173
Az öltözködés divatjának története	175
Erkölc és művészet a divatban.	
A rövid haj	184
A modern divatról általában	187
A divatlapok. Páris és London.	
A nő mai öltözködése	190
A rizspor, a manikür.	
Az ékszer, az illatszer.	
A férfi utcai és sport-ruházata	198
A férfi fehérneműje	207
A fekete férfi ruhák	210
Hajviselet, monokli, ékszer.	

BEVEZETŐ RÉSZ.

CHATEAUBRIAND:

„Az ízlés, az esztétikai szép, szoros összefüggésben van az ésszel, az értelemmel és hatással van rá”.

„A szépnek élvezete nemesíti érzéseinket, gondolkodásunkat és erkölceinket is, mert a rossztól, mint rúttól elriaszt s az erényt, mint szépet megkedvelteti”.

„Megfinomítja külső erkölceinket, modorunkat és fékentartja dúrva állati ösztöneinket”.

„Aki a szép iránt érzéketlen lett, az nem áll messze a vétek szeretetétől és könnyen az erényt is balul értelmezi”.

Az első három részben a nyugatról megindult és a háború előtti években Magyarországon is elterjedt ízlést nevelő és népszerűsítő mozgalmat ismer tetem. A közbejött világháború és az azutáni elszakadottságunk Budapeستől teszük szükségessé, hogy ezekről ma Erdélyben ne csak újból beszéljünk, hanem tegyük is valamit.

Eddig ez eszméket csupán szaklapokban és szakiskolákban vitatták és propagálták. Nekünk ez Erdélyben azért sem lehet elég, mert sem ily iskolánk, sem ily folyóiratunk nincsen. Mi széles rétegekbe kell, hogy széthintsük eszméinket: első sorban és fokozottabb mértékben az ifjú generációt véve tekintetbe. És tegyük mindezt addig, amíg nem

késő, — addig, amig ifjainkból az Isten ajándéka-
képen örökölt hajlam a szép és ízléses iránt ki nem
pusztul a mai romlott világban.

A mi sokat szenvedett magyar tisztviselő osz-
tályunk szebbé és türhetőbbé teheti gazdasági és
egyéb visszaszoritottságát. ha művészi ízlését fej-
leszti, kulturáját erős és komoly alapokra fekteti —
és társadalmi érintkezésben finom úriember marad.
Neki kell, ez úton is, életre keltenie a már korcsos-
suló, halódó erdélyi lelket, amely eddig tradicioná-
lisan kísérte életünket.

Iparosainkra, kereskedőinkre is nagy feladatok
várnak. Ők igyekezzenek a lehető legegyszerűbb,
legolcsóbb anyaggal, eszközzel, de a művészi ízlés
és a célszerűség szemmeltartásával gyártani és nép-
szerüsíteni iparcikkeiket. Szakképzettsége, műveltsége,
ízlése és társadalmi modora fejlesztésével át fogja
hidalni minden iparos azokat az ellentéteket, ame-
lyek még sok helyt elválasztották őket az úgyneve-
zett „tanult középosztálytól”.

Nem lehet és nem szabad egy percre is igazat
adnunk olyan ellenvéleménynek, amely hivatkozva a
mai politikai, gazdasági és erkölcsi zilált állapotokra, az
ily irányú mozgalmat időszerűtlennek, célranem-
vezetőnek, fényűzésnek, talán még ártalmasnak is
tartaná. Az ilyen aktivitás nélküli emberek, kényel-
műknél fogva semmit sem tartanak időszerűnek és
mindent az „időre” biznak. Át kell mentenünk a
háború előtti életünkben az ifjuságnak azt, ami jó

és szép volt, noha bizonyos az is, hogy a szociális és gazdasági helyzet javulásával önkéntelenül e téren is javulás fog beállni, de szegénységünkben sem szabad a züllésnek ennyire teret engednünk, mert a lejtőn nincs megállás.

A rómaiaknál, a középkorban és azóta is mindig akadtak gazdag és befolyásos egyének, akik műpártoló (maecenas) hírében állottak. Tevékenységük abban merült ki, hogy egy-egy művészt (rendesen hiúságból) megélhetésében, érvényesülésében támogattak vagy újabb időkben, mint műbarátok, műgyűjtők vagyonuknak, idejüknek jó részét áldozták művészi tárgyak összegyűjtésére, felkutatására (úgy-mint: festmények, ötvös-munkák, kül- és belföldi iparművészeti vagy népművészeti kézimunkák stb.)

A műgyűjtésnek különböző korokban mindig más és más divattárgya tartotta lázban a műgyűjtőket. Így a XVI—XVII. században a könyv, az „ex libris”, a XVIII. században a képgyűjtés (könyvtárak, képtárak), a múlt században pedig az antikbútorok, továbbá más világreszereknek népművészeti exotikus apróságai voltak divatosak és kedveltek.

Magyarországon elsőnek Jankovich Miklós ismerte fel azt a fontosságot, amelyet a nemzeti műgyűjtemény valamely nemzet kulturájának megítélésénél betölt. Mert amely nemzet régi történelmi emlékeit, művészeti kincseit észszerűen meg tudja őrizni a jövő nemzedék számára és azt be tudja mutatni, az már bizonyos magasabb kulturfejllett-

séget ért el és viszont a nemzeti öntudat erőt is meríthet a múlt ez emlékeiből az eljövendő nemzeti kultúrmunkára.

Ma a műpártolást már nemcsak nagy urak kedvtelésének és kormányok kötelességének kell tekintenünk, ma minden jóízlésű embertől elvárjuk, hogy művészi munkák népszerűsítésével felkarolják a művészeteket, hisz ezáltal egyben maguknak és az emberiségnek életét is szebbé, kellemesebbé, üdébbé teszik. Mert ezt nem csak drága festmények és szobrok vásárlásával érjük el, hanem minden használati tárgyunk, házunk, bútorunk, ruházatunk izléses megválogatásával, társadalmi modorunk és általános műveltségünk fejlesztésével is támogathatjuk.

De hogy ne csak jóakaratunkról tegyünk bizonyosságot, hanem meg is közelítsük a célt, foglalkoznunk kell kissé vele, azaz meg kell ismerkednünk a művészi izlésnek és az izléstelenségnek alapfogalmával, ami után biztos kézzel és finomodott szemmel kezdhethetjük meg purifikáló munkánkat.

Ez nem korszerűtlen, — miként sokan gondolják, — hanem már is elkésett, sürgősen szükséges mozgalom. A világháború előtti évtizedek kezdetleges, gyári tucat-munkái mindenhová eljutottak: lakásba, utcára, műhelybe, templomba, iskolába, sőt falvainkba is, ahol igen gyorsan, egy embergeneráció ideje alatt elvégezték romboló munkájukat a lelkekben.

Kós Károly, Erdély nagy művésze azt írja:

„Hasonlítsunk össze egy, a múlt század 80—90-es éveiből való „díszkötéses díszművet” egy középkori „kodex”-szel, egy Corvinával, vagy akár egy a nép számára készült Holbein-féle „Todtentanz”-cal. Vagy hasonlítsunk össze egy olasz, vagy akár egy magyar gótikus falusi templomot egy mai, a XX. században épült falusi templommal; vagy akár egy XVII., XVIII. századbéli falusi kuriát egy mai úgynevezett „modern nyaraló”-val — művészek vannak, de művészet, ízlés nincs, vagy igen ritka kiváltságosoknál. A népmillióknak, de sajnos, még az úgynevezett „városi intellektuális” elemeknek a szeme is elszokott már a széptől és nem tud különbséget tenni az izléses művészet és az izléstelen gics vagy vásári apróság között”.

„Be kell lopja magát megint a szivekbe, a mindennapi életünkbe az ízlés, a művészet, olcsóbbá kell tenni és akkor nem csak mint fényűzés, hanem, mint testi és lelki napiszükséglet széles rétegeket fog finomítani, nemesíteni.”

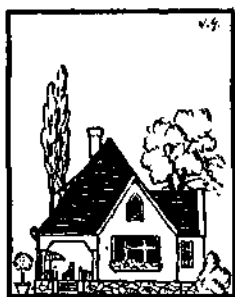
És tényleg a modern művészi törekvéseknek egyik legszebb sikere az lenne, ha az izléses tárgyak iránti lelkesedést a legáltalánosabb körökben fel tudnák kelteni. Még a világháború előtt 10—20 évvel Nyugateurópából megindult egy ily irányú mozgalom, amely Magyarországra is eljutott, de sajnos, oly rövid idő alatt csak a kiváltságos nagyvárosiaknak és szakembereknek válhatott hasznára. A világháború ezt is elseperte!

Elérkezett tehát az ideje, hogy a régi tanulságok alapján, végre folytassuk a nehezen megkezdett munkát és közvetítsük keletre.

Aki pedig ilyszerű és irányú műpártolás barátja és komoly munkása szándékozik lenni, kezdje műpártolását saját lakásán, ruházatán, a további már magától jön és fejlődik.

Kezdem tehát én is a lakáson és abból vezetem olvasóimat tovább és tovább.

E L S Ő   R É S Z ,
melyben a ház, az otthon
művészetéről s a benne
még mindig található sok
ízléstelenségről lesz szó.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

A ház.

Minden kornak, népfajnak jellegzetességéhez alkalmazkodik a ház, a lakás stílusa. Így megállapítható az, hogy a németországi lakás egyszerű, praktikus családi otthon; a francia ellenkezőleg pompázó szalont rendez be vendégserege részére; az angol háza pedig az angol hatalmi érzésnek megfelelően várszerű, míg az olaszé egyszerű és inkább a környezet természeti szépségére fordít nagyobb gondot.

Később megnevezett okokból a magyar városi polgár elemnek faji karaktert eláruló stílusa nem alakult ki.

Viszont Erdély három nemzetének falusi házai, dacára az egymásra ható befolyásoknak, népi karaktert is tükröztetnek vissza. — És pedig:

A szász zárkozottságnak teljesen megfelelő a házaiknak magas kőkapuja, kőkerítése, amely a szomszédtól is elkülöníti.

Az eredeti román ház nyitott, egyszerű, — tornác, előszoba nélküli; gyakran, kivált szomszédok között, alig akad kerítés is.

Az erdélyi magyar vagy székely a házát, kerítését, kapuját maga állítja össze fából és szivesen díszíti, faragja. Kedélyes hangulatú, nem zárkózott, amit igen jól jellemeznek a kapuk fölé írt változatos felirások is.

*„Szíves vendéglátó e kapu gazdája,
De a gonosz embört furkós bottal várja”.*

Vagy pl.:

*„Kerítések háta tolvajok járása.
Becsületes ember a kaput használja”.*

Ha földmives ember épít magának házat, rendszeren igen kis változattal, vidékének szokásai, ősei-nek tapasztalata alapján, hagyományosan kialakult szerkezeti forma szerint rója azt össze. Tekintve, hogy a falusi földmivesnek foglalkozása és így szükségletei is azonosak, házának szerkezete, beosztása is többnyire hasonló és legfeljebb igénybeli különbözőségük hoz valami kis változatot bele. A falusi építkezésnél t. i. nem az egyes építető vagy építő paraszt a művész, hanem a nép, mint konzervatív tömeg termeli ki hosszú évtizedek, századok alatt vidéke földrajzi feltételeinek, a található anyagoknak, az ottani nép természetének, ízlésének, igényének és szükségleteinek megfelelő lakóházat.

Érdekes megfigyelni, hogy majd minden falu-nak más és más kapu-tipusa, útszéli keresztje, tornáca és diszitő motivuma van, egyazon megyében, egyazon fajú nép között is.

Egész másképp áll a helyzet a városi lakosokkal, akik főleg nálunk nagyon különböznek vagyoni, műveltségi és foglalkozási szempontból. Még az egyforma foglalkozású és társadalmi állású egyének is a legkülönbözőbb helyekről, fajból és néprétegekből

származnak és így nem hozhatnak magukkal hagyományos egységes építkezési formát és ösztönös ízlést, miként a falusi földmives, aki ugyanabban a környezetben nevelkedve, ösztönszerűleg öröklí népe ízlését, forma-kincsét

A legtöbb városi ember tanácstalanul áll, ha módja és igénye támadt egy lakóház építésére. Nincs műveltsége, ízlése, tudása hozzá s így építészhez (abban a reményben, hogy olcsóbb, esetleg egy öreg pallérhoz) fordul, akire teljesen rábízza magát. Ez az építész, aki rendszeren igen jó munkás vagy kőműves lehet, de ritkán önálló tervező, előszed egy régi, nyugaton már divatját múlta tervrajzot és annak alapján sablon-házát épít neki. A tulajdonos beleköltözik és bár sehogy sem érzi jól magát benne, mégis idővel, mikor az ismerősök is bámulva gratulálnak a „hercig kis” házhoz, ő is megvigasztalódik és beletörődik a változhatatlanba. Titokban azonban mindig visszavágyik régi otthonába, amely ha nem is volt ily szép új, de legalább tágas, kényelmes és jó beosztású. Különbén általános tapasztalat az, hogy csak aki másodszor épít magának családi házat, találja el a megfelelőt. Az elsőnél vagy elsiette a dolgot, vagy utánozni akarta más, nálánál esetleg magasabbrangu embernek házát.

Mindenki, aki házat szándékozik építeni, idejében hányja-vesse meg, milyennek szeretné a házát és mit kívánjon az építészről; de ép oly hiba az, ha csak az építőre bízta magát, mintha ráerősza-

kolná laikus terveit az építő-művészre. Praktikus, kényelmes beosztású házat minden pallér, és érdeklődés után minden építető tud magának tervezni, de művészileg szép, stílusos, anyagszerű és környezetébe beletaláló házat (otthont) csak építő-művész tud teremteni.

A manzárdos házak ma igen kedveltek, mert olcsóbban juthat az ember egy-két padlás-szobához. Ezeket rendszeren háló-, vendég- vagy dolgozó-szobáknak rendezik be.

Mindazonáltal nagy elővigyázatosságot kívánnak meg, mert a felületesen és nagyon takarékosan készített manzárd szobák télen szinte használhatatlanok.

Az épület nem önmagáért van, hanem külsejét a környezete, belsejét a benne lefolyó életfunkciók határozzák meg. A templom, a parlament vagy gyár épülete más formát követel, mint a lakóház, amelyben az alvás, az étkezés, főzés és fürdés az ember szükséglete.

Minden esetre a házépités problémája, amely most még khaotikus kísérletezésekből áll csupán, egy-két évtized alatt ugrásszerű fejlődést fog felmutatni az elmúlt évszázadok tökéletlen lakóház-típusaival szemben.

A ház építésénél legelső és legfontosabb, hogy azt a terepnek, a környezetének megfelelően tervezzük, tekintetbe véve még a szobák elosztásánál az égtájakat, az illető foglalkozását, egyéniségét, vagyoni és családi állapotát.

Nem külsőségek majmolása, nem szárnyas ajtók, parkett és csúf gipsz díszítések a ház falán, tesznek széppé és kényelmessé, lakhatóvá egy házat, hanem ép:

a természetesség,
a gyakorlati célszerűség,
az előszoba,
a fürdőszoba és
a klozet.

A lakás.

Városi polgárságunk legnagyobb részének a lakása csupa hanyagság, olcsó pompa, külsőség és ríkító ízléstelenség, viszont ép a kényelem, a szabad mozgás hiányzik belőle.

Egy új polgári stílt kell megteremteni, miként nagyapáinké volt a biedermeier, de nevetséges polgári családokhoz történelmi stílusokat (renaissance, barokk vagy empire-t) majmolni. E stílusok egy-egy uralkodó (Mária Terézia, Napoleon, Lajos király) nevéhez fűződnek rendesen és csak nagyúri légkörnek felelnek meg. Nem polgári stílus egy polgár házában nevetséges és anakronizmus, főképp ma, a repülőgép, villany korszakában és mikor életünk külső körülményei is mások, oly nehezek. Egyszerűség, őszinteség kell az új polgári lakás megteremtéséhez, amely egyúttal korunknak és

énünknek is visszatükröztetője lenne. A zajos és romlott külső élet a legtöbb embert otthonülővé tette és az is, aki hajdan víg és térsaságkedvelő volt — ma csak magának, családjának és otthonának él. A válságok korát éljük és e válságok egyike ép az otthon válsága. Tény az, hogy az e téren tapasztalható visszaesés csupán ideiglenes és látszólagos, s a pár éve tartó felforgató gazdasági és lakásviszonyok okozták, mert ennek dacára már sok újság, szaklap foglalkozik a modern lakásművészet kérdéseivel és ha még nem alakult is ki a polgári modern otthon stílusa, feltétlenül jó irányban és rohamos léptekkel halad előre.

E téren Németország vezet, de a magyarországi híres butoripar is méltó munkát fejtett ki.

Igaz, hogy mai gazdasági és lakásviszonyaink sokszor a legjobb akaratot is megakadályozzák, de sajnosan tapasztalhatjuk, hogy a mai fejlődő építő és bútorigarnak egészségi és művészi törekvéseivel ép ellentétes felfogás uralkodik olyanoknál is, akiknek pedig a szükséges anyagi eszközök is rendelkezésre állának.

Egyáltalán hozzá kell szokni és nevelődni a család és otthon szeretetéhez és akkor mindenki tud, ha akar, máshonnan pénzt elvonni és többet áldozni a lakás, vagy inkább az otthon kellemessé, széppé és modernné tételére. Hisz a családi élet, az otthon melegének hiánya sok más etikai és anyagi bajnak is forrása.

A lakás ne legyen csak védelem az időjárás vagy tolvajok ellen, hanem zaklatott életünkben egy oázis-szerű ideális otthon is. Lakásunk hű tükörképe életmódunknak, izlésünknek, gondolkodásunknak.

Senki sem vitathatja, hogy mennyire jó vagy rossz hatású lehet a gyermekre a lakás, az otthon környezete, légköre. Itt, ahol férj, feleség legjobban érzi magát, ahol — párhuzamosan az iskolával — a gyermek felnevelkedik és nyeri a legmaradandóbb benyomásokat az életről, észrevétlenül lopóznak a lelkébe a látottak és hallottak, s lassacskán olyan szemüvegen keresztül nézi a világot, amilyen játékszere, könyve, iskolája, tanítója, szülője, rokonai és játszótársai voltak; szóval, amilyen egész környezete.

Menjünk be egy derék s jobb módú székely gazda házába, — a díszes kapú, a rendes udvar, a gazdasági épületek, a tornác, a lakás, a pompás szerkezetű és festett bútorok, a fából faragott nagy gyertyatartó, a faluban házilag készült korszók és gyönyörű himzések — harmonikus egészet, teljes művészi képet alkotnak. Az itt nevelkedő kis falusi gyermekek jövője felől meg lehetünk nyugodva, mert, noha itt megismerik az élet reális oldalait is, a munka szükségessége és nemesítő hatása lényükké válik és e mellett egy meseszerűség, valami ideális „gyermek-álomszerűség” keveredik észrevétlen életükbe, amely érzés végig kíséri életüket bárhová veti is a sors őket.

S most keressünk fel egy városi proletárt, vagy

egy szegény nyárspolgárt, aki a múlt század második felének selejtes gyári árucikkeivel rakta tele házát. Még ha tisztán is tartja és sok gondot fordít is rá, hatása bántóan rideg, hamis és visszataszító lesz.

Hogy ma a kis polgárok lakásai a legtöbb ízléstelenséget mutatják, annak főoka az, hogy gazdájuk nem természetes. Azaz, a városi kis polgár többnek akar látszani, mint a mi s ezért utánozza, majmolja a nagyúri lakásokban látottakat, de hozzáértés és megfelelő mód nélkül. Csak „talmi” elegancia az övé, mert elfelejti azt, hogy eme nagyúri lakásokat egy szakember, iparművész tervezte és rendezte be művészi ízléssel, annak a gazdag és sokat tapasztalt, világot járt megrendelőnek az útásításai szerint, de főképp sok pénzével. Azután pedig nem gondol arra, hogy egy ilyenszerű lakást nem elég egyszer szépen, tisztán berendezni, annak további fentartása is rengeteg pénzbe és fáradságba kerül, mivel csak úgy maradhat továbbra is egymás között harmonikus, művészies és izléses. Egy bármily nagy gondal és gazdagon berendezett lakás elhanyagolva és hozzáértés nélkül kezelve, néhány év múlva csak lomtárnak fog feltűnni, régi dicsőségről regélő „uráságoztól levetett” holminak.

Legelső követelmény a lakás berendezésénél, hogy ez megfeleljen a gazda foglalkozásának, anyagi lehetőségének és főképpen egyéniségének. Hisz amennyire ízléstelen dolog az, ha társadalmi állásán aluli lakása van valakinek, ép annyira nevetséges

és rossz ízlésre vall, ha valaki sokkal többnek akar látszani, mint amennyire társadalmi és anyagi lehetőségei engedik. Ez természetesen nem zárja ki, hogy szegény ember lakása, egyszerűsége mellett is, ne lehetne ízléses berendezésü. A kisebb polgárember lakásában barátságos, harmonikus, meleg légkör teremtése a fő, továbbá: a tisztaság, egyszerűség és természetesség. Fényűzést legfeljebb a bútor és egyéb tárgyak minőségében fejtse ki, de ne azoknak pazar díszítésében. Úgy, ahogy a stílje, berendezése, hangulata más és más a különböző felekezetek templomainak, ahogy a vaskereskedés, a gyógyszer-tár, a borbély, a posztókereskedő, a cukrász üzlet-helyiségei más, más szint, formát, stílt, légkört, hangulatot árulnak el; úgy kell a munkás, a kisiparos, a gyáros, a bankigazgató, az orvos, a tisztviselő, a mérnök házának, lakásának — ha oda belépünk — más-más hatást váltani ki. Sőt tovább menve, még a foglalkozásán belül is az illető a saját egyénisége, ízlése, kényelme és egyéb szükségletei szerint teremtsen meg magának az otthonát, hogy a lakásról valóssággal következtetni tudjunk tulajdonosára és annak mintegy hű tükörképe legyen. Aki csúnya és rossz lakásban lakik, annak nincs otthona, csak lakása, az nem szeret otthon ülni, kedvetlen és ez a hangulata a házon kívül is elkíséri. Az otthon több, mint a lakás. Az otthonban van lélek és egyéni stílus is, nemcsak bútorok és szőnyeg. A lakáshoz, hogy otthonná váljék, sokszor a nő láthatatlan irányító ke-

zére van szükség. Mert nem elég a szép bútor, az otthon-hangulat a legfontosabb, ezt pedig a nő varázsolhatja a lakásába a párnák, kézimunkák és élővirágok ügyes elrendezése által. A nő ösztönyszerűleg érzi, hová mit és milyen színűt helyezzen, szerető gonddal díszíti otthonát, hogy az élet, a munka és a szórakozás is annál kellemesebb, üdítőbb legyen. Akiknek otthonuk van, egymásért, a családért élnek, hajlamukat a szépre, nemesre ott gyakorolják és onnan viszik ki az életbe is.

Németország rendkívüli nemzeti nagyságának ereje ép az otthonban, a híres német családias életben rejlik. Még a munkásnak is meg van ott a két lakószobája, fürdőszobája és angol klozetje. Ez a leg-hathatósabb eszköz a kommunista szellem leküzdésére, mert ilyen megelégedett munkástól lehet szép családi életet és jó munkát várni. Mig nálunk, ami gyárvárosainkban mindenfélét gyártanak, csak embert nem. Németországban röpiratok, filmek útján igyekeznek minél szélesebb rétegeket a lakáskulturára nevelni.

Ha országunk vezetői igazán óhajtanák a nép, az ország megerősödését, legelőször itt kezdenék a szanalást. Mily gazdag az, akinek van otthona, ahol zavartalanul élheti a maga külön emberi világát. És mily sajnálni valóan szegény, aki nem tud magának otthont teremteni.

Kiszámíthatatlanul nagy tehát az otthon jelentősége társadalmi, kulturális, erkölcsi és nemzeti szempontból.

Az előszoba.

Előszobát, ha kicsit is, de mindenki építtessen és lehetőleg úgy, hogy onnan az ajtók sугárszerűen nyíljanak a többi szobákba. Már a neve is elárulja a hivatását és belső berendezését. Az előszoba nem fényűzés!

Az előszoba felfogja a hideget, a sáros, poros cipőt, ruhát, felöltöt és esőernyőt itt lerakhatjuk és így a lakószobába tisztán és rendesen léphetünk be.

Az előszoba legyen egyszerű, de csinos, tiszta és ne nagyon sötét. Nem kell föltétlenül itt mutogatni a háziasszonynak büszkeségét, a „dunsztos” és ugorkás üvegeket.

Az előszoba fogalmát rendesen az u. n. „Rumpelkammer”-ral (lomtár) cserélik fel. Itt szokták tartani a legrégibb törött-kopott bútort, ide helyezik a leghomályosabb, torzító tükröt és a leglehetőlenebb képeket. Nagy útazó ládák, kosarak teszik járhatatlanná az amúgy is kicsi előszobát. Itt tartja némely háziasszony a seprűjét, szennyesládáját, egy kiszolgált rozoga szekrényt, benne a téli ruhákkal és egyéb padlásra és kamrába való holmival.

Szőnyeg semmiesetra se legyen díszes, itt célja más. Legjobb a linoleum. Képek, faldíszek legyenek a kis előszobához találóak, tehát lehetőleg nem súlyos keretű, nagy olajfestmények, hanem inkább csak kis grafikai művek, aquarellek üveg lemez alatt. Előszobába találó a puhafa vagy fonott bútor, szép fehérre festve, vagy népies motívumokkal diszítve.

Hivatásánál fogva az előszoba az a helyiség, amelyen keresztül megy minden látogatónk, tehát már azért sem lehet elhanyagolt, mivel önkéntelenül lát és ítél egy pillanat alatt vendégünk és az itt szerzett impressziók hatása alatt marad jó ideig a lakószobánkban is.

A lakószobákról általában.

A lakószobák polgár embereknél általánosságban véve gazdaságosabbak és használhatóbbak, ha ugyanakkora területen több szoba van, mégha kisebbek is, mintha egy-két befűthetetlen nagyságú, tevenszerű szoba volna.

Nagy szerep jut a lakás-kultusznál magának az ablaknak és ajtónak, igen fontos azoknak elhelyezése és jól zárhatósága. Inkább csak egy-két ablak egy szobában, de az a mennyezettől mélyen, szinte a padlóig érjen és egy áttetsző, könnyű függönyön keresztül engedje be az istenadta világosságot. Asszonyaink nagyon szeretik a sötétszínű és vastag függönyt, pedig ők is ismerik e találó közmondást: „Ahová a nap nem jár, oda az orvos jár”.

Egyébként keressük minden tárgynál annak hivatását, célját — legyünk természetesek és önmagunkkal szemben őszinték, akkor magunktól rájövünk a helyes használatára és formájára, valamint arra, hogy a „kevés” gyakran több, mint a „sok”. Hisz

a függöny szerepe semmiesetre sem az, hogy eltakarja az ablakot és elfogja a világosságot, hanem csupán szobadísz, ablak-keret és legfeljebb csak puhítja, megtöri az erősen betóduló fényáradatot és harmonikusan elosztja azt az egész szobában.

A lámpa legyen könnyed, kecses formájú, de ne komor, súlyos építmény, mely régi cikornyás stílusokat akar utánózni. A modern fémlámpák rendszeren geometrikusan egyszerűek. Szépek és olcsók a selyem-batik ernyős lámpák.

A múlt században a szobák egy sorban egymásba nyílóak voltak. Ez szép volt és impozáns lehet ma is egy nagyúri lakásban, midőn a nyitott ajtókon keresztül végiglátunk az összes szobákon, de egy polgári házban sem fűtés, sem az asszony kényelme szempontjából célszerű elosztásnak nem mondható.

Ezzel szemben mily praktikus a mai központosított beosztás, ahol az előszobából sугárszerűen nyílnak az ajtók a különböző szobákba, konyhába és klozetbe. Szerencsére ez irányban igen szépen halad az építészet, már az emberek kényelem-szeretete miatt is. Sokan szeretik azt hangsúlyozni, hogy olyan családi házuk van, hogy a pince, mosókonyha, padlásfeljáró is az előszobából nyílik és így ők „egy kulccsal” lezárhatják távozáskor az egész lakást. Különbözik a modern építőművészet karöltve a lakásberendező belsőépítészekkel, úgy a nagyúri palotáknál, mint a családi házaknál, laká-

soknál igen szép és hasznos eredményeket tud felmutatni a művészi ízlés, célszerűség és kényelem szempontjából. Sokat lehetne erről írni, de félek attól a vádtól, hogy „azt mi is tudjuk, de ma mindenki örül, ha fedél alatt van”. Mégis megemlítek néhányat azok részére, akik építenek és egy esetleges többletet elbírnak. Pl. olyan kályha, mely az egész lakást fűti, hideg és meleg víz szolgáltatással; falbaépített szekrények; az ablakfüggöny fusson egy, az ablak felett beépített szekrénykébe; ózonkamrába nyíló szellőztetők; ahol nincs vízvezeték, esetleg a szomszéddal közösen, egy vízfelnyomógép felállítása ; falvédő-gomb a kilincs ellen; ajtóvédő celuloze lemez a kilincs tájékán; és végül a lekerekített szobasarkok és szögletek (ablakkáva), amelyek a lakás tisztításnál nagy könnyítést jelentenek. Előnyös a modern padlószegély-léc, amely egy, a fal síkjában a falba épített lemez. Építenek olyan lakásokat, ahol a háziasszony a konyha- és mosókonyhafelszerelés felét megtakarítja, mert a lakással kapja. A lakószobák padlóját különböző faanyagokból, linoleumból, cementből vagy xylolithből készítik, de újabban a gummipadlóval kísérleteznek, melynek előnye, hogy tartós, pormentes, meleg, zajtalan és ruganyos.

A szobafestés megválogatásához tanácsot adni pár sorban igen nehéz. Vigyáznunk kell, hogy ha a szoba már eleve elég homályos, nehogy egy mély színnel még jobban besötétítsük. Polgári házaknál tanácsos szerényebb színeknek és apróbb minták-

nak választása. Újabbán nem az általánosan szokásos egyforma és folyton ismétlődő, geometrikusan elhelyezett elemekkel díszítenek, hanem az ötletszerű, rendszertelen elhelyezésű, friss színezésű falfestés lett közkedvelt. Előnyös hatású, ha ott, ahol kicsiny ablakok vannak, fehérre festjük az ablakmélyedést, ami által az ablak is hosszabbnak, nagyobbak hat. Tudnunk kell végül azt is, hogy ha a bútorzat és egyéb tárgyak, pl. szőnyeg, szék-húzat, divány, függöny nyugtalan mintájuak, a falfestés legyen annál simább, nyugodtabb és viszont. Ha a bútor sötét, nem tanácsos túl világos falfestést alkalmazni, mert igen keményen válik ki a bútor kontur-vonala. De használnak újabbán a falak díszítésénél a falfestésen és tapétázáson kívül olyan anyagokat is (fa, csempe), amelyek bár kissé költségesebbek, de jóval tartósabbak és könnyen tisztíthatók.

Nagyúri lakásokban egy-egy figurális művészi falfestés vagy freskó igen előnyösen emeli a lakás előkelő hatását. Ezzel szemben sok vagyonos ember magánházában, palotájában látni nagy értékű festményeket, de ritkán olyan falfestményt, amely a lakás architektúráját kiegészítené és berendezésével szerves kapcsolatot alkotna. Pedig e munkálatok elvégzésére és tervezésére iparművészeti főiskolát végzett szakemberek vannak. (Diszitő festőszak).

Végül hangsúlyozni szeretném, hogy a szépen berendezett és tisztán tartott szoba főfeltétele, hogy

levegője, amelyet belélegzünk, mindig tiszta legyen. Semmiesetre sem érezheti vendégünk jól magát a legjobb szórakozások mellett is, ha belépéskor orrát romlott, utálatos levegő szaga üti meg.

Sokszor túlzott takarékoságból többszörös kárt vagy izléstelenséget érnek el az emberek, amit bátran „oktalan spórlás”-nak lehetne nevezni. Ilyen emberek félnek télen szellőztetni és nem tudják azt, hogy a kályha öt perc alatt felmelegíti a teljesen kiszellőztetett szoba hideg levegőjét, míg romlott levegő sohasem melegszik fel.

A hálószoa.

Egészségi szempontból jó, ha tágas, mivel az éjjelt, tehát életünknek harmadrészét ott töltjük. Ép ezért szükséges, hogy ablakai napos oldalon, délre, feküdjenek. Előnyös, ha a hálószoa bútorzata meleg és világos színű, barátságos, otthonos hangulatú. Ugy szintén vigyázzunk a falfestésre, hogy az se legyen nyugtalantó, túl eleven, legyen inkább a nyugalom kifejezője, mivel alvásra használjuk e szobát. A képek pedig legyenek lehetőleg vallásos vagy családi tárgyak.

A technika minden irányban felmútatta már csodálatos vivmányait, csupán az ágy nem fejlődik, nem alkalmazkodik korához. A mai ideges emberiségnek az ágy ma fokozottabb mértékben kellene idegnyugalmat, pihenést nyújtson. Pedig mennyire

elhanyagolják a legtöbbben saját kárukra. Rendesen megelégesznek egy nyikorgó tákolmányú ágygal s talán szalmazsákkal. Jól kipihent emberek vidámabbak, ezért mindenki, aki csak normális keresettel bír, elsősorban szerezzen be magának és családjának jó fekvőhelyet, célszerű, ideális ágyat, hogy éjszakai kényelme, nyugalma meglegyen.

Gyakran a két ágyat szélességében egybeépítik, ami rendesen igen szép és praktikus, szimboluma egyúttal a családi életnek. Ugyancsak csinos és finom hatásúak az ágyak fölé helyezett kis mennyezetek, de hátrányuk, hogy fogják a port. Ujabban az is szokásos, hogy a két ágyat hosszában, fejjel egymásmellé helyezve, beépítik egy, a hálószobához tartozó nyitott vagy függönnyel elválasztott fülkébe.

Kis szőnyeg az ágy előtt nélkülözhetetlen.

Délutáni rövid pihenőkhöz szükséges egy heverő divány (chaise longue), amely lehetőleg legyen alacsony és széles. Barátságossá teszi a lakást a sok, különböző fajtájú és színű párna. Szépek és remélem sokáig divatosak, kedveltek lesznek, a mai úgynevezett batikolt lámpaernyők. Ezeknek színe, formája és nagysága legyen találó a szoba, illetőleg a bútorok méreteihez, stílusához. Alkalmas hozzá a grenadin anyag, de még szebb a japán selyem, amely azonban drága és föltétlenül vékony batiszttal bélelendő. A hálószoba világítása ne legyen pazar, hanem kellemes, nyugodt fényű.

Nagy uraknál szokásos, hogy a nőnek és férfinak külön hálósobája, esetleg egész külön lakosztálya legyen, a női hálószoba mellett kis öltözővel (boudoir). Ez érthető és megmagyarázható az ő társadalmi életmódjuk mellett, de nevetségessé válik polgárembereknél.

Kényelmi és egyéb okokból előnyös, ha a fürdő és a gyermekszoba a háló mellett van.

A durva, küzdelmes külső élet a legtöbb embert otthonülővé tette. Ezzel magyarázható a pongyolák, pizsamák új divatja, amely ma már nem a nagyanyáink „slafrok”-jának csúf viselete. És tényleg igazi hölgy nemcsak utcára „készíti ki” magát, hanem otthon is mindig rendes, csinos — legfeljebb egyszerűbb öltözékű. Hogy ezt elérhesse, legkevesebb két-három házi ruhára van szüksége egy nőnek, ami olcsóságát tekintve, nem is oly lehetetlen kívánság. A házi ruhának nagy előnye, ha olyan szabású, hogy hamar fel- és levethető. Igen előkelő a japán kimonó.

Az ebédlő, a szalon.

A háló mellett szükséges egy nappali szoba, vagy ebédlő, ahol a család nappal tartózkodik és étkezik. Igen helyesen, újabban a divatját múlt szalon helyett a polgárok az ebédlőt rendezik be úgy, hogy az alkalmas legyen vendégek fogadására is, amely esetben jó, ha a szoba nagobbacska.

Mily rideg és barátságtalan például a közismert

„tisztaszoba”, amelynek atmoszférája a látogatót fel nem tudja melegíteni — sőt feszélyezi és a vendég örül, ha tízperces látogatását lerázva, elmenekülhet onnan. Ez érthető is, mert e szobát senki sem lakja és a kisvárosi hiú háziasszonyok rendszeren heteken keresztül besötétítve, éveken át szellőzetlenül és fűtetlenül tartják, úgy, hogy e kriptaszerű levegőben még az élővirág is elpusztulna.

Előkelő, vagyonos emberek természetesen tartanak egy külön fogadó szobát (szalon), de az ne legyen barátságtalan, visszataszító, hanem lakályos, kényelmes bútorzatú, ízléses, vonzó elrendezésű.

A polgármember ebédlője tehát kettős célt szolgál és így a berendezése is legyen mindkét irányban megfelelő. Legyen rend benne, de végül is ne kórházi vagy katonai rendben elrakva minden, szimmetrikusan és miliméternyi pontossággal; érezzük ki belőle azt, hogy igenis lakják e szobát és dolgoznak is benne.

Egy kis asztalka, két-három karosszék (bőrfauteuil) szimbolizálhatják egyik sarokban a vendégfogadó szobát. Ugyancsak itt szoktak olyan kerek asztalkát elhelyezni, melynek közepéből álló lámpa emelkedik ki. E lámpa batikolt ernyőjének misztikus világítása vendégeinkre igen vonzó, marasztaló hatással van. Itt egy elszigetek sarokban elhelyezhető esetleg egy alacsony, de széles heverő divány is, szép takaróval, szanaszét négy-öt kis diványpárnával s mögötte faliszőnyeggel.

A bútor.

A régi (antik) bútor keresett cikk volt a háború előtti években. Gazdag és történelmi családoknál fődisze a háznak, de sok hirtelen meggazdagodott (parvenu), utánozván ezt a divatot, összevásárolt drága pénzért az árverésen mindenféle ütött-kopott régi bútort s abban a hitben ringatta magát, hogy amit száz évvel ezelőtt csináltak, az mind értékes és művészi kezek munkája. Ezzel a majmolással akartak az ilyen gazdagok előkelővé lenni, pedig nem akárki vásárolhat magénak antik-bútort, érteni is kell ahhoz, és ha meg is vette az illető a tényleg értékes holmit, annak elrendezésében többnyire hibát követ el.

Más az, amikor főúri házakban egy-egy egész szobát rendeznek be — rendesen öröklött — antik-bútorral, egyazon stílusban, vagy mikor jó ízlésű urak szakértelemmel válogatják meg és harmonikusan helyezik el úgy a régi bútorokat, mint a hozzáillő szobadísz tárgyakat.

Ha aztán csupán egy-egy antik szekrényt, asztalt vagy néhány széket kell más stílusú bútorok és lakásberendezési tárgyak mellé elhelyezni, akkor még több művészi ízlést, szakértelmet igényel az elrendezés. Ugyanis a bútornál is, miként az építészethnél, csak azok a stílusok férnek el egymás mellett, amelyek akár díszítési módjukban, akár felépítésükben vagy szerkezeti sajátágaikban bizonyos

rokonságot mutatnak. Ez azonban egyáltalán nem zárja ki azt, hogy antik-bútor más bútorral ne férhetne meg, ügyes elrendezés mellett, egyazon szobában. Az egy szobában levő bútorok között feltétlenül szükséges a tartalmi vagy formai összehangzás.

De nemcsak az rontja le az antik-bútor értékét, ha a többi szobaberendezési tárgyak nem találnak hozzá, hanem gyakran a házigazda és családja sem illik a bútorokhoz. A biedermeier bútor polgári stílusú, de pl. a Napoleon korabeli empire (anpír) stílus csak magasabb társadalmi állású ember lakásába és nagyobb méretű szobákba való, mert természete bizonyos ünnepies, nagyúri légkört kíván meg.

De még koránt sem elegendő a szép, stílszerű bútor egy lakásban. Gyakran látni manapság, hogy a kishivatalnok is, noha alig van meg a mindennapja, drága bútort vesz, amelynek lefizetését évekig nyögi. De jobbmóduaknál is tapasztaltam, hogy drága ebédlő berendezésük majdnem üresen áll a szobában vagy pedig e modern szép bútoroknak értékét oda nem találó, padlásról lekerült ócska szőnyegek, függönyök, ízléstelen vásári dísz tárgyak rontják le. Pedig érthetetlen, hogy az, aki a bútorért oly nagy összeget tudott áldozni, sajnáljon pár ezer lejt három-négy művészi képért vagy egy szép, értékes szőnyegért. Egyébként tudni kell azt, hogy általában az apróságok árulják el a tulajdonos ízlését; műveltségét és otthona iránti szeretetét, nem pedig a bútorraktárból megvásárolt sablon-bútorok.

Minden kornak meg volt a divatja, a „stílusa” a bútorban, öltözködésben stb. Ma az egyszerű szerkezetű és szabású „modern bútor” a találó, a stílszerű. Különbözik a mai modern bútorok általában véve ép egyszerűségüknél, szerkezeti és formai egyszerűségüknél fogva is ízlésesek és célszerűek. A modern bútorstílus frázisok nélküli, szolid, egyszerű polgárisodás felé törekszik. A modern bútor nem könnyed eleganciájú játékszer, hanem szerkezetileg helyesen felépített maradandó asztalos munka. De még az egyszerűségén felül is legyen a bútor mérete arányos a szobák, a lakás nagyságához. Ízléses és célszerű voltát főképp akkor becsüljük meg, ha összehasonlítjuk a múlt század esztergályozott és ragasztott, fafaragványokkal agyondíszített, csiri-csaré, sem nem szép, sem nem praktikus bútoraival, amelyeknek tisztántartását az ezer és ezer porfészek is lehetetenné tette. A felragasztott darabkák könnyű elveszése egy év alatt ócskává tette az ilyen szörnybútorokat, amelyek tulajdonképp a kezdetleges gyáripar silány készítményei voltak.

Általában vigyázzunk arra, hogy lécz és zsinórdarabkák sohase hiányozzanak a bútorokról, úgyszintén fakult vagy elrongyosodott párnákat, takarókat ne tőrjünk meg szobáinkban, mert ilyesmik „züllött” benyomást tesznek a vendégeinkre és a benne lakókra is nagyon demoralizáló hatásúak. Ezek talán kicsiségnek látszanak, de véleményem szerint az ilyen hanyagságok nem menthetők szegénységgel.

A racionális és ízléses lakáskultúra lényegét, fontosságát a közönség még nem igen fogja fel helyesen. Polgári osztályunk asszonyainak rendszeresen hamar jut pénz ruházatuk új divat-szükségleteire, talán, mert az utcán mutogathatja és hiúságát jobban kielégíti vele, viszont lakásának berendezését nem igen javíttatja, nem „modernizálja”.

Szobadíszek.

Húsz évvel ezelőtt egy Paczaureck nevű német, könyvet irt az ízléstelenségekről, amelyben a legszigorúbban támadta főképpen a „szurrogatum”-okat, a fából vaskarikákat, azaz oly tárgyakat, amelyek nem a nekik megfelelő anyagból készültek, sőt gyakran tréfás szándékkal, avagy komolyan becsapni igyekeztek bennünket és elhíttetni azt velünk, hogy más erősebb, tartósabb anyagból vannak, mint aminek látszanak.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy ízléses iparos, művész az anyagot csupán a maga tulajdonságának megfelelően használja fel és nem erőszakolja oly alakba, amely ellenkezik tulajdonságával. Így más-más formát kívánnak a kőből, fából, üvegből, papírból készült tárgyak. Ezért ízléstelen még az olyan linoleum szőnyeg is, amely egy aprólékos perzsa szőnyeg mintájával megtéveszteni akar. A linoleum anyagának a geometrikus, szögletes vagy dekoratívan stilizált ornamentals felel meg.

„Sohase feledkeztek meg az anyagról, amellyel dolgoztok s mindig arra használjátok, amire igazán való; ha az anyag korlátoz benneteket, ahelyett, hogy támogatna, akkor még nem tanultátok meg a mesterségeteket”. (*William Morris*).

Számtalan ízléstelen szurrogatum dísztelenítette főképp nagyanyáink lakását. Abban az időben, többnyire a nők, unalmukban, háziiparilag szenvedélyesen gyártották az ilyen szobadíszeket. Minden szemétrevalót (gombot, tűt, szivar-szalagot stb.) megmentettek és azokból raffinált „dísz tárgyak”-at tákoltak össze.

Később anyáink, a kezdő gyáripár förtelmeivel rakták tele lakásukat. A lakás ez ízléstelenségei persze lassacskán az utcára, iskolába, templomba is kikerültek és sajnos, ámulatba ejtették a már elromlott ízlésű polgárokat.

Okulásul elsorolok néhány ötletes, ízléstelen holmit, amelyek közül egyiket-másikat olvasóim is ösmerni fogják a más házából vagy talán a magukéból is: a bádogból készített nyírfa sírkereszt, kő helyett gipsz utánzatok, a bronzzá átfestett gipsz- virág váza vagy mellszobor, a csizma formájú vagy a sétatálcába rejtett likörös szerviz, az u. n. tréfás „jux” tárgyak, a zenélő album, a tányérokra festett étvágyrontó állatok, a papiros vagy porcellán művirág, a puhafából utánzott keményfabútor, a taplóból készült képkeret, a tükörrre festett virágok, a fiókos szekrényt utánzó cserépkályha, a fatörzset és

állatokat utánzó torták, általában, a nem praktikus lombfűrész munkák, tintatartó-készlet, amelyen egy női fejben van elhelyezve a tinta, női arc szemgolyója, mint csengettyű-gomb, bicska-, fül- és fogpiszkálóval, vagy pipaszurkáló egy finom női láb formájában stb. stb. Sőt szigorú kritikával szurrogátum a selyemtapétát utánzó falfestés is.

De csináltak még hivatalos forumok is számtalan ehhez hasonló és maradandóbb ízléstelenséget, pl. oltárokat (keresztény!) díszítettek az ellenség koponyáival, vagy a törvénykönyveket emberi bőrbe kötötték (1793. Párisban).

Közismertek továbbá azok a katonai szolgálati emléklapok, amelyeken a huszár már kész színes törzsére a kiszolgált katonának csak a feje fényképét biggyesztették rá.

Egyeseknek kedvesek lehetnek, de végeredményben mégis csak művésztelen hatásuk a vásári hétkrajcáros nippek, vázácskák, Mária és szentek szobrocskái, a szerencse-disznócskák és kéményseprők. Ezekkel — kivált a nők — feldíszítették a bútoraikat, főképpen a divány fölötti ingó-bingó keretet, fényképekkel, levelező-lapokkal is teletűzdelve, ahonnan a gyanútlanul leülő vendég fejére hullottak. E hátrányai mellett az ily apróságok a takarítónak is igen nagy munkát adtak.

Az elsorolt példákból láthatjuk, hogy ép elég sok ízléstelen hamisítvány kíséri az embert élete útján a lakásban, utcán és közhelyeken — végül

mikor meghal, remélvén, hogy már megszabadul tőlük és a túlvilágon már minden csendes és nem fáj semmi, — akkor búcsúzóul sírjára helyeznek a rokonok és jóbarátok egy-egy koszorút, rikító piros és kék papírvirággal és papírszalaggal, viaszozott és drótozott levelekkel. Lehet, hogy még a sirkeresztje is nyírfautánzat lesz bádogból.

— Nem a sok apró, olcsó tárgy díszíti ízlésesen szobáinkat, inkább kevesebb számú, messziről is látható és hatásos holmi. Sok vázát, virágot, egy-két tengeri kagylót, üveg, porcellán, vagy ezüst tárgyat, bonboniereket, kis plasztikai szoborműveket, egy szép bőrírómappáf stb. helyezünk el lakásunkban. Igen előnyös benyomást tesz, ha dohányzó vendégeinket iparművészeti műhelyből kikerült szép dohánydobozból kínáljuk meg és nem valami foszladozó papir- vagy bádogdobozból. Hamu-tálca inkább csak egy-kettő legyen, de masszív és szép anyagból. Inkább legyen síma, mintázás nélküli, mint ízléstelen, gyári dísz tárgy. Drágák, de nagyon stílusosak a közismert „aragonit” munkák. (Udvarhely megye). Jó kezekben levő gyárak már igen nagy lépéssel haladtak előre a tömegárak nemesítése terén, ami által a társadalom minden rétegének ízlését finomítják.

Üres a lakás szőnyegek nélkül, ezért, de egészségi szempontból is. ne sajnáljuk rá a pénzt Egy-két vastag, puha szőnyeg (szmirna, perzsa) nagy dísze lehet a szobának.

Szép bútorhoz találó szép virágállványt csinál-
tassunk. Barátságos szobából a virág elmaradha-
tatlan.

Faldíszek.

E gy szép lakásnak elengedhetetlen szobadíszei a
festmények, rajzok, fényképek Sajnos, sok hiba
és ízléstelenség történik e téren is. Sokan rengeteg
pénzt áldoznak bútorra, ékszerre, de sajnálják a
pénzt egy néhány művészi képtől és e helyett vagy
padlásról hozott és szemétre való ósdi képek vagy
a család egy „tehetséges” tagjának levelezőlap
másolatai riasztják meg az embert. Az olajnyomatú
képek hál’ Istennek már kipusztulófélben levő ször-
nyűségek. Ezek ötven évvel ezelőtti közkedvelt va-
dászjeleneteket, Rózsa Sándor betyárjait stb. ábrá-
zoló ízléstelenségek voltak. Nem művészi és találó
képek a legszebb és leggondosabb lakásnak értékét
lerontják.

Akinek nem telik *eredeti művészi* festményre,
az szerezz be legalább az újabb nyomdatechnika
vívmányait, a *műnyomások*, amelyek nagy művé-
szek híres műveinek ügyes és szép kiállítású
nyomdai másolatai. Még értékesebb és igen olcsóak
az eredeti rézkarcok, linoleum- és fámetszetek,
amelyek keskeny keretben vagy üveglap alatt be-
szegve igen szépen díszítik szobánkat Akinek
pedig már sok festménye és képe van a szoba

falán, az apróbb grafikai munkákat helyezzen egy szép „mappá”-ban egy kis asztalkára.

A fényképeket szintén így mappában tart-
hatjuk; a falra legfeljebb egy-két darabot akasz-
szunk, azt is csak ha szép, nagy és modern tech-
nikájú családi portré. Természetesen nagyon izlés-
telen, levelezőlapokat vagy levelezőlap nagyságú
fényképeket, főkép tizes-huszas csoportokban be-
keretezve a falra akasztani.

Vadászfegyverek, felszerelések szépen díszítik
a falat, de nevetséges ez, ha a tulajdonos nem va-
dász-ember. Szépek lehetnek kerámikai munkák,
kulacs, tányér stb., ha igazán művész kezemunkája
avagy valódi népi termék. Meleggé és barátságossá
teszi a lakást egy-két faliszőnyeg is.

A képkeret.

Ha már művészi képeket, grafikai rajzokat szer-
zünk be lakásunkba, elhelyezésük és bekerete-
zésük is igen fontos, mert szépségüket és értéküket
nagyon ronthatja, vagy emelheti.

A képek elrendezésénél nem kell a banális
szimmetrikus elhelyezést mindenképpen erőltetnünk, —
ötletszerű, frappáns elrendezések érhetők el egy kis
bátorsággal és hozzáértéssel.

A képkeret feladata, hogy a festményt elvá-
lassza, elszigetelje környezetétől, ezért legyen lehe-
tőleg egyszerű, nem pedig alakokkal, állatokkal

díszített pazar külsejű szobabútor, amely már magában is önálló hatásokat vált ki és a szemlélő figyelmét jobban leköti, mint a benne levő kép.

A keretnek a képhez kell elsősorban találnia és azután tekintetbe kell vennünk a fal festését és a szoba bútorzatát is. Főképpen arra kell vigyáznunk, hogy a keret emelje és semmiesetre se tompítsa a kép színtónusait. Pl. aranyozott keret nem lehet előnyös oly festménynél, ahol a kép sárga színeinek elevenen kell csillognia, viszont sötét tónusu kép elveszti mély színeinek hatását, ha fekete keretben van. Általánosságban szabályul lehetne állítani, hogy nyugtalan képhez sima, egyszínű keret találó, viszont nyugodt folt és vonalhatású kép értéke emelkedik egy kissé mintázott keretben. Vannak aranyozott keretek (fényes, homályos), ezüst színűek, azután fa színűek (barna, bordó-vörös, sárga, fekete) és megfelelő képnél használva, nagyon szépek a fehérre festett sima keretek is.

Grafikai műveknél, vízfestménynél, fényképnél (portré) a leghelyesebb, ha érdes, színes papírra (paszpartu) ragasztjuk őket, üveggel leborítjuk, papir vagy könyvkötő vászonnal beszegjük és végül csinos, hosszú zsinórral falra akasztjuk. Ha pedig mégis keretbe tesszük, az legyen jó keskeny.

Csupán nagy méretű, súlyos olajfestményeknél előnyös a vastag keret.

Keret nélkül a kép, kivált az olajfestmény, a befejezetlenség érzetét kelti bennünk, léleknélküli-

nek tűnik fel, de mihelyt megfelelő keretben szemléljük, életre kelnek a színek és vonalak, megélénkül az egész kép. A tükröt is keretbe helyezzük, vagy legalább megmetszük. Ép így keretbe foglalják az építészek az ajtókat, ablakokat, hogy azzal is, mint külön egységet, kiemeljék környezetéből. Keretet rajzolnak a bélyegnek, az ércpénznek. Beszegik, azsu-rozzák a zsebkendőt is.

Nem szépek és nagyon rontják a falat a nagy kovácsolt szegek. Ehelyett ajánlhatóak a kis csinos sárgaréz kampók (X-hacken), amelyeket egy-két vagy három vékony, túszerű acélszeggel erősítünk be a falba. E kampók, szép külsejük mellett, aránylag igen nagy súlyt bírnak meg és a nyomuk a falban alig látható.

Férfiszoba

(úriszoba, dolgozó).

Társadalmi állásától, foglalkozásától függ, hogy szükséges-e egy ilyen külön férfiszoba az illető családfőnek, miként az is, hogy milyen legyen annak berendezése, karaktere.

Egyeseknél kimondottan műhely vagy műterem jellegű, másoknál csupán könyvszekrényekből és egy nagy íróasztalból áll. Megint másnál az a fő-célja e szobának, hogy férfi vendégeit ott fogadja és velük esetleg hosszabb ideig elszórakozhassék. Ma már igen ízléses, modern férfiszoba bútorokat

készítenek. Egy kis szobára elég két-három bőrfofel, úgynevezett klubszék, bőrdívény, kis asztalka és íróasztal.

Az íróasztal elsősorban írásra való és ezért ne halmozzuk túl sem dísz tárgyakkal, sem könyvekkel.

Ha valahol, úgy e szobánál szabad tere nyílik a tulajdonosnak, hogy egyéniségének megfelelően rendezkedjék be, ép azért részletes leírást vagy éppen tanácsot adni nem lehet. Sok minden elfér és találó lehet a férfi e szobájában, irodalmi, művészeti tárgyak, szakmáját szimbolizáló dolgok, sőt kedvtelése szerint lehet valóságos kis műgyűjtemény is benne. Tényleg meleg, vonzó és otthonias légkört teremthet magának ezáltal.

A könyv, az exlibris.

Uriember könyvtára ne rendszertelenül összevásárolt vagy csak örökölt könyvhalmoz legyen, hanem mintegy az illető szakmájának, intelligenciájának és világnézetének visszatükrözőtetője is. Könyveinknek nagy részét igyekezzünk beköttetni, mert így tartós, pormentes és szebb is de mindezek dacára egyes könyveknek formája, tartalma inkább kívánja a fűzött, könnyed külsőt, mint a merev, katonás kötést.

Igen szép középkorbeli szokást hoztak ismét divatba a múlt század utolsó évtizedeiben, az úgynevezett „Ex libris”-t. E latin szónak a magyarban

három kifejezése is van: könyvjelző, könyvjegy és könyvgyűjtő címer.

Németben „Bücherzeichen” a neve. Ez az „ex libris” nem egyéb, mint körülbelül 5×7 cm. nagyságú címke (vignetta), amelyen a tulajdonos neve van, a családját vagy foglalkozását jellemző kis rajzzal. E sokszorosított kis címkét, könyvjelzőt minden könyvtábla belső lapjára felragasztjuk, ezzel jelezve tulajdonjogunkat a könyvhöz, de természetesen a főcél a könyv díszítése.

Az „ex librist” szokták önállóan, könyvektől külön is gyűjteni.

Művészi fejlődését mi magunk is előmozdíthatjuk, ha ismerőseink között kicseréljük dupla példányainkat; továbbá ha ily könyvjelző készíttetésére buzdítjuk könyvbarát ismerőseinket. Nagyon hasznosak a nagyvárosokban rendezett „ex libris” kiállítások, amelyeken a művészek és a közönség egyaránt sokat tanulhatnak és megismerhetik a legkülönbözőbb „ex libris” technikákat.

A legrégebbi időben e könyvjelzők fametszetek voltak és rendszeren latin nyelvű felirással, családi cimereket ábrázoltak. Ma már rézkarc, rézmetszet, kő, linoleum, cinkograf stb. sokszorosító eljárásokat veszik igénybe és a legkülönbözőbb tárgyú rajzokat használják. (Gyermekek, könyvek, tájképek, aktok és az illető szakmájába vágó tárgyak, szimbolumok stb.)

Mindenkinek ajánlhatom, hogy az „ex libris” könyvjelzőnek a művész által készített eredeti raj-

zát helyezze el valamely módon, szimbolum gyanánt a könyvszekrény felett vagy esetleg benne.

Kis, magán könyvtárunkat is rendezhetjük, csoportosíthatjuk és sorszámmal (az „ex Iibris”-en) megjelölhetjük. Egyébként ajánlatos, hogy két füzetet fektessünk fel, egyet a szerzők s egyet a művek szerinti sorrendben. Nem ízléstelen, sőt nagyon is bevezetendőnek találom, egy oly füzet tartását, amelybe könyvkölcsönzés esetén, minden röstelkedés nélkül, az illető jelenlétében bevezetjük a kölcsönzés idejét és a könyv számát.

Nagyon különbözőek az emberek a könyv és irodalom támogatása szempontjából. Vannak úgynevezett intelligens emberek, akik tíz évben vesznek egy könyvet és azt sem olvassák el, mások szeretnek ugyan olvasni, de csak könyvtári vagy kölcsönkönyveket, megint akadnak olyanok is, akik csak a saját beszerzésű könyveiket olvassák, elvből nem kérnek senkitől, de nem is adnak könyvet senkinek. Noha a könyvkölcsönzés igen háládatlan természetű dolog, gyakran elkerülhetetlen és ezért ebben is igyekezzünk az arany középútat megtalálni.

Vannak emberek, akiket a könyv csak addig érdekel, amíg elolvasták — utána félredobják. Megint mások betegesen, rajongnak némely könyvért. (Bibliománia). Mindkettő szélsőséges és sem magának, sem a köznek az ily ember nem igen válhat hasznára.

Vannak könyvbarátok vagy egész bibliofil társaságok, akik komoly, tudományos célkitűzéssel bi-

zonyos fajtájú könyveket gyűjtenek; egyesek tartalmáért, mások a könyvtábla kötéséért, nyomásáért, papírjáért vagy régiségéért szeretik és képesek óriási összegeket áldozni értük. Sokan egy országra, országrészre vonatkozó bármilyen tárgyú könyveket gyűjtenek, mások a története, szerzője által híressé vált könyveket kedvelik. Vannak könyvek, amelyek több történelmi alak, költő, művész tulajdona voltak és azoknak könyvjelzője, aláírása vagy lapszélsőjegyzetei a könyvet még értékesebbé teszik a gyűjtők szemében.

A Mátyás király idejéből való korvinák és egyéb régi magyar könyvek világhírűek, de sajnos, már nagyrészt külföldre vándoroltak. Ezek főképp díszes bőrkötésük és művészies ötvös-veretük által, valamint belső ízléses, színes illusztrációik és iniciálék által lettek oly értékesek és közkedveltek.

Ugyancsak nagyon keresett bibliofil értékű könyvek a Dürer és Holbein fametszeteivel díszített bibliák és egyéb középkorbeli könyvek. A bibliofilek hazája Anglia, itt adják az ilyen könyvekért a legbémuletosabb összegeket.

A vendégszoba.

Sok házban, ahol gyakori a vendég (rokon vagy ismerős), fogadásukra fentartanak egy egy-két ágyas szobát. Ez feküdjék lehetőleg csendes oldalon, ne konyha vagy gyermekszoba mellett, legyen egy-

szerű, barátságos, hálószoza jellegű kis szoba, sok felesleges holmi nélkül.

A nő-vendéget a háziasszony, a férfi-vendéget a ház férfi tagjai vezetik szobájába, amikor ügyes formában megkérdezhetjük, hogy még mire volna szüksége és mit hogyan szeret s szokott meg, tehát segítségére vagyunk mindenben, hogy házunkban jól érezze magát. A vendég viszont sohase felejtse el távozáskor a szolgaszemélyzetnek a megfelelő borralalót átadni.

Szép szokás, midőn ily vendéglátó család egy művészi bőrkötéses „vendég-könyv”-et tart, síma, tiszta lapokkal. Ebbe a ház vendégei, például családi ünnepek vagy egyéb meghívások alkalmával nevüket, a nap keltével vagy néhány kellemes sorral is beleírják, amik évek múltán kellemes visszaemlékezéssé válhatnak az egész családra.

A gyermekszoba.

Sok úri háznál négy-öt szoba is van, de a tulajdonos nem nyerhető meg annak, hogy csupán gyermekszoba céljára közülük egyet feláldozzon. Pedig ezer ok szól amellett, hogy inkább az ebédlőben fogadjuk vendégeinket és a drága „szalon”-ból, amelyet alig használunk, csináljunk gyermekszobát. Lépten-nyomon találkozunk az életben azal a végzetesen hibás elvvel, hogy a gyermeknek akármilyen megfelel, mert hisz az mindent összerongál

s úgyse tud (?) szép és csúf között különbséget tenni. Ilyen gondolkozás után rakják tele ócska, rozoga, padlásról lehozott csúnya bútorral a gyermekszobát és a takarítást sem veszik itt komolyan. Pedig, ha gyermekeink ily környezetben nevelkednek, társalognak, tanulnak éveken keresztül, akkor sem a rendhez, sem a tisztasághoz nem szoknak hozzá, könyveikre, ruháikra nem vigyáznak és bizonyos az is, hogy ez az ízléstelen impresszió végig kíséri őket életükben mindenhová és finom „úri” ember ritkán válik belőlük.

A gyermekszoba bútorzata legyen természetesen egyszerű és praktikus, de szolid, tartós és ízléses, egyúttal célszerű elrendezésben. A bútorok sarka legyen lehetőleg lekerekített, nehogy fejüket beverhessék benne. A lámpa itt legyen függőlámpa. Ha kisebbek a gyermekek, „friz”-ül a falra humoros jeleket ábrázoló ügyes művészi képeket festethetünk. Akaszthatunk fel más, gyermekeknek való képeket is. A gyermek-játékszerekről s az ifjúságról a második részben tüzetesebben emlékezem meg.

Természetesen, ha a gyermekek nagyobbak lesznek, a fiukat és leányokat lehetőleg más-más szobában kell elhelyezni. „A fiatal leány otthona” címen értékes könyvet írt ifj. Gonda Béla. (Budapest, 1916).

A fürdőszoba.

Sajnos, még mindig nem ment eléggé köztudatba a fürdőszoba nélkülözhetetlensége. Főképp kisebb erdélyi városokban még a tehetős úriemberek is fényűzésnek és költségesnek tekintik és házépítésnél, dacára az építész rábeszélésének, elvetik. Pedig, ha egyébként szűkében is van a pénznek az ember, ha már új házat épít, legalább az üres fürdőszobát építtesse fel és a berendezési kellékeket ráér utólag, lassacskán még hozzávásárolni. Nyugaton már munkáslakásokat sem építenek fürdőszoba nélkül.

Nemcsak kényelmi okok szólnak e mellett, hogy így az egész család bármikor és akárhányszor tisztálkodhatik és ápolhatja egészségét, hanem határozottan olcsóbb is, mintha a drága nyilvános fürdőkbe kellene járni. A fürdőzés mellett, legalább a nyári hónapok alatt, mint mosdó-helyiség is nagy előnyünkre lehet, mivel így helyet takarítunk meg a hálóban és egyúttal nem preckeljük ezt is tele.

A fürdőszobát a lehető legegyszerűbben, de csak a tisztálkodáshoz vagy testedzéshez szükséges eszközökkel rendezzük be. Természetes követelmény, hogy a tisztaságra itt is nagyon vigyázzunk és ne legyen a fürdőszoba egy zúgkamra, ahová a háziasszony a szennyest, a seprút és hasonló tárgyakat dugdos el a vendégek szeme elől. A cement, xylolith vagy más mosható padlón tartsunk, meg-hülés ellen, vízálló szőnyeget is. A fürdőszobában

elhelyezett angol klozet — lehet kényelmes, de ízlésesnek ép nem mondható. A legrosszabb esetben legalább spanyolfallal különítsük el.

De nemcsak a tárgyak és padló, hanem a levegő tisztaságára is kell vigyáznunk. Itt ugyanis nemcsak külsőleg tisztítjuk a testünket, hanem szabad tornagyakorlattal légzőszerveinket is felfrissítjük, vagy masszírozás által izmainkat és egész testünket üdévé tesszük. Ilyen életmód mellett edzett, ruganyos sport-ember külsőre tehetünk szert.

Az asszony már a régi görög-római korban is nagy luxust űzött a különböző fürdőkkel (olaj, tej, mézfürdő), amelyek azonban idővel a hiúságnak és erkölcstelenségnek lettek a melegágyai. A mai fürdőszoba nemcsak tisztaságot és üdülést ad, hanem modern kulturívmány is a testkultusz szempontjából, ami eddig förtelmesen el volt hanyagolva. Főkép asszonyaink ráérnek ilyenkor a csendes magányban önmagukkal alaposan foglalkozni s talán rájönnek sokan arra, hogy nem is oly tökéletes a külsejük, mint amilyennek magukat a társadalmi életben tartották.

A konyha.

Ez a háziasszonyok birodalma, vára; a konyha ügyeibe a férfi, rendes körülmények között, nem igen avatkozik bele. A ház asszonyának igazi tükörképét nem a lakószobák tisztasága, berendezése

mutatja, hanem a konyha. A polgári osztály asszonya a napnak sok óráját tölti a konyhában, itt készíti az ételket, amelyeket családjának és vendégeinek felszolgál. Ezért legyen a konyha egyszerű, célszerű, de uralkodjék benne nagy tisztaság.

Igen fontos a konyha helyének megválasztása az építkezésnél, mert, noha egyrészt lehetőleg az ebédlő közelében kell lennie, vigyáznunk kell, nehogy az egész lakást ételszaggal töltsse meg. Ezért legyen a lakás felé nyíló ajtaja masszív és jól záró.

Ma már igen célszerű konyhabútorok meg főzéshez és mosáshoz szükséges gépek, felszerelések vannak, amelyek sajnos, nagyon lassan lesznek elismertté — főképp mifelénk, — miért is a ma asszonya még mindig ugyanazokkal az örökölt módszerekkel, eszközökkel főz, amelyeket nagyanya is használt. Pedig eltekintve attól, hogy a mai háziasszony rendszeren kevesebb idővel és kiszolgáló személyzettel bír, igyekeznie kellene e munkát kisebb fáradtsággal és olcsóbb módon végezni el.

Ennek első feltétele egy jó konyha, mely legyen világos, közepes nagyságú, (széle-hossza legalább 3 m.) és ügyes elrendezésű, hogy minden kéznél legyen benne. Szükséges egy asztalszerű cselédágy, nem túlnagy pohárszék, falbaépített szekrény és főképp egy jó tűzhely, amely nem emészt túl sok fát. A villany- vagy gázerőre berendezett vasaló, gyorsforraló, kávédaráló és húsvágógép, vagy az egyszerű petroleum-gáz gyorsforraló, jégszekrény, öb-

lögető asztal zománcos kagylóval és sok egyéb apróság használatos nyugaton. Nálunk igaz, a gazdasági helyzet sok ily szép tervet akadályoz meg, mert ha végeredményében olcsóbb is a használatuk mégis csak befektetést igényelnek, elsősorban a háztulajdonos részéről. A hiba mégis ott van, hogy leányainknak nincs módjukban ezeket látni, ezeknek használatát megismerni és így még ha anyagi akadálya nincs is, bevezetni házukba nem tudják. A társadalom vagy állam vezetői kellene oly irányú „főzőiskolákat felállítsanak, ahol leányaink nemcsak a jó és zsíros ételek elkészítését, hanem a modern háztartás kényelmi és gazdaságos eszközeit, módozatait is elsajátíthatnák. Tudomásunk szerint, egyetlen ily főzőiskola Romániában a szász evangélikus egyház által fentartott, internátussal egybekötött és jól felszerelt nagyszabású „Kochschule”.

A cselédnek szükséges fekvőhely és holmijának elhelyezése legyen olyan, amely szociális érzékre vall. Vagy a tágas konyhában helyezzük el, vagy még ízlésesebb és egészségesebb az e célra külön épített kis cselédszoba, benne egy kényelmes ágy, nagy fiók vagy kis szekrény, mosdó és tükör. Miként kívánjuk meg cselédünktől, hogy rendes, tiszta és kitartó, jó munkaerő legyen, ha padláson vagy nedves pincékben egy marék szalmán kell aludnia és holmiját sincs hová tennie.

A klozet.

A modern, vízöblítéses klozet sem elég népszerű vívmánya korunknak. Igaz, nem mindenütt van vízvezeték, de egészségi és kényelmi okok eléggé indokolják, hogy a „ház”-ban és közel legyen, nem pedig a telek végében. Ha elegendő a hely, előnyös a dupla ajtó. Szellőztető ablaka ne nézzen a homlokzat felé. A klozetben legyen ép olyan tisztaság, mint a többi helyiségekben s nagyon előnyös egészségügyi és esztétikai szempontból, ha ott e célra készen vett „klozet-papírost” tartunk.

A kert.

A lakásművészet fogalmához hozzátartozik a kert is, mely ügyes és szeretetteljes kezelés mellett nyáron lakóhelyiséget is pótolhat és emellett testi és lelki felüdülést is találhatunk benne. A mai kert a barokk-kor (úgynevezett franciás) nagy díszkertje és a romantikus tájkertnek (úgynevezett angol-parknak) elemeiből van összetéve. Amaz architektónikus beosztású és főúri palotáknak szerves része, dísz volt — ahol a geometrikus csoportok harmóniája és a perspektiva szabályai elnyomták a virág szerepét, természetes szépségét. Mesterkelt, művészi hatásokra törekedtek. Nyírott fák, mesterséges lugasok, labirintusok, vízvezetőcsatornák és szökőkútak jellemezték. Ezzel szemben az angol-kertben a virágnak jut a főszerep. E korban minden jóízű férfi foglalkozott

a kert problémájával és az erre vonatkozó könyveket úgy forgatták, mint a mai nő a divatlapokat.

A mai kertnél pedig, noha bizonyos geometrikus rendszer szerint vannak ültetve a növények, azért adva van a virág kifejlődésének lehetősége is. Szébbnek tartjuk, ha egy-egy folton, csoportban ugyanegy fajtájú és színű virágot ültetünk és nem keverten ezeregyet. Bár sokan kedvelik újabban a „japán ágyás”-t is, amelybe különféle virégmagvakat szórnak el. Ennek előnye, hogy a különféle tarkabarka virágok tavasztól-őszig virulhatnak.

Magyar fejedelem asszonyaink régente sokat bíbelődtek és szerető gonddal szépítették kertjüket. Ők magyar virágokat neveltek: pünkösdi rózsa, szegfű, muskátli, mályvarózsa, levendula, bazsarózsa, százsorszép, tubarózsa, jázmin, istenfa, tulipán.

A jól megtervezett modern kert azokban a hónapokban is szép és élvezetes, midőn virág már nincsen benne és így téli-képe is meg kell hogy mutassa a kert harmonikus tér- és feltelosztását.

De miként minden egyébnél a világon, a kertnél is nemcsak a művészi hatásra kell gondot fordítani, hanem a célszerűsége is, azaz a tagozódás, az utak, a vízvezető árok helyes megépítése ép oly fontos, mint a terepnek ügyes kihasználása.

Veteményes kertre is szükségünk lehet, de elsősorban vezessen a gyermekeink iránti szeretet és áldozunk egy kis szabad, füves térséget nekik is.

M Á S O D I K R É S Z .

E fejezetben az iskoláról,
a játékszerekről írok, vala-
mint a keresztény egyhá-
zaknak a templomban és te-
metőben egyházművészeti
szempontból még kifejtendő
munkájáról.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

Az iskola épülete.

Miként a középületeknek (posta, bank, törvényszék, szálloda, múzeum, színház) már külső rajza, szerkezeti felépítése rendszeren elárulja használati célját, úgy az iskola épülete is legyen már messziről felismerhető és ne csak a felírása vagy egy-két szimbolikus faldísz mutasson rá a jellegére.

Elismerem, iskoláinknál, középületeinknél ezt nagyjában és többnyire meg is találjuk. Mégis alapvető hiba volt, hogy egy-egy típusú középületnek csak egy-két sablon-tervrajza volt használatban két-három méretben és így csak igen kis változat van a kisvárosbeli kisebb, vagy nagyvárosbeli nagyobb méretű, de különben azonos szerkezetű és díszítésű középület között. Művészi szempontból véve, az iskola, a középület minden tekintetben alkalmazkodik az illető helység stílusához. Azaz tekintettel kell lennie az építő művésznak, de az építtető társaságnak is, a helység lakosságának főfoglalkozására, vallására, nemzetiségére, továbbá földrajzi fekvésére és környezetére, az ott szokásos háztípusokra, végül a található és használatos nyersanyagokra. E feltételek figyelembe vétele nélkül az épület magában szép és művészi lehet és még sem illik bele helyi környezetébe és így a lakosoknak, mint szép és „előkelő idegen” palota tetszhetik ugyan, de szívéhez nem férközhetik közel soha. A legnagyobb jellegbeli különbséget e téren az alföldi és hegyvidéki

helységeknel kellene megtennünk, mivel ezeknek a viszonyai a legellentétebbek.

Fontos az iskolaépület helyének, telkének megválasztása, bár az építetöket a legritkábban vezetik helyes irányelvek Hiúság által vezetettve, — hogy méltó és feltűnő helyen legyen, — rendszeren a város központjában, villamos- és autó-lárma közelében, szűk helyre építik. Természetesen ilyenkor, a különben sokszor hangoztatott egészségügyi, pedagógiai és szépészeti elv ép úgy háttérbe szorúl, mint ahogy a takarékoság sem érvényesül. Végeredményében, ha kissé távolabb is esik az iskola a helység legforgalmasabb pontjaitól, az így nyert előnyök messze felülmúlják a központi fekvés látzólagos előnyeit.

Az iskolaépület külsejénél, miként belső elrendezésénél egészségügyi és pedagógiai szempontok kell, hogy irányadók legyenek, természetesen ízléssel és nem fényűzéssel társulva. A falakat a tantermekben, a praktikusságra hivatkozva, évről-évre csak szürkére festik, pedig termenként akár más-más halvány, nyugodt színt is adhatnának nekik. Viszont előnyös, ha az iskola lépcsöházában, a folyosókon hívogató, eleven színeket alkalmazunk. Gondoljunk csak arra a szegény gyermekekre, aki éveken át soh'sem lát az iskolában üde színt, kis változatot.

Az iskolai fali képek is fontos szerepet játszanak. Manapság már művészies kiadványok is van-

nak, de szükséges ezeknek időnkénti kicserélése, új elrendezése, hogy a tanulók érdeklődését e változathoz állandóan ébren tartsuk. A gyakorlati célszerűség mellett, világosság, tisztaság, tágasság uralkodjék a folyosókon, úgy, mint a tanteremben. A már említett szurrogátumok természetesen itt még jobban kerülendők mint a lakásban, hogy már ifjú korában nevelődjék a helyes ízléshez és őszinte élethez. Nem a felesleges dísz, vagy sok kép a fontos, nem fényűzés vagy a külső előkelőség látszata, hanem ellenkezőleg: az egyszerűség, természetesség és ízlésesség.

Úgy magánházaknál, de főképp nagy középületeknél sok érv szól amellett, hogy ne egy síkba, kaszárnyaszerűen, hanem utcai homlokzatát kiugrásokkal megtörve, esetleg az egész intézetet három-négy különálló tagozatban építtessük fel. Az ablakok formája és nagysága fejezze ki a mögöttük levő szobák jellegét és rendeltetését. Szerkezeti felépítése teszi a házat művészivé, nem a sok aprólékos dísz.

Az iskola-épület külső és belső díszítésénél is az egyszerűség, de teljes művésziesség uralkodjék. A múlt század végén gyakran használt úgynevezett magyar díszítésű házak faldíszei többnyire igen ízléstelen nagy formájú tulipánok és idomtalan „saláta-levelek” cíkornyáiból állottak. Nem ragasztott gipszdíszítések vagy szobrocskák, nem rosszul alkalmazott görög oszlopok tesznek egy mai épületet művészivé. Sokkal találóbbak az egyszerű vonalú,

stilizált síkdíszítmények, amelyeknek tárgya az iskola s a gyermek életéből vannak véve, természetesen, ha művészember munkája.

A játszótér vagy udvar a gyermeknek felfrissülést, levegőt, világosságot kell, hogy adjon és nem lehet két-három magas tűzfal közé szorított kicsi, barátságtalan, elhanyagolt hely.

A gyermek, a mai ifjúság.

Mai kulturális, gazdasági és szociális életünk még oly kezdetleges és szervezetlen, hogy gondoskodik ugyan valamennyire a felnőttek életlehetőségeiről, de alig törődik az elaggottakkal és még kevesebbet a gyermek testi és szellemi érdekeivel. A mai gyermek-nevelés — főképp nálunk — még oly kezdetleges, hogy inkább csak a rossztól tart távol, de pozitív beavatkozás egy kitűzött komoly irányba nem igen történik.

A múlt század pedagógusai a gyermek-nevelésről rengeteg kísérlet és tapasztalat alapján ezrekre menő könyvet írtak össze és értékes megállapításokat adtak. Sajnos, ezek a mai fejetejére állított, új utakat kereső korban, sokszor mondanak csődöt, vagy legalább is változtatást igényelnek.

„Valahányszor az emberiség nagy társadalmi átalakulások idejét éli, mindannyiszor előtérbe nyomódnak, aktuálissá válnak a nevelés problémái. Ha meggondoljuk, hogy nevelni annyit tesz, mint

a meglevő társadalom uralkodó elveinek és kívánalmainak megfelelő emberekké formálni a gyermekeket, akkor nagyon természetesnek fogjuk találni, hogy a társadalom alapelveinek a megváltoztatásával a nevelés célkitűzései és metódusai is revízió alá kerülnek.

Az értékek átértékelése, a jó és rossz, a szép és csúnya, az erkölcsös és erkölcstelen fogalmainak újravizsgálása, ami minden társadalmi mozgalmat és átalakulást kísérni szokott, természetesen elsősorban érinti a nevelést is”. (Dr. Kahána Ernő, *Brassói Lapok*).

Szülők, tanítók megállapítása, hogy a „ma” gyermeke egészen más, mint a tíz évvel ezelőtti és más a húsz év előttinél, többé nem az, akire mi emlékszünk. Egyrészt már születésével örökölt más hajlamot, másrészt a megváltozott mai élet módosította a gyermek gondolkozását. Mivel tehát a sok értékes pedagógiai eszköz, amelyekről eddig hallottunk, tanultunk és amit szentírásnak vettünk, nem vezet célra a mai ifjúsággal szemben, azért az új nevelési rendszer újabb tanulmányokat, megfigyeléseket igényel, mert még bizonytalanul állunk e megváltozott jelenséggel szemben. Ismerjük tehát előbb meg, mi lakozik a mai ifjúság lelkében, mi az a különbség, ami elválasztja a múlttól és akkor keressük az új nevelési eszközöket.

A szülő és tanító, ha igazán szereti gyermekét, igyekezzék — maradi álláspontján állva is — a mo-

dern kor szelleméhez kissé alkalmazkodni, az ifjúság megváltozott gondolkozásához, lelkéhez közel férközni, hogy ne tátongjon oly áthidalhatatlan űr ketőjük világnézete között. Ha tehát komolyan akarunk hozzálátni a gyermek, a jövő generáció észszerű, erkölcsös és művészi újszerű neveléséhez, akkor többet kell foglalkozunk a „ma” gyermekével. Ép oly szélsőség az, ha mit sem törődünk, ha magára hagyjuk az előttünk érthetetlen gondolkozású és önállóságra, szabadságra vágyó ifjúságot, mintha konzervatív álláspontunkhoz makacsul ragaszkodva, folyton csak a mi elmúlt korunk erkölceit, világnézetét állítjuk oda mintaképül és kritika nélkül minden csúfot rámondunk arra, ami modern, legyen az tánc, bubifizura, Ady költészete vagy modern színpad.

De mit látunk ehelyett ? Szülő és tanító távol marad a gyermektől, vagy nincs ideje és türelme s így nem tud eléggé bele látni a gyermek lelkébe, mai gondolkozásába, A gazdasági és egyéb gondok, az átélt háborus események, a fokozódó idegesség mind akadályozzák a szülő nevelői törekvését és kötelességérzetét, miáltal ritkán válik a szülő gyermeke eszményévé. Az anya „modern” lett, sok egyéb-bel van elfoglalva és még egy verset vagy mesét sem tud gyermeke számára.

Az iskola viszont, ma nem nevel, csak tanít, de azt sem végzi tökéletesen. Ép most, amikor — főképp nálunk — fokozottabb mértékben kellene a családi nevelést kiegészítenie, sajnos, sem az iskola,

sem az oktató nem felel meg annak a nagy és életbevágó célkitűzésnek, hogy egy új, edzett és alapos kulturájú nemzedéket adjon a jövőnek. Ma — főképp nálunk — felületességre, a külső látszat elnyerésére tanítanak, nevelnek csupán, sőt bele viszik a politikát, a gyűlölet szellemét is. Ma általában elfogúlt nacionalistákat, a legjobb esetben jó állampolgárokat, de nem embereket nevelnek.

Hibás, elsősorban a leánynevelésünk és oktatásunk az iskolában, ahol rendszeren csak igen kis változattal adják a fiúnövendékeknek előírt tananyagot, tehát csak értelmi kiképzést és a nő igazi tehetségének, lelkületének és életcéljának megfelelő nevelési lehetőségeket rendszeren elhanyagolják. A mai nőemancipáció ne abban nyilvánuljon meg, hogy a férfi műveltségével akarjon versenyre kelni és annak világnézetét magáévá tenni, mert célja nem lehet az, hogy a „harmadik nem”-et teremtsen meg.

Az otthon és iskola nevelő hatása mellett a legnagyobb befolyással a gyermekekre az élet, a társadalom van. Sajnos, a gyermek nevelése, jó irányba vezetése érdekében a mai társadalom még kevesebbet tehet és tesz, sőt inkább csak rombol. A mai kor technikai és egyéb vívmányai ámulatba ejtenek, de ezeknek ünneplése mellett elfelejtkezünk saját környezetünk lelkivilágának finomabb mozzanatairól és ezekkel szemben teljesen érzéketlenek vagyunk. Az újabban sűrűbben előforduló gyermekbűnözéseket is a társadalom és a bírák egyrésze

egyszerűen a „mozi”-ra vezeti vissza, de nem keresi a mozi nélkül felnevelkedett ifjú bűnözők beteges lelkiállapotának igazi okozóját, ami gyakran ép a szülőknél vagy a társadalmunk mai felépítésében található meg.

Határozott célkitűzéssel egészséges, a mai kor követelményeihez alkalmazkodó szellemet nevel az ifjúságba a cserkész-szervezet. Ez a Nyugateurópában és Magyarországon magas fokon álló ifjúsági szervezkedés hatalmas munkát végzett már eddig is, de igazi értékét talán csak évtizedek múlva fogjuk megérezni és értékelni tudni. Nálunk, Romániában, sajnos, még kezdetleges formában találhatunk csak cserkész-szervezeteket, egyrészt az állami középiskoláknál, másrészt a katolikus ifjúság között. A szászoknak „Jugendbund”-ja szintén hasonló ifjúsági szervezkedés, amely a tanulókon kívül más ifjakat is felvesz.

A játékszer, a mese- s képeskönyv és a tankönyv.

A gyermeknevelés célja végeredményében az lenne, hogy őt a természetbe, az életbe és a művészetekbe bevezessük. Ehhez pedig a pedagógiai tanításon kívül három eszköz áll rendelkezésünkre: 1. a játékszer, 2. a mese- és képeskönyv, 3. az ízléses és jó tankönyv. Ezek közül főképp a képeskönyvek és tankönyvek terén vagyunk nagyon el-

maradva, úgy a szöveget, mint a könyv külsejét, az illusztrációkat illetőleg. Mivel a képeskönyv elsősorban szórakoztató játékszer a gyermek kezében és csak azután oktató eszköz, legyen külseje is első tekintetre egyszerű, de csinos, ízléses kiállítású, tartós anyagból, szolid, célszerű összeállításban.

Sokan vannak, akik az általunk hirdett eszmék ellen másként érvelnek, például, hogy a gyermeket neveljük a reális, rideg életre, nehogy abban a téves tudatban nőjön fel, hogy az élet valami könnyű, ideális mese-élet, mert azután sokkal keservebb a kiábrándulás. (Sajnos, úgy is túl korán ismeri meg az ifjú az élet árnyoldalait, gyakran ép szüleinek és környezetének hibájából!)

Vagy azzal is érvelnek, hogy tanulja meg a gyermek a dolgokat, nem a külső szépsége után, hanem belső értéke szerint megítélni. (Hiszen ezt hirdetjük mi is, de végeredményében az ember veleszületett esztétikai hajlamát hiába próbálják elfojtani, alig akad ember, aki a maga módja szerint ne igyekeznék külsejét és környezetét széppé tenni és alkalmazkodni a társadalmi szokásokhoz. De ép az a szülő, aki e külsőségek ellen prédikál, cicomázza már a bölcsőben gyermekét, sőt saját magától sem sajnálja a szép ruházatot).

Végül azt az érvet sem fogadhatjuk el, hogy a csinos kiállítású könyv drága és így a szegényebbeknek hozzáférhetetlen. (Ha ugyanis, nemcsak üzletemberre bízunk a könyvek kiadását, hanem a

pedagógussal és művésszel karöltve dolgozunk, akkor a könyvek tartóssága, művészi értéke, valamint erkölcsi és pedagógiai hatása háromszoros lesz, míg a drágulás legfeljebb tizszázalékos).

Az illusztrációknál a könyvkiadó rendszeren úgy gondolkodik, hogy csak gyermek-kézbe kerül és így megfelelő lesz akármilyen rajz, hisz a gyermek úgy se tud bírálni. Így gyakran egy afféle rajzolni tudó rokont vagy ismerőst kér fel és nem fordul szakemberhez. Pedig az ilyen művésztelen dilettáns rajzok és rossz nyomású, elmosódott képek nagyon rontják úgy a gyermek esztétikai érzékét, mint a könyvnek esetleges tartalmi értékét és kelendőségét is. Ilyen esetben még mindig tanácsosabb magyarázó kép elhagyásával a nyomás és könyvkötés ízlésességére fektetni a súlyt.

Nem pazar kiállításról van szó, — kivált tankönyveknél — csupán egyszerű, de ízléses külsőt kívánunk, hogy ezáltal a gyermeket a rendhez, csinhoz szoktassuk és neveljük. Nem fényűző pompa, de jóleső ízlésesség az irányelvünk, amit a gyermeknek lassan, fokozatosan, a bölcsőtől kezdve észrevétlenül kell magába szívnia. Elrettentő példák erre a ma forgalomban levő hazai cégek kiadványai. A négyszáz éves múltra visszatekintő könyvnyomdaipar szégyene, hogy ilyen tankönyveket adnak a „felnőttek” a tanulóifjúság kezébe. Nem csodálom, hogy jóízlésű diák — aki jobb környezetben nevelkedett — nem tanul szívesen belőlük.

Hasonlítsuk csak össze a mai tankönyveket azokkal, amelyek tíz-húsz évvel ezelőtt voltak használatban, a különbség mindjárt nyilvánvaló lesz.

A papiros silánysága miatt e könyv rövid ideig tart a tanuló kezében a régihez képest, amely több rendbeli használatot is kibirt. Gyakran előfordul az is, hogy ugyanabban a könyvben többféle papírt fűznek össze. De a betük sem kielégítőek szépség, forma vagy olvashatóság szempontjából. Takarékosági elvből a nyomás felületét a lehető legnagyobbra veszik és így az esztétikát is sutba dobva, alig egy fél centiméter szabad szél (margót) hagynak, úgy, hogy ferde nyomás esetén — ami elég gyakori — a szöveg betűi is kívül esnek a papíron vagy pedig a fűzés alá becsiptetődnek.

Pedagógiai és külső alak szempontjából az angol, azután a német kiadású képes- és mesekönyvek a legértékesebbek. Látszik belőle, hogy ők fogták fel leghamarabb ennek fontosságát, ők foglalkoznak legtöbbet a jövőbe tekintő ifjúsággal és ők élnek leginkább családi életet.

Forongós, szűkös napjainkban a gyermek sok helyt talán nem is ismeri a játékszereket vagy legalább is nem a régi formájában és bőségében. Ma a legtöbb gyermek a mese- és álmország kis száműzöttje és a reális, komoly és komor élet igen korán ráfekszik gyöngé vállaira. Inkább látni ma őket esti órákban, sötét éjjel, újsággal, gyufával a kávéházban, az utca-sarkon, mint gondtalanul az otthon

melegében, édesanyja és játékaival mellett. Pedig a gyermeknek sokkal értékesebb és mélyebb lelki-szükséglete a tréfa, a humor, a játék, azaz a képzelet szabad csapongása, mint amilyen lelki-szükséglet általában a felnőtteknek a művészet.

A gyermek játékszerei nem csupán időtöltésért vannak, hanem tapasztalatokat és ismereteket nyújtanak, valamint mozgatják fantáziáját, növelik tettekre való vágyát és ízlését is fejlesztik — tehát nem luxus-tárgyak, hanem nélkülözhetetlen nevelő eszközök.

A gyermekjátékoknál már tulajdonképpen adva van a művészi nevelés előkészítése is, főképp a magakészítette és az utánzójátékoknál, ahol a felnőtteket és különböző állatokat jellegzetes formában, erős átérzéssel utánozzák, mert ilyen játékokba a gyermek egész lelkét és fantáziáját viszi belé.

Pedagógiaiként elismert tapasztalat az, hogy nem helyes, ha aprólékosan kidolgozzuk a játékszereket, ha a babákkal híven utánózni akarjuk a természetet, hanem arányosan, ügyesen le kell egyszerűsíteni, el kell hagyni a mellékes cefraságokat, csak fővonásaiban és színeiben kell sematizálni, hogy a képzelet csapongásának is jusson valami.

A gyermeket játék közben vétek megzavarni, kikacagni vagy lekicsinyelni. Inkább magára kell hagyni, ha a felnőtt nehezen tudja magát beleélni az ő primitív gondolkodásába. Egyszerű játékaikat nagy fantáziával színezi ki, kis skatulyákból vo-

natot, kockákból templomot épít stb., sőt azokat élőlényeknek is megteszi. Amennyire hátrányos lehet a gyermek nevelésére a játékszerek hiánya, ép oly hiba, ha túlhalmozzuk vele, mert ha a gyermekszoba tele van egy sereg holmival, figyelme elaprózódik, felületesen, elmélyülés, lélek nélkül játszik csak velük.

A legkedveltebb játékszerek a babák, az emberi lénynek képmásai, melyeket képzelete mindenféle tulajdonsággal ruház fel. A kis lány babáját szeretettel öleli magához, sír és örül a babával együtt, anyai szeretettel babusgatja, eteti, öltözteti és mosdatja, miként őt az édesanyja. De még mi felnőttek is gyakran szívesen eljátszunk egy-egy szép babával. (Játék-babát értek!) Hisz újabb években elterjedt divat grotesk baba- vagy bohóc-figurákat szobadísznek, díványokra helyezni. Iparművészek is készítettek sok apró 7—10 centiméteres, nemzeti viseletű parasztfigurákat, amelyek mint szobadíszek szépségük mellett, eleven színeikkel, szellemes, tréfás beállításukkal kellemes, szép és bohókás hatást érnek el.

A művészi nevelés.

„Ami jó és szép,
Gondjainkba lép;
Ami se szép, se jó,
Az nem használható”.

Már említettem, hogy az iskola ma sok irányú, de csak felületes ismeretet ad. Több világnyelvvel próbálják teletömni a gyermek fejét és mindenből csak egy kis ízelítőt adnak. És e rendszer dacára,

mit hall az ifjú sok évi tanulmánya alatt a művészetek nagy embereiről és ezeknek nagy alkotásairól? Mily sok apró és felesleges évszámot, csatát, hadvezért stb. tanul meg a történelemmel, irodalomtörténettel és más világrészek földrajzával kapcsolatosan ez az „általános műveltséggel” bíró ifjú! De vajjon ismeri-e Beethowent, Michel Angelot, vagy akár a magyar Liszt Ferencet és Munkácsi Mihályt? — akikről a legjobb esetben khaotikus kavarodásban nevek maradnak meg csupán emlékezetében.

Az sem célja a középiskoláknak, hogy művészeteket neveljenek, erre valók a szakiskolák és az akadémiák. Az iskolai rajzoktatás csak arra törekszik, hogy ifjút és felnőttet képessé tegyen az esztétikai szép élvezésére. Sohasem a dilettantizmus a cél, mert sem az általános műveltségnek, sem a művészet fejlesztésének nem érdeke, hogy sok kicsi pikort, fűzfapoétát és zúg-zeneszerzőt termeljen; sokkal értékesebb, ha megtanuljuk nagyrabecsülni lángelméinket és nagy művészeinket és ha azok műveit minél szélesebb rétegek előtt ismertté és kedveltté tesszük. Természetesen nem a művészet-történelem ismerete a fontos, hanem a művészet minden ágára kiterjedő esztétikai érzés felkeltése és tovább fejlesztése, azaz a művészi nevelés. Művészetről nem csevegni kell, nem szintén próbálgatni, hanem felkelteni a velünk született művészi hajlamot és anyyira fejleszteni, hogy különbséget tehessünk mű-

veszet és vasárnapi dilettantizmus között. Tanuljunk látni és az igazán értékes művészetet élvezni, hogy ezt erőnkhez képest támogathassuk is.

Még nem volt és nem is lesz oly nép, amely túlnyomóan művészettel foglalkozott volna; az élet célja nem is ez, mivel sok egyéb életbevágóbb dolgok, eszmények fűtik az emberiséget és segítik a boldogulásban. A művészet élvezete csak a munka utáni nyugalmas óráinknak, kellemessé tételét, lelünk felemelését, felfrissítését, finomítását akarja szolgálni. Öltözködése, lakása, modora, sőt szellemi munkája is más annak, aki a megélhetés fáradaimai mellett esztétikai nevelését sem hanyagolja el.

A színek.

Téves megállapítása egyeseknek, hogy a gyermek nem szereti, azaz nem érdeklődik a természet szépségei iránt. Ha nem is tud egyes részleteknek úgy örülni, miként a felnőtt, de ösztönszerűleg jól érzi magát a szabadban, azaz tudatán alul örömet szerez neki a természet szemlélése. Sőt már a három éves gyermek is mennyire szereti a virágokat, kertben és mezőn és csak idővel fásul el iránta, mivel a szülők nem igyekeznek e nemes érzékét tovább fejleszteni. Főképp a férfi az, aki érzéketlenségét szereti mutogatni kis gyermek és virág iránt, úgy gondolván, hogy ezzel férfiasságát fitogtatja. Pedig Istennek legbájosabb, legvidámabb terem-

ményei a virágok, amelyeket pazar, ötletes fantáziával alkot és állandóan fejleszt a csodás természet. A virág színei élnek, tüzelnek, hisz figyeljük meg más tárgyak színhatásait, azok mind elhalványulnak a virágéi mellett.

A színek iránti közönyösség a legtöbb esetben az oktatás hiányából származik. A gyermek színérzékéről a legkülönbözőbb véleményeket halljuk. De sajnos gyakran tapasztalhatjuk azt, hogy felnőttek, sőt az intellektuelek is mily érzéketlenek a színek és színhatások iránt és nagymértékben járatlanok azoknak ismeretében. Ezért nem tartom feleslegesnek e helyen erre vonatkozó tájékoztatással legalább egyeseknek, segítségére lenni. Hisz a színek ismerete nélkül az ember tévelyegve, bátortalanul tekint szét a természetben vagy egy-egy színes festmény előtt, mint az olvasni nem tudó, ha kezébe egy szép könyvet adunk. Ilyen emberek szokták az újabb (impresszionista) festészetre azt mondani, hogy ők kék kerítést vagy lila árnyékot nem láttak soha (ép mert „látni” nem tanultak meg). E téren általában véve a férfinem inkább el van maradva és az erős, nyers hatású színeket kedveli, míg a finomabb színárnyalatok között különbséget nem tud tenni.

A nők színérzéke rendszerint finomabb és ez meglátszik öltözködésükön és egyéb munkájukon is, ahol sokszor ösztönszerűleg oly gyöngéd színössze-kötéseket hoznak létre, amire férfiak közül csak igen

művelt és kifinomult ízlésűek vagy szakemberek képesek.

De végtelen fontosak ez ismeretek a kereskedő, az iparos részére is, hogy árujánál, készítményénél szakszerűen járhasson el és vásárló közönségének legkényesebb igényeit is kielégíthesse. Ipariskoláinkban is nagyobb gondot kellene ezekre fordítani, mert nemzetgazdasági szempontból nagyon káros hatású lesz, ha az elég kényes ízlésű, fejlődő középosztály igényeit a hazai iparosság nem bírja kielégíteni és ezzel saját kárára a külföldi áru bejövételét segíti elő. Pontos és szakszerű munkát is elronthat az az iparos, akinek nincs finom ízlése, vagy színérzéke. De ép oly baj az is, ha egy országban aránytalanul finomabb érzékű az iparosnemzedék és így a nagy közönség, mint rendelő, nem tud vele lépést tartani.

Ép e kölcsönös érdekből kifolyólag, hivatalos részről is mindent meg kellene tenni, hogy minél szélesebb rétegekbe hintsék el a szép, az ízléses iránti érzéket, szeretetet.

*

A szivárvány összes színei tulajdonkép a benne domináló három főszín (piros, sárga és kék) keveréseiből támadnak. Ha e három főszínt egyforma mennyiségben keverjük — feketét kapunk. A fekete tehát a színek összessége. Ezzel szemben a fehér: a színek hiánya. Ezt az elméletet persze a termé-

szettudósok fordítva tanítják, mivel ott nem festékek (föld-anyag), hanem megtört fénysugarak keverednek.

Goethe, a világhírű költő — akit az irodalmon kívül más művészetek is érdekeltek — állította össze a ma is használatos színekört.

Ha a főszíneket egy, a középpontból sugarakkal három egyenlő részre osztott körbe helyezük és utána a két-két szomszédos színt egyforma mennyiségben keverjük, három újabb színt nyertünk. Ezeket mellékszíneknek (szekunder) nevezzük.

És pedig:

A piros és sárga adja a narancsot.

A kék és sárga adja a zöldet.

A kék és piros pedig a lilát.

Ha tehát a fő- és mellékszíneket egy hat egyenlő részre osztott körben sorba rakjuk, elég tisztán áll előttünk a színtannak elemi és legfontosabb része.

Az üzletekben is ismert és elnevezett gyári festékek tulajdonképp e hat színnek további keveredéséből adódnak. Ezek az úgynevezett tercier (harmadrendű) színek.

Fontos még tudnunk, hogy a színek lehetnek hideg és meleg hatásúak. Ezeknek ismerete főképp színösszekötéseknek helyes alkalmazásánál szükséges.

Amely keverékben a vörös és sárga van túlsúlyban, az meleg színhatású, mivel a tűznek, a Napnak színére emlékeztet. Ezzel szemben hideg hatást vált ki a szemlélőből az a keverék, amelyben a kék, mint a levegő-űr, a víz, a jég színe van uralkodó mennyiségben.

Sokan ismerik azt az élettani tünetényt, hogy ha egy erős színre sokáig tekintünk, az a szemet kifárasztja és így egy idő múlva a szemünk eme szín iránt érzéketlenné válik. Hogy az egyensúly helyreálljon, a szem oly színt teremt magának, (főképp fehér vagy szürke lapra irányítván tekintetünket), mely szín kontraszt hatást vált ki, semlegesíti, kiegészíti az előbbi színt és így a szemet is nyugalomba hozza. Ezért nevezik az utóbbi színt kiegészítő (komplementer) színnek. Ily viszonyban van a vörös a zölddel, a sárga az ibolyával és a narancs a kékkel.

Ezzel magyarázható meg az, hogy egyes színek egymás hatását, intenzitását rontják, mások pedig emelik, például a vörös és zöld egymás mellett erősíti, viszont két féle zöld tompítja (szűríti) egymás erejét. Ezen alapszik tulajdonképp a színeknek megváltozása (elhajlása) az esti lámpavilágításnál, amelynek sárgás sugarai kissé megfes-

tik a tárgyakat. Sok gyakorlati hasznát vehetjük ez ismereteknek, öltözködésnél, lakás- vagy színpad díszítésénél stb. Ezért választ egy hölgy esti világitásnál „estélyi” ruhához való selymet és ezért kell a tánctermekek, színpadok díszleteit feltétlenül esti megvilágitásnál készíteni és kipróbálni.

Azonban nemcsak szemekre, hanem kedélyünkre is erősen hatnak a színek és bennünk különböző érzelmeket váltanak ki. Innen van az a megindokolatlan vonzalmunk, szeretetünk vagy esetleges ellenszenvünk is egyik-másik szín iránt.

Bár e vonzalom a színek iránt sokszor egyéni, felállíthatunk azért egy általánosan elfogadható színskálát (táblázatot) azok jelleméről, mivel a történelem szerint már régi időkben is használtak bizonyos színeket, elvont fogalmak, eszmék jellemzésére, szimbolizálására.

1. A piros és vörös a legéleterősebb szín, a vérnek, az emésztő tűznek színe és ősidők óta használták a bátorság, hősiesség, becsület, pompa és hatalom jelképezésére más-más színváltozattal. A bíbor-vörös szín kékesbe hajló, ezt a katolikus egyház mint a szeretet és martyr-halál jelét használta. A sárgás élénk piros pedig a szociálistáknak a tüzelő, forradalmi színe.

2. A sárga: a derűtség, a fény, a tisztaság és a gazdagság színe. Kis pirossal keverve, még ragyogóbbá válik, de csupán nemes anyagon (arany, bársony, selyem) ily pompázó hatású és annál csu-

nyább az egyszerű kelmén vagy kivált használat által kissé bepiszkított anyagon, amikor is az undor, a gyűlölet, irigység és gyalázatnak a színévé válik.

3. A narancs: a napsütéses derültség kellemes, meleg színe. A narancsnak feketébe, kékbe menő árnyalata a barna.

4. A barna ép e hármass keverés miatt, szennyezebb, gyászosabb. Az ősz komor hangulatát adja vissza.

5. A zöld, ha benne a sárga és kék egyforma mennyiségben van, a megnyugvás, megelégedés érzetét váltja ki belőlünk. Ezért a remény, az ifjúság színe.

6. A kék a tiszta égbolt, a távoli hegyek színe, ezért a szabadság, ábrándozás és hűség kifejezésére használták.

7. Az ibolya (lila) a vágy, a sóvárgás és különködés színe — de egyben a nagybőjti vezeklés és félgyász színe is. A sötét lilát öltözködésnél inkább csak idősebb hölgyek használják. De a lila pirosas (violet) és világos árnyalatai nagyon előnyösek fiatal hölgyek öltözködésénél.

8. A fehér, fekete és szürke tulajdonképp nem színek (semleges hatásúak) és inkább csak színösszekötésekhez vagy egyes színek tompítására, illetőleg erősítésére használjuk. Különböztében a fehér a tisztaság, ártatlanság jelképe; a fekete a mély gyász, a halál színe. A szürke, különböző árnyalata sze-

rint kifejezője lehet a fájdalomnak, megtört kedélynek, egyszerűségnek és szegénységnek.

A legszebb színkeverésekhez a természet adja a mintát: a pillangó, a madarak szárnyai, a hegyvidék változatos színei stb., sőt gyakran oly gyönyörű színhatásokat ad a természet, üdeséget és színharmóniát, amelyet emberi kéz nem igen tud utánozni vagy lefesteni. Pl. napnyugta, napkelte tüzeségét vagy a piros rózsabimbó és zöld levelének meleg harmóniáját.

Általában véve bizonyos színeket inkább a festőművészetnél, másokat inkább dekoratív síkdíszítményeknél használnak.

A síkdíszítmények színeit és színharmóniáját az ókori népek utánozhatatlan tökélyre vitték. Így az indiai aranyszövetek, szőnyegek, ércművek, a kínai selyemkelmék, a japán porcellánok és mázak ma is mintául szolgálnak. A középkori üvegfestmények színei a legjobb tanulmány a mai szakembereknek.

Iparművészet és népművészet.

Paraszti józan ész természetesebb szerkezetet és szebb formát teremthet, mint a kúszált művészettörténelmi stílusok és jelszavak ismerete.

Nem szentimentalizmusból, hanem a művészetek természetes fejlődésének tárgyilagos megfigyeléséből, az esztétikai és jellegbeli összhangból ki-

folyólag, a művészi stílusok fejlődésénél, a nemzeti jelleget szemelőtt kell tartani, legyen az akár irodalom, festészet, építészet vagy szobrászat.

Így az internacionális renaissance vagy a gót stílusú építkezés kissé mássá lett Olaszországban és megint más Németországban, viszont magyar nemzeti színezetet kapott Magyarországon és Erdélyben. A magyar kúria- vagy udvarház-típus a magakorában, mint egyéni, magyarizáló stílus sokkal ízlésesebb volt a mai polgári házaknál.

Bethlen Gábor korában nemcsak az építkezésben és könyvnyomtatásban (betűk), hanem a társadalmi érintkezésben és ruházzkodásban is külön nemzeti stílus alakult ki.

A legtöbb művészeti ágban ma is nemzeti jelleg az irányadó, amihez természetesen a falusi népies-minták kifejlesztése adott lehetőséget. Nálunk is például az építészet terén igen sokirányú kísérlet történt, de a legtöbb megelégedett a falaknak magyaros díszítésével és nem a ház szerkezeti felépítésébe igyekezett magyar népi elemeket bevinni. Ez nem is könnyű dolog, hisz a magyarlakta vidékek építkezései nagyon kevert stílust mutatnak, mivel vagy hosszú ideig idegen uralom alatt voltak, vagy más szomszédos népek hatása látszik rajtuk.

Iparművészeti és képzőművészeti ágakban magyar művészeink az újabb években európai relációkban is bámulatos sikereket értek el, nemcsak általános művészeti követelmény szempontjából, ha-

nem ép bizonyos egyéni, magyaros ízű formák által. A magyar iparművészek a népies motívumok komoly tanulmányozásából kiindulva, körülbelül 30 év óta gyönyörű, változatos iparművészeti ornamentikát fejlesztettek ki, amely elnyerte a világ szakembereinek elismerését és ezáltal fényes bizonyítékává vált a magyar kultúrának is.

De hogyan állunk e téren itt Erdélyben? A gazdasági elszegényedéssel fokozatosan csökkent az itteni művészek és iparművészek fejlődésének lehetősége és inkább csak visszaesésről lehet beszélni. Festőművészek, iparművészek majd minden városban akadnak és kísérletezgetnek is egy-egy kiállítással, rendszeren a köztudomású szegénységgel — no és részvégtelenséggel, meg hozzánemértéssel szemben. Igaz ugyan az is, hogy ép művészeink legszervezetlenebb osztálya társadalmunknak.

Iparművészetünk általában inkább csak kis-méretű kísérletekből áll. Nincs sem főiskola, sem folyóirat, vagy muzeum, sem állandó kiállító-terem, amely felkarolhatná e művészeti ágat.

A legtöbb erdélyi városban akad azért néhány üzlet és műterem, amely ily iparművészeti és művészeti tárgyak, népies és háziipari kézimunkák készítésével és értékes régiségek elárúsításával foglalkozik. Mivel ezek az iparművészek és iparművészeti üzletek nagy mértékben hozzájárulnak az intelligens nagy közönség műízlésének fejlesztéséhez, a csinos, modern lakás berendezésénél és díszíté-

sénél megbecsülhetetlen szolgálatokat tehetnek.

De nemcsak a festők vagy iparművészeti munkát készítő szakemberek nincsenek megszervezve és alig tájékozódva egymás működéséről, hanem a népies magyar-székely háziiparunk is visszafelé fejlődik. Pedig a világhírű székely háziipar fejlesztése, terjesztése és értékesítése által mondhatni egy csapásra meg lehetne oldani a Székelyföldnek és a székely népnek szociális, gazdasági és kulturális problémáit. Elfelejtett és elhanyagolt ősi kincsek hevernek a székely nép földjén és lelkében, művészi lelkében, amely oly tökéletes és világhírű őseredeti népművészeti termékeket adott.

„És amikor a székely asszony mesélő téli estén dédanyáitól örökölt minták után öltögeti tűjével a párnahúzat díszítéseit: akkor az ismeretlen múltba nyúló történelmi lélek ellophatatlan erejét kötözi be láthatatlan szálakkal munkájába s a néplélek sajátos és el nem tanulható szuverén művészetének bélyegét üti rá. A székely háziiparban lélek van, egy népnek a lelke, azért lett versenyen kívül álló világmárka”. (Székely Közélet).

Még az is szomorú e hanyatló népművésztünknel, hogy míg az európai országokat külföldi cégek rossz székely utánzatokkal árasztják el, addig a mi leányaink és asszonyaink a „richelieu és madeira hímzés” förtelmeivel rontják szemüket és ízléstelenítik lakásaikat. A kalotaszegi varrottas minták oly tökéletes, harmonikus folthatásuak, hogy

bármely modern bútorhoz bátran hozzáillenek, amiért is tanítanunk kellene iskoláinkban és belevinni szeretetüket a köztudatba. A háziipar terén a kis Magyarország ez években is értékes eredményt mutatott fel és ami abban ép örvendetes, hogy nem a kormány pénzével vagy pressziójával, hanem társadalmi szervezkedés által.

Nagyon értékes a Budapesten megjelenő, de Romániában is kapható „Tündér-ujjak” magyaros mintákat oktató bemutató kézimunka újság.

Végül itt vannak az erdélyi igen sűrűn található több száz éves művészi stílusú építmények: templomok, kastélyok, várak és egyéb emlékművek. Ezekkel ki törődik ma, egy-egy újságcikk pusztába kiáltó szava még nem munka. A kormány feladata lenne intézkedni és áldozni tekintet nélkül a vallásra és nemzetiségre, mert mindenkép kincse, kulturértéke az országnak és így befelé mint kifelé csak javát szolgálná. A háború előtti Magyarországon példás munkát fejtett ki a „Műemlékeket Védő Országos Bizottság” és dicséretére legyen mondva, nem politika, hanem művészetszeretet vezette munkájában.

Ma ilyfajta működést kitől várjunk? Mikor jut az erdélyi magyarság oly gazdasági és kulturális erőhöz meg szervezettséghez, hogy figyelme és pénze legyen ilyen nemzeti és művészeti munkához is?

A templom.

A keresztény egyházak, de elsősorban a katolikus egyház története és emberei oly szorosan egybeforrtak a világ művészettörténetével, hogy az egyház mindig a legnagyobb pártfogója volt a művészeti törekvéseknek, sőt egy időben a pápák, a püspökök és a szerzetesek valósággal kisajátították maguknak a tudományokat és művészeteket. A ma is világhírű művészek nekik és az ő parancsuk szerint dolgoztak és alkották meg örökéletű műveiket az építészet, szobrászat, ötvösművészet és festészet terén. Nagy Gergely pápa a „festészetet” az írást nem ismerők szeníírásának nevezte és ezért, mint a katolicizmus nagy propagáló eszközét elrendelte és mindenhová bevezettette.

És ma, ez a katolikus egyház sok helyt keveset törődik az ilyesmivel, sőt a megmaradt gót, barokk stb. régi művészi templomokat a legizléstelenbb gyári tucat-munkákkal töltik meg (oltárok, oltárképek, üvegfestmények, szobrocskák, stáció-képek és feszületek).

És vajjon ki és mi az oka mindennek? Igaz ugyan, hogy a középkorban a vallásos szellem ez osztársadalmi rétegeket (művészeket is) nagyon erős mértékben áthatotta volt, míg az újabb korban az emberiség gondolkodásmódja elvilágiasodott. És mégsem csupán ez az oka az egyházművészet hanyatlásának, hanem elsősorban az általános ízlés-

beli fogyatékosága úgy a papságnak, mint a világi vezetőknek. IX. Pius pápa rendeletet adott volt ki, amelynek négy alaptörvénye a következő: alkalmazkodjanak az egyházművészeti alkotások a liturgiához, a környezethez, továbbá nem az anyagi pompa, hanem a belső érték és végül az anyagszerűség a lényeges. Az még nem egyházművészet, ha vallásos szimbolumokkal telerakunk egyházi tárgyú műveket, azokat hittel, vallásos ihlettséggel és művészettel kell megalkotnunk és ízlésesen elrendeznünk. Nagy hiba, hogy az állam-hatalom és hivatott társadalmi szervezetek nem dolgoznak karöltve az egyházzal ez ízléstelenségek kiküszöbölésében, mert hogy csupán üzletemberek intézik és árasztják el a falut és város hihetetlenül ízléstelen, sokszor megnevettető hatású szentképekkel, szobrocskákkal, az többet árt az egyházaknak, a keresztény eszméknek és így az erkölcsi világrendnek, mint a művészetnek.

A művészi hatású templomnak több látogatója lenne és az egyház sok áhítatos, lelkes hívőt tudna még magának meghódítani, viszont a művészet és a művészek is jól járnának vele — csak kezet kellene fogniok kölcsönös, közös érdekből, hogy új, nagy korszakát teremtsék meg a keresztény egyházi életnek. A háború előtt ez irányban Budapesten nagyon értékes kezdőlépések történtek már, többek között 1908. szeptember havában egyházművészeti kiállítást rendeztek, majd ily irányú konferenciát, amelyen sok előadást tartottak a szakemberek az össze-

sereglett vidéki papságnak, amellyel tervszerű egyházművészeti kulturmunkának alapjait rakták volt le. Egy ilyen kongresszus, azaz tanfolyam megisméltődött tavaly 1927-ben szintén Budapesten, a magyarországi vidéki papság nagyszámú részvételével.

Azért elsősorban a vidéki egyházi férfiak számára, mert tény az, hogy ép a falusi templomban uralkodik többnyire rideg, hamis, mesterkéltség hangulat, amit rendesen maga a pap vagy tanító vitt oda be. Már szó volt arról, hogy a falusi ember háza, lakása művészies, ízléses légkört árul el, szemben az úrnak látszani akaró városi kispolgár otthonával, mily jó és hálás terep lenne ép a falusi templom ahhoz, hogy a paraszt lakásához hasonlóan az Istenházát is ízléssé, harmónikusá tegyék. Innen aztán igazán ki kellene dobni a szurrogátumokat és gyári olcsóságokat és helyébe egyszerű anyagból, de eredeti és természetes kézi- és házimunkákat, népművészeti hímzéseket bevinni, melyekről érezni, hogy együgyű, de áhítatos emberi kezek gyártották.

Főképp Erdélyben gyönyörű példáink vannak arra, milyen kell, hogy legyen a falusi templom formája, hangulata és környezete. A nép művészetének sokszor naiv alkotásai, az évszázados hagyományokhoz szívósan ragaszkodó fatemplomok ezek. Nem építőmérnökök, hanem egyszerű falusi emberek logikus észjárása és ízlése emelte a fa anyagából e monumentális hatású, belül is művészettel festett és berendezett kis templomokat. Találunk

ilyen stílusos népi alkotásokat székelyeknél, románoknál, de legtöbbit fenn a Galicia közelében levő rutén falvakban.

A templom falun a lakosság büszkesége és kulturális, lelki tükré lehetne. Jól bevihetnék oda, mint fődísz a virágot, a mezei virágot, amely után a népművészet többi csirái is fejlődésnek indulhatnának benne. Ehhez pedig csak az kellene, hogy a falubeliek a maguk élő, egyéni és hagyományos érzékükkel, a saját munkáikkal járuljanak hozzá a templom felépítéséhez és összhangzó, bensőséges hangulatához.

Mert amikor egy városi kultúrájú és ízlésű pap a falusi templomból is egy városi ízű templomot akar csinálni, máris elhibázta az irányt, főként amikor pénz hiányában a szokásos gyári katalogusokból rendeli meg a „mutató” kegyeseket és egyéb templombavalókat (és mégsem odavalókat!).

A templom falun az egyedüli hely, ahol vallásos és szellemi életet nyilvánosan ápolnak. Itt nyeri a gyermek már keresztelesekor az isteni ihletet, itt bérmálják vagy konfirmálják meg, itt esküszik hűséget házastársának és mindezt gyermekeinél is itt éli végig. A templommal tehát minden nevezetesebb és finomabb, örökké emlékezetes élménye összeforrt, itt találkoznak össze a rokonok és ismerősök ünneplő ruhában, ünneplő arccal és lélekkel.

A templom a falunak, mint nagy, kibővített „családnak” a szíve, vissza kellene tükröznie an-

nak történelmi, kulturális és erkölcsi étetét. A falunak mily szép triászává válhatnék a *templom*, a *papilak* és az *iskola*, egybekötve virágos kertek által és a temetővel: így emelkedve ki a falu egyformaságából, mint annak büszkesége, lelke és esze.

A temető.

Ősi, kegyeletes szokás halottainkat utolsó végtisztelességgel visszaadni az anyaföldnek. A sírt, amely az örökkévalóság komoly gondolatának szimbóluma, a rokonság a kereszténység óta fa- vagy kő sírkereszttel stb. megjelöli és éveken át virágokkal, fákkal díszíti, gondozza — ezzel fejezve ki a halott iránti kegyeletét, ragaszkodását.

A keresztények november 2-án, halottaknapján a temetőben (és otthon) nagy kivilágítások mellett még ünnepélyesebb formában is áldoznak halottjuknak, egyben lelki szempontból is nekik szentelik e napot.

Az idők folyamán természetesen a temető-kultusz is változatokat mutat fel felekezetek, fajok és vidékek szerint. A katolikusoknál a kereszt forma az általános sírjelző, a protestánsoknál a síma kő, vagy a némely helyen még feltalálható, ősi magyar pogány szokás szerinti faragott kopjafa.

A falusi temető (sírkert) rendezetlenebb, elhanyagoltabb, mégis inkább stílszerű, mert meghatározó közvetlenség nyilatkozik meg benne. Gyakran maga-

készítette fafaragásos, zsindeyes sírjelzői és azok érdekes és szellemes felírásai, a mezei virágok ezer színváltozata, a különböző fák, fűvek zöld színe festőibb, régiesebb és bensőbb hangulatot árasztanak rajta szét, mint a kis városoknak rendszeren falusi és városi stílusokból kevert, ízléstelen temetői.

Ízelítőül közlök néhány ötletes falusi sírfeliratot:

*Nincs irgalom, nincs könyör,
Mindent elnyel e gödör.*

*

*Itt nyugszom én, olvasod te,
Olvasnám én, nyugodnál te.*

*

*„Ennye komám. Kanál Vendel,
Hogy elbánt a halál kenddel.
De most már ez így a divat.
Elmegy, akit az Úr hivat”.*

*

*„Ne sírjatok én miattam.
Hogy a lelkeket kiadtam.
Kedves annak a sírgödör.
Akit gonosz asszony gyötör*

A sírkövek ízléstelenségei a kisvárosi kőművesek egyéni ízlését dicsérik. Azt talán felesleges is említenem, hogy a kőbe, márványba helyezett fényképek megbocsáthatatlan eltévelyedések, mivel két

ellentétes jellegű anyagot kever össze: a súlyos márványt a könnyű papiranyaggal.

A sírok virágdíszeinél ne sokszínű tarkaságra, hanem inkább csak egyszínű folthatásra törekedjünk és legfeljebb szegély gyanánt használjunk mást. Lehetőleg legyünk tekintettel a szomszédos sírok virágdíszekre is. Gyermek-hantra fehérszínű virág stílusos. Komoly hatású a borostyán és fűzfa. Úde a róza vagy vadróza bokor.

Gyakori látvány, hogy egy drága és gondozott sírra egy kiszolgált konyha-fazekat helyeznek a leszakított virágok részére. Pár lejjel kaphatók e célra alkalmas egyszerű paraszt cserepek, de azokat is lehetőleg ássuk a földbe.

Nagyon vigyázzunk arra, hogy a sírkereszt és a sírkerítés legyen harmoniában egymással és lehetőleg készüljön egyazon anyagból.

A kripták csak jobbmódú vagy előkelő családokhoz találnak és csak akkor van értelmük, ha tényleg művészi és hatásos külsejűek, ha állandóan gondozottak s egyúttal díszei a temetőnek is.

A háború előtti években Magyarországon igen sok iparművész és műépítész készített — pályázatok révén — anyagszerű és művészi felépítésű olcsó sírköveket. Ezek rajzát bizony sok ezer példányban kellett volna a falusi kőfaragók között terjeszteni, egyben piros betűvel figyelmeztetni őket, hogy követ nem szabad befesteni, mert ezáltal anyagszerűségét elveszti.

Hasonló ízléstelenség tapasztalható a háború hőseinek emlékére felállított táblák és oszlopok elkészítésénél és elhelyezésénél. Láttam például kőből faragott de bronzsal bemázolt katona sisakot és kardot, továbbá bádoggal fedett és fával bekerített emlékkövet, amelyek szövege is gyakran helytelen. Ezekre az illetékes vezetőségeknek több figyelmet kellene fordítaniuk.

HARMADIK RÉSZ,
melyben többek között az
utca esztétikájáról, az üzle-
tek és nyilvános középüle-
tek célszerűtlenségéről, a
vásárlás művészetéről te-
szek említést — és a virág-
kultusz ápolására buzdítok

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

Az utca esztétikája.

Az utca, mint a közlekedés lebonyolítója — főképp nagyobb városokban — szorosan hozzátartozik a lakosság mindennapi életéhez, sőt sokan foglalkozásuk szerint a nap nagyobb részét töltik ott. Ép ezért idővel mind nagyobb gondot fordít az emberiség az utcára és pedig három: egészségügyi, szépészeti és célszerűségi szempontból. De érthető is, mert az utca a kirakatokkal és hirdető oszlopokkal, fokmérője ma egy város, sőt ország gazdasági és kulturális fejlettségének.

A középkorban a városok jellege egészen más volt. Rendesen ellenséges támadások kivédésére várszerűen és rendszertelenül — s mivel gyalog közlekedtek — szűk utcákkal épültek. Az ilyen régies városrészek tényleg a mai embernek bizonyos romantikus, festői képet nyújtanak. Főképp a német városkák voltak ilyenek (Nürnberg ma is) és ezért volt ilyen az erdélyi szászok építkezése is. Segesvár tartotta meg ezek közül leginkább e régi jellegét.

A városépítés ma már tervszerűen történik és a modern technikai és forgalmi fejlettségnek megfelelően széles, sugárszerű, egyenes utcák vannak, amelyek mintegy vérkeringését teszik a városnak, továbbá nagy terek és szép parkok emelik a város szépségét, értékét.

Nagyobb ipari és kereskedelmi, városok lakosságának az igénye is sok modern rendszabályt kö-

vetel meg. Ma már hiúságból és üzleti szempontból is sokat áldoznak a városok külső képének minél szebbé és jobbá tételére. Sajnos, kisebb erdélyi városaink e téren még nagyon visszamaradtak, aminek nemcsak a sokat hangoztatott szegénység az oka, hanem főképp a lakosság zömének igénytelensége. Kisebb, szegényebb várost nem az emeletes palotasorok, nem a lyukas aszfalt tesznek széppé és hatásossá, hanem a rend, a gondosság és tisztaság, amelyhez mint földisz a fák, virágok tartoznak.

Midőn az utca higiénijáról beszélünk, elsősorban annak levegőjéről lehet szó. Az utca levegője egyrészt az utca burkolatára kerülő szeméttől, köpésectől fertőződik meg. Viszont sok betegség előidézője lehet, a baktériumok mellett, a burkolat kopásától képződő por, amely az emberi szemet és légzőszerveket támadja meg. Mérnökök és egyéb szakemberek sokat foglalkoznak az utcaburkolat e problémájával, vagyis hogy olcsó, tartós, de egészséges, azaz pormentes és könnyen tisztogatható úttesteket készíthessenek a városok részére.

Az utóbbi években többféle kísérlet után a legjobbnak az utak bitumenes olajjal való impregnálását tartják. Elegendő a burkolatnak évenként egyszeri beeresztése, mert ez a folyadék beszívódván a kövezetbe, sok ideig leköti az út porát. A közismert bitumenes aszfalt, a makadám-, a bazalt- és a gránit-köves utak vízzel való tisztántartása

egészségi szempontból naponta két-háromszori locsolát és seprést kíván.

Legújabban már vasbetonnal is kísérleteznek. Sajnos végeredményében ezek csak félmegoldások, mert hiába van a város főutcájának jó és tiszta útteste, ha a környék ráhord mindent. De ne is menjünk oly messze, lehet-e általános városi higiénia-ról szó addig, amig modern nagyvárosokban is csak a főutcák utait, házait, üzleteit gondozzák és a tözsomszédságban levő mellékutcák legalább száz évvel előbbi korba visznek vissza. Az utca pora és a betegség bacillusai így egyformán rászállanak mindenkire, ép úgy bejut a nagyúri lakásba, mint a munkáséba. A szűk utca és udvar erősen akadályozzák a levegő tisztulását; a szőnyegporolás által kivert por, bacillus is tulajdonképp csak a szomszéd lakásába kerül.

Természetesen, nem kell és nem szabad mindent csak a város köztisztasági hivatalától várnunk, melyeknek legnagyobb igyekezete is kárba megy, ha a közönség nem támogatja ösztönszerűleg. Ugy, hogy a város polgárainak finom ízlését és fegyelmezettségét legjobban az utca tisztasága és forgalmi rendje árulja el. Zürichben tapasztaltam, utcán, villamosban és éttermekben szinte kórházi rendet és tisztaságot, nemcsak a belvárosban és főutcákon, de a külső széleken is.

De nemcsak az utca-burkolat szépsége, hanem az utcákon elhelyezett hirdetőoszlopok, villanypóz-

nák, villamos megállók váró helyiségei és egyéb dohány- és ujság-bódék mind hozzájárulnak ízléses felépítésükkel, célszerű elhelyezésükkel a város utca-képének egységes szépségéhez.

A városok kultur- és ipari fejlődésével a legtöbb helyt egyetlenbe szervezkednek azok a polgárok, akik szívükön viselik városuknak szépművészeti szempontból való fejlődését. E „városrendező” vagy „városszépítő” bizottságok, egyletek a céljuk elérésére a hatóságok és a társadalom erkölcsi és anyagi támogatását is igénybe szokták venni. Ilyen bizottságok voltak hívatva a város régi műemlékeit, romjait és szobraikat gondozni, vállalták egy-egy sétánynak, parknak jókarban tartását, elhelyeztek padokat stb. Továbbá felhívták a városi tanács figyelmét egyes rendezendő vagy szépítendő helyekre, épületekre. Ma ezek a bizottságok nálunk — tudomásom szerint — alig fejtenek ki működést, részben a közönség közömbössége, másrészt a hatóságok megnemértése miatt.

A virág, amelyet Isten — egy mese szerint — azért teremtett, hogy a gondjától, bűjától elszomorodott embert felvidítsa és őt szeretetre tanítsa, sajnos ép az ember által részesül mostoha bánásmódban. Pedig a lakások, az utca, a temető, a városi parkok fái, virágai észrevétlenül is megváltoztatják környezetünket és nagy hatással vannak az ember kedélyére is.

Valóságos tündéerkertté lehetne minden várost

varázsolni, ha nálunk is, mint a nyugati államokban, bár a középületek, a nagyobb cégek és bankok versenyre kelnének ablakaik virágdíszével. Ezzel jópéldát mutatnának a polgárságnak és magánházak tulajdonosainak is.

De ha azt hisszük, hogy ennek keresztülvitele nehéz lenne, a virág iránti érzéketlenség miatt, kíséreljük meg és kezdjük el már a gyermeknél a virágok megkedveltetését. Arról egy más fejezetben már szó volt, hogy a gyermek rajongó és ösztönyszerű kedvelője a virágnak és így nem lenne nehéz ezt a szeretetet benne öntudatosá fejleszteni. E cél eléréséhez igazán aránylag igen kis fáradtság és pénz kell, viszont a haszon, az eredmény megtízszereződik azzal, hogy az emberi lélek szépérzékét kielégíti és kedélyét felüdíti.

Minden iskolának jó példával kellene előljárnia e téren. Sok tanító töri a fejét jóakarattal azon, miként csinosíthatná rideg tantermeit, az iskola épületét, míg a legegyszerűbből, a virágról elfelejtkeznek. Olcsó és kedves dísz lenne a virág, akár falusi, akár városi iskolának, de természetesen a hazai, mezei és kerti virágokat értem és nem a kaktuszt, meg egyéb csodabogarakat.

De hol maradnak kertészeink, hisz ezek saját érdekükből, tanfolyamok, kiállítások által a gyerekekből széles kiterjedésű vevő közönséget nevelhetnének maguknak. Vagy nem saját érdekük lenne-e az, ha pályadíjakat tűznének ki a legszebben díszí-

tett ablakok, erkélyek tulajdonosainak és e szép látványosság által virág iránti szeretetet nevelnének az emberekbe.

Sajnos, még ritkaság számba mennek az igazán szép és üde hatású virágüzletek; a legtöbb még mindig kriptaszerű hangulatot áraszt maga körül.

A városi parkok célja, hogy a lakosság testi és lelki felüdülést nyerhessen, hogy fűt, fát, virágot láthasson és kissé távolabb a város zajától egy nyugodt és kellemes órát tölthessen. Ép ezért észszerűtlen dolog, ha a már meglevő parkokat a város vezetősége nyereszkesedési vagy egyéb okokból építkezés céljára áldozza fel. Az adófizető polgároknak arra a kis levegőre és virágillatra szükségük és joguk van, elsősorban a gyermekeik egészségét véve tekintetbe, mivel őket nem hajthatják — mint falun — a közeli rétre.

Viszont igaz, vannak városok, ahol az elég szép és gondozott parkokat, sétányokat a lakosság nem méltányolja és nem használja eléggé. Ez esetben gondoskodni kellene gyakori látványosságról, zenéről, amik oda vonzzák, szoktatják a közönséget. A nagyvárosokban is, a széleken levő, elhanyagoltabb parkokba, ligetekbe állatkertet, néprajzi múzeumot, éttermet helyeznek — és jól megközelíthető utakról, villamosokról gondoskodnak, hogy annál vonzóbb hatásúakká legyenek.

Erdélyi kis városaink e téren ritkán nyújtanak megfelelőt. Gyakran egy befásított virágos rétet

büszkén emlegetnek „park”-nak. És noha bizonyos, hogy kis városban ilyen célra nehezen jut pénz és rendben tartása sok gonddal jár, mégis megoldható ez is, ha nem is hivatalos uton, de társadalmi szervezkedés által, a már említett „város szépítő-egylet” révén.

Hollandia a világ paradicsoma e szempontból, míg nálunk az Istenadta virágot, e könnyen és olcsón hozzáférhető értéket nem becsülik meg és nem használják fel életünk felüdítésére és környezetünk szebbé tételére.

Csak egy virágos park a városban, egy kis kertcske az udvarunkban, egy csokor mezei virág a szobánkban és végül egy szál rózsza a női ruhán, kedvessé, békéssé, elégedetté varázsolja életünket.

Az üzletek, a kirakat.

Miként sok minden egyéb, úgy az üzlet és a kereskedő is sok változáson, fejlődésen ment át az utóbbi évtizedekben. A régi, családi szatócsüzletek ma már csak a külvárosok lakosait boldogítják. Az utca díszéhez tartozik tulajdonképp a szép üzlet és hivatal impozáns, csalogató külső képe is, amely újabb időkben már gyakran művészi kezek munkája és úgy célszerűségi, mint szépi szempontról megfelelő tud felmutatni. És hovatovább mind több nagyvárosi kereskedő rá jön arra, hogy nem elég a jó áru (legfeljebb a jó bornak nem kell cégér), az üzlet belső és külső képe

jobb csalogató az újság-reklámnál is, amelyekkel igen sokan magukat „első”-nek és „legjobb”-nak hirdetik.

De nem tekintve ez üzleti érdeket, egy jómódú és forgalmas üzlet tulajdonosától joggal elvárhatjuk, hogy neki, aki egész nappalát ott tölti, testi és lelki szükséglete legyen, hogy boltját kívül-belül a lehető legnagyobb rendben és ízlésesen tartsa. De emellett legyen tekintettel fejlett ízlésű közönségére is, mert ez lassacskán elidegenedik az ilyen üzlettől, ahol belépéskor minket a múlt század elejéről itt felejtett „greizlerájos” típusú bácsi fogad. Ez ilyen rendszeren kalappal a fején, régi, zsíros, piszkos ruhában, borotvátlan arccal és fekete körmökkel szolgálja ki közönségét még porosabb és mocskosabb boltjában. Csomagoláshoz vagy újságpapírost vagy rongyos szélű papiros-hulladékot használ és vígan lobogtatja munkaközben zsebkendőjét. Hatóságilag kellene bezáratni az ilyen bacillusterjesztő és ízlésrontó helyiségeket, mert nem ismerek olyan évtizedekre szóló gazdasági nyomort, amely indokolttá tehetné ilyen üzletek létezését. Egyszerű munkás köpeny, vékony, de tiszta papiros, olcsó, de jó csomagoló fonal elengedhetetlenek egy üzletben.

A kirakat is hű tükörképe az üzlet belsejének és a tulajdonos ízlésének. Sok kirakatot a pókháló és a por ködössé tesz, az árut pedig a nap melege már fakulttá tette. Ma hivatásos kirakatrendezők vannak és bármely kereskedő kedvezményes áron

elmeget évenként két-három világhírű mintavásárra is, ahol modern kereskedői szokásokat, újdonságokat és művészi ízléssel rendezett kirakatokat, reklámfalragaszokat láthat. És mégis akadnak, főképp kis városainkban olyanok, akik dacára annak, hogy látják a szomszéd rohamosan fejlődő szép üzletét, megmaradnak a régiben és míg ők maguk szegényednek, rontják a főtér és így az egész város képét és hírnevét is.

A kisebb városok követhetnék a nagyobbak példáit és rendezhetnék pályadíjas kirakat-versenyt, amelyek esemény számba mennének egy ilyen kis városkában és nemcsak a kereskedők, de a közönség ízlésének finomodására is szolgálnának. Ezért nagy fontosságú lenne, hogy iparos és kereskedő ifjaink a régi német szokást felelevenítve vándorútra (Wanderjahre) indulnának és megismerkednének, ha nem is a külfölddel, de néhány nagyobb belföldi város fejlett üzleti életével. Németország majd minden nagyobb városának van „kirakatrendező” iskolája, Budapestnek és Wiennek is van egy-egy. Ez iskolákban első rangú művészek és jeles pszichológusok tanítanak, akik közül egyesek maguk is foglalkoznak a kirakat-díszítéssel, mások pedig a kirakatnak a közönségre gyakorolt hatását tanulmányozzák. Vannak német és magyar nyelvű könyvek is, amelyek magyarázó rajzok, segítségével jó szolgáltatásokat tehetnek főképp a kisebb forgalmú városok kereskedőinek, iparosainak.

A kirakat feleljen meg a célnak. A kereskedő szándéka, hogy a kirakatba ízlésesen elhelyezett áruját reklámozza és minél több vevőt csábítson üzletébe. Ezt azáltal éri el, ha már a kirakatnak az épülethez tartozó részei is csinos és hatásos kivitelűek. Előnyös, ha a kirakatot párnák, üvegpalcok elhelyezésével változatossá és elevenné tesszük. Az áru elhelyezésénél pedig ne annyira az áru mennyiségére, mint inkább néhány ízléses csomagolású vagy formájú és színű árucikk hatásos és összehangzó csoportosítására vessünk súlyt. Ez a csoportosítás legyen csinos, megkapó a szemnek és feltűnően leleményes, hogy ezáltal az áru észre vétesse magát és vonzóvá váljék s így reklám célját elérje. Nagyon fontos tényező a jó kirakatnál, hogy bőséges világító lámpák legyenek ügyes elhelyezésben, mert ezek vonzó hatása az esti sétáló közönségre minden esetre nagyobb értékű, mint a villany-számla többlet. De a legcsinosabban rendezett kirakat értékét is le lehet rontani, ha például az ár-cédulák vagy egyéb felírások nem ízlésesek nem stílusosak.

A kirakat díszítéséhez mindenesetre nemcsak bizonyos megtanulható technikák, trükkök és egy kis hajlam kell, hanem jól kell ismerni az árukat is, azok természetét és tudni, hogy mi hogyan érvényesül (például milyen az esése a selyem, a gyapju vagy egyéb kelméknek).

Legyen tehát a kirakat formában, színben ízlé-

ses, anyagszerű és mint a jó plakát állítsa meg a tovasietőket, dobogtassa meg a szíveket és varázssá-
val keltsen vevő szándékot bennünk.

Az üzlet portálék feletti cégtábláknál igyekez-
zünk mindig a célszerűségnek megfelelően, egyszerű,
olvasható, de az üzlet külsejéhez, minőségéhez ta-
láló formájú és színű felírást választani. Egyben
legyen a ház architektúrájával harmoniában és ne
nyomja el a túlzott reklám.

A kirakat rendezésnek a múlt század végéről
ismert ízléstelenségei legyenek ma elrettentő példá-
ink. A gyufagyáros a kis skatulyákból, téglák mód-
jára felépítette saját gyárát; a csokoládégyáros pe-
dig csokoládéházat, állatokat és gyermekeket készí-
tett; a fűszeres gyertyából, szappanból tornyot emelt
árujának hidetésére. Ezek lehettek jó, szellemeskedő
reklámok a megromlott ízlésű akkori közönségnek a
szemében, de művészietlen és ízléstelen eljárások
voltak, míg a mai kor finomodott közönségénél csak
ellenkező hatást váltanak ki.

Nagyobbszerű kirakatoknál vagy mintavásárok-
nál szokásban van az az előnyös eljárás, hogy nem
csupán az illető gyár termékeit rakják oda halomba,
egymás mellé, hanem például a lakószoba egyéb
berendezési tárgyait is közszemlére teszik, mivel ezek
csak együtt adják az intérieur meleg, barátságos,
otthonias hangulatát. Így egészítik ki és emelik egy-
más értékét a terített ebédlő asztal, pohárszék, virá-
gok, képek, könyvek, párnák, szőnyegek, intim kis

plasztikai tárgyak, porcellán és üveg szobadíszek s e mellett e termékek külön-külön, mint eladnivaló tárgyak a reklám-célnak is megfelelnek.

Stuttgart-ban rendeztek a háború előtt olyan kiállítást, amelyen elrettentő példa gyanánt, helytelen elrendezésben a lehető legizléstelenebb lakásberendezési tárgyakat mutatták be.

*

De eltekintve e külsőségek ízléstelenségeitől, egy kereskedőnek vagy iparosnak a jó hírneve forog kockán, ha könyveit, levelezéseit nem szakszerűen, nem csinosan állítja ki. Ma már mind több és több cég rendel meg iparművész-tervezőnél a levélpapír fejlécét. Legyen ennek a rajza egyszerű és ne nagyon tarka, szimbolizálja a cég mineműségét, de semmiesetre se tíz-húsz árucikk elsorolása, vagy éppen lerajzolása által akarjon hatni. A szövege is jó, ha rövidebb.

Az írógép és telefon a nyugati államokban egy új alapítású üzletnél az első cikk, amelyet beszerznek, míg nálunk gyakran látni gazdag, nagy forgalmu, de maradi üzletembereket, akik még nem tudják felfogni ezek értékét. Sok jó üzletfélt riaszt el az ilyen, mert a kereskedő rendesen ügyetlen, nehézkes írású, ami nem bizalomkeltő. Pedig manapság igen olcsó kis írógépek kaphatók, úgy, hogy rövidesen nálunk is módjában fog állani minden orvosnak, kereskedőnek, nagyobb iparosnak, sőt tanárnak is, hogy e nélkülözhetetlen házcikket beszeresse magának.

Igaz, hogy ez a mai rohanó, fejlődő életnek célszerűségi követelménye és sokan fájlatják, hogy az írógép kiszorítja a kis acéltollat, mert a kézírás vonásaiban egyéniség, lélek van. Kár e veszteségért, de mit tehetünk — az élet tova szágúld és mi kedvesen, de mosolyogva gondolunk nagyapánkra, aki még ráért a ludtollat gondosan megfaragni a maga „gusztusa” szerint.

A vásárlás művészete.

Sok hibát és modortalanságot követ el úgy a kereskedő, mint a vásárló közönség egymással szemben. Egyik-másik elsőrangú kereskedő cégnél kifogástalanul és ízlésesen bonyolítanak le egy vásárlást (még néhány lejes apró vásárlásokat is), hogy onnan kellemes impresszióval távozzunk és örömmel keressük fel máskor is az ilyen helyiséget. A legelső a kereskedő és iparos részéről a bizalom felkeltése úgy szaktudását, mint az árakat illetőleg.

A kiszolgálás udvarias formája azért ne merüljön ki „borbély” hajlongásokban, hanem a figyelmesség, türelmesség mellett a finom és jó csomagolásra, továbbá a pénztárvétel és -visszaadás ügyes eljárására is fordítson a kereskedő nagy gondot.

A jó kereskedő ismerje raktárát, az árúk származását, készítési módját, minőségét; olvasson hirdetéseket, tudja mindig mit csinál a konkurens cég. A vevővel szemben tudjon szakmájába vágó min-

den kérdésre valamilyen rövid, de értelmes választ adni; azt sohase mondja: „sajnálom, nem tudom”. Gyors kiszolgálás, de nem kapkodás; fegyelem, szigor az alkalmazottal szemben, de sohasem a zsarnokoskodás és megalázás. Sőt a leghathatósabb nevelési eszköz ép az önuralom, az önfegyelmzés.

No de, ha szükséges a kereskedő és iparos ily irányú kioktatása, akkor bizony a vásárló közönség hibáit is meg kell említenünk, hogy mindenki e szempontból önmagát is megfigyelje és igyekezzék tárgyilagosabban itélkezni. Nem csupán a modorbeli kilengéseket értem ezalatt, nem csak egyeseknek azt a furcsa ösztönszerű gondolkodását, hogy most ő, mint „úr” lép be a boltba és kegyesen vásárol valamit. A mai, a kereskedőkre nézve nem előnyös gazdasági helyzetben, ne akarjuk visszaadni a kölcsönt a kereskedőknek és iparosoknak a háború alatt sokszor tapasztalt udvariatlan és fölényes bánásmódjukért. Sőt igyekezzünk ép a jó modorunk révén, a még talán ma is modortalan kereskedőt a megfelelő kiszolgálásra kényszeríteni.

A közönség rendszeren azért hibázza el a megfelelő és szükséges vásárlási formákat, mert tulajdonkép nagyon kevés ember ért a bevásárláshoz vagy az iparosnál szükséges árucikk megrendeléséhez és így a fellépése is bizonytalan.

Ezt első percben meg is érzi a kereskedő vagy iparos, látja, hogy kivel van dolga és hogy ki milyen áruval vagy munkával elégszik meg.

És, ha a fentiek megfelelnek a valóságnak, akkor nem is oly furcsa a párisi „Illustration”-nak az az indítványa, hogy állítsanak fel Párisban egy iskolát (vevők iskolája), vagy tanfolyamot, ahol — elsősorban a férfiakat — kioktatnák a „vásárlás művészetére”.

Azért oktatók ki elsősorban a férfiak, mert náluk nincs meg az az öröklött, ösztönös vásárló képesség, mint a mi a legtöbb nőt jellemzi. A férfi félénk, járatlan s így könnyen befolyásolható, és sokszor túl „gáláns”-an fizet. A nő ezzel szemben határozott tervvel lép egy boltba, hogy ezt vagy azt a színű és minőségű árút akarja, sőt körülbelül tudja az e célra előirányzott összeget is és ha kell, felkutatja, leszedeti a fél üzletet, a segédekkel veszekszik vagy szépen beszél — de végül is vagy a megfelelő árúval, vagy ennek hiányában vásárlás nélkül hagyja el a boltot. (Mindenesetre tapintat kell ehhez is, nehogy komoly vásárlási szándék nélkül is fárrasszuk a kereskedőt). A férfi gyorsan megvesz valamit, dacára annak, hogy neki sem tetszik és előre érzi, hogy otthon „kikap” érte, mert szemérmes, restelkedő és így befolyásolható, míg a nő felfogása a vásárlásról az, hogy a drága pénzért csak olyat vásárol, amit kedvel, ami megfelelő és ára is a céllal arányban áll.

Az öröklött hajlamon és hiuságon kívül tény az, hogy a nő már gyermekkorától hall és beszél ilyen dolgokról és fokozatosan, az anyja mellett

vagy barátnőitől sokat sajátít el. A férfiak ezekről nem igen beszélnek, együtt üzletkebe nem járnak, kirakatokat alig néznek stb. Ez az oka annak, hogy többnyire a feleség vásárolja az ízlést megkövetelő tárgyakat még a férfi számára is, így a ruhát, fehérneműt és lakásberendezési tárgyakat, míg a férfi a legjobb esetben, kitüntetésszerűleg kalapot, cipőt és botot vásárol magának. Ezeréves őséhez hasonlóan — tehát szintén öröklött ősi hajlamánál fogva — a férfi szerzi be a ház részére még a fát, bort, halat és vadat, továbbá rábízzák rendszeren még a villanykörte, a szegek és hasonló technikai tárgyak bevásárlását is.

Ép ezért megnyugtathatom a férfinemet, hogyha érzi a feleségnek ez irányú felsőbbtségét, akkor ezt ne röstelje, bármennyire is „úr” akarna lenni a házban és hagyja a vásárlásnál a női ízlést érvényesülni. Sőt merem állítani, hogy csak műveltségükről tesznek tanuságot azok a házastársak, akik egymásnak véleményét egy-egy kényesebb vásárlás alkalmával meghallgatják.

A reklám, a plakát.

A reklám az egészséges és lüktető kereskedelmi életnek szívdobogása.

A gyáraknak, nagyobb cégeknek saját gyártmányaik csomagolásánál nem szabad fáradságot és pénzt sajnálniuk, hogy az árucikkük a legcélsze-

rübb és a legizlésesebb külsővel menjen világhódító útjára. E téren a német iparé az elsőség. Nagy pályadíjak kitűzése mellett a világ legelső grafikus művészeit csábítják versengésre és végül különféle szakférfiakból álló bizottság döntésére bizzák a legjobbnak kiválasztását és jutalmazását. A másik reklámfajta, amellyel a cégek árúikat hirdetik, a nagy falragaszok (plakátok) és az ujsághirdetések. Ma már minden nagyobb cég használja a reklámoknak különböző fajtáit és tényleg nem kidobott pénz az, amit ezekre ügyes és ízléses módon fordítanak. Statisztikák szerint a kiskereskedők forgalmuknak két-három százalékát, a nagykereskedők, az áruházak, gyárak négy-tíz százalékát áldozzák hirdetésekre, de vannak világcégek, amelyek még magasabb százalékkal csalogatják vevőiket.

Természetesen az ilyen hirdetéseknek szünet nélkül kell a közönség fülébe, tudatába hatolniok, mert a híres Pears-szappangyár például kísérletet tett és egy félévre beszüntetvén minden hirdetést, harmincöt százalékos forgalom-visszaeséssel fizette meg e takarékoskodást.

A nagy városok utcáin nap-nap után újabb és és szebbnél szebb plakátok lepik meg a tovasiető embereket. Ép ezért a nagy város plakátjai rövid pillanatok alatt kell, hogy a figyelmet magukra vonják és frappáns, egyszerű vonalakkal, színekkel és rövid szöveggel kell, hogy mondanivalóikat megértessék. Sokkal művésziesebb és értékesebb hirdetés

céljára a néhány betűs, egyszerű, de szellemes reklám, mint a több alakból álló, magát dicsérő, hosszú leírású szöveg. Azért egy jó plakát rajza és színezése is egyszerű, stílizált folthatású lesz és sohasem naturalista, finomkodó, csak közelről élvezhető munka. Minél fürgébb, minél frissebb a reklám, annál eredményesebb a hatása.

Csak szakképzett művészek tervezhetnek és rajzolhatnak ízléses, művészi és ezáltal célszerű, jó plakátot. E szempontból az angol, német és magyar művészek adják a legértékesebbet.

Hisz amikor egy cég plakátot, árjegyzéket vagy egyéb reklám nyomtatványt készíttet, az a cél vezeti, hogy árúját megvételre ajánlja üzletfelének vagy a nagyközönségnek. Érdeke tehát mondanivalóját úgy megszerkeszteni és oly mezbe öltöztetni, amely a vállalat szellemének, kulturájának, elterjedtségének megfelelően; miként egy nagy és híres cégnek az utazója, ügynöke nem lesz egy dadogó, fecsegő vagy értelmetlen flótás.

Tekintettel arra azonban, hogy sok kisiparos, kereskedő tájékozatlan vagy képtelen ily szellemű szöveget és egyéb ízléses utasítást adni, a nyomdász maga legyen annyira képzett és lelkes ember, hogy kisegíthesse és jó tanáccsal elláthassa megrendelőjét. Sajnos, romániai nyomdász-iparunk e téren még sok kívánnivalót hagy hátra. Szociális téren a mi nyomdászaink is igen szervezettek, de ízlés és szakképzettség szempontjából a nyomdaiparban az

utóbbi években visszaesés tapasztalható, míg Németország és Magyarország e téren rohamosan fejlődik és minden művészi igényt ki tud elégíteni. A „Magyar Grafika” című nyomdász-szaklap úgy tartalmánál, mint külsejénél fogva olyan magas színvonalon áll, hogy nemcsak a szakmabelieknek, de a művészetkedvelőknek is élvezetes olvasmány.

Ma, midőn a nyomdásziparban is forradalmi stílusváltás állott be, sok hazai nyomdánk csak a Nyugaton kiselejtezett betűket, könyvdíszeket szerzi be magának. Okozója e visszamaradottságunknak a Nyugattól való erős elzárkózottságunk gazdasági és kulturális téren.

A reklám-nyomtatványoknál szabályt nem lehet felállítani, mert minden egyes esetben a fantáziánk, az ízlésünk kell, hogy a formát és tipust diktálja. Nemcsak a helyesírásra, hanem a szavak értelme és fontossága szerinti elválasztására, elrendezésére is vigyáznunk kell. Fontos a soroknak folthatás szerint való csoportosítása. A hosszú szöveg merevségét megbonthatjuk egy-egy sor vagy szó szokatlan formájú elhelyezésével, mi által életet, mozgást viszünk az egész kompozícióba. A szöveg közötti díszítő anyag legyen kevés és egyszerű.

A mai villanytechnika vívmányával, a reklám az esti órákban sem szünetel és igazén tüneményes és szemkápráztató látvány a nagyvárosok háztetejére felszerelt és színes villanykörtekkel megvilágított szellemes és művészies reklámok.

A mozgósínházakban vetített reklámok, lassacskán alkalmazkodva a kor követelményeihez, szintén művészberek kezemunkája. Sajnos, azért még akadnak olyanok, akik hirdetésük ízléstelen voltával inkább elriasztják a közönséget, mintsem hogy csábítanak. De hála Istennek, már kiveszőfélben vannak azok a fényképhirdetések, amelyeken a tulajdonos a személyzettel az üzlet ajtajában állt.

Az apró közhasználati tárgyak.

Nem szabad túlzásnak vennünk, ha olyan apróságoknál is ízléses külsőt kívánunk meg, amelyeket napjában többször is látunk vagy veszünk kezeinkbe, mert a művészet, az ízlés — mint az éltető napfény és levegő — mindenhová el kell, hogy jusson.

Figyeljük csak meg ezeket az apróságokat, rendszeren hanyag, csúf külsővel kerülnek forgalomba, pedig egy kis jóakarattal, majdnem ugyanazért a kiadásért, ízlésesebbek, célszerűbbek is lehetnének. Kicsiségnek tűnik esetleg az ilyesmi, de ép ily apróságokkal észrevétlenül is nevelődik, finomodik az emberiség és az illető országnak is jó hírnevét viszik külföldre.

Egy ország lakosságának és vezető köreinek ízléséről elég helyes képet nyerhetünk, ha a forgalomban levő papírpénzt figyeljük meg. E szempontból nálunk is még sok kívánni való volna;

sokan nevüket, számlájukat írják a pénzre, bezsirozzák, bemocskolják. Marokra fogni, zsebregyúrni a pénzt, nem finomságnak a jele és arra vall, hogy nem becsüli azt meg.

Hasonló apróságok még a bélyeg, a postai bélyegző, a villamos-jegy vagy különböző belépő-jegyek, a vasúti félárú igazolványok, egyleti tagsági igazolványok, azután a gyufa- és dohánydobozok, a ruhán hordandó jelvények, játékpénzek (zsetonok) stb., amelyek nálunk többnyire kevés gonddal és nem művészember ízlése, tervezése alapján készült anyag munkák. Vegy nem kellene-e megszigorítani, monopolizálni a királyi család tagjairól készült arcképsokszorosításokat? Kegyeletsértő és ízléstelen külsővel látunk eféléket, sokszor a különben szép, modern berendezésű hivatalokban, iskolákban is.

Ezért tanácsos, hogy az illetékes vezetőség ilyen apróságoknak látszó megrendeléseknél is kikérje az iparművészek, művész-egyesületek szakvéleményét és a kivített is jó ízlésű, szolid iparosokra bízza.

A mozgósínház, a film. A színház.

Sok vita hangzik el a társadalmi életben, néha a sajtóban is a filmről, a mozgósínházról. Többnyire felületes, szélsőséges felfogások állanak egymással szemben és így a legtöbb ember maga sem tudja, hogy e kérdésben kinek is adjon igazat.

Vannak, akik elvből nem járnak az erkölcs-

telen, léha mozgóba és mivel az irodalmi és művészi értékű színházat féltik tőle, állandóan becsmérlik, ponyvának mondják és csupán az alsó néposztály szórakozóhelyének tartják.

A másik tábor szenvedélyes mozilátogató, kritika nélkül lelkesedik a legtöbb filmért és filmszínészt, mondhatni tudása nagyrésztét innen szedi össze.

Ha szigorúan vesszük, tény az, hogy a film ma még nem irodalom és nem külön művészet, ép, mivel tulajdonkép sok más művészet van képviselve benne. Azaz találunk a bámulatos technikák mellett egy kis irodalmat, építő művészetet, díszítő művészetet, táncot, végül test- és arcmimikát, amiknek segítségével adódik a film. Művészi szempontból az a legjobb film, amely az életből közvetlenül van véve, tehát nem a regényből, színdarabból átírt film. A filmkultúra lényege az élet, a mozgás, a fokozódó, de erős iramú váltkozás. Leggyorsabban a film alkalmazkodik a korához, annak ízléséhez. Ezért a film-kultúra mellett író, rendező hamar kiöregszik a mesterségéből, kivéve, ha a mai élet rohamos tempójával lépést tud tartani.

Hátránya a filmnek, hogy nem színes, mint az élet, de ez sokszor előnye, mert ezáltal a lényegét adhatja. (A színes filmek még csak gyenge kísérletek!) A film a költészet és festészet fekete-fehér művészete.

Hiányzik a szó, az emberi hang belőle, de a szemlélőt azzal kárpótolja, hogy látni megtanít s a

antáziát jobban foglalkoztatja és fejleszti. A szó helyett a néha még értékesebb mozdulatokkal, arcjátékkal érteti meg magát. A magyarázó szöveg-felírás lehetőleg legyen rövid, de mindenesetre gördülékeny és irodalmi nyelvezetű.

Nagy hibája a filmnek, hogy az idegekre izgatólag hat, gyorsan leperog és így nem hagy tartósabb benyomást, tehát inkább csak szórakoztató időtöltés. Sajnos, ép ez a gyors iram jellemzi a mai embert, az élet künt is ilyen. Ezért nem tud ez a türelmetlen idegzetű ember lassan gördülő, hosszan kifejlődő drámát vagy színdarabot végignézni avval a lelki nyugalommal, mint azt atyáink tették.

Hogy sok az erkölcstelen, a rémdrámés film, az nem a film hibája. Sajnos, ez kortünet és ezt megtaláljuk irodalomban, színpadon egyaránt, ép, mivel a közönség zöme ezt kívánja. És miként ott válogatunk, úgy tegyük ezt a filmnél is, mert ha nem is bőven, de akad jó film is. Aki tehát egy kissé járatos a dolgokban, a moziplakátról felismeri, azaz következtetni tud a darabra, annak irodalmi vagy erkölcsi értékére, miként a könyvről is megközelítő ítéletet tud mondani egy tájékozott ember, mihelyt pár percig kezében forgatja. Ép ezért a gyermekeket sem kell végleg eltiltani a mozitól, hanem jó darabokba vinni el néha, irányítani és így ebbeli kívánságát, vágyát kielégíteni. Sőt megfelelő erkölcsi, művészeti és pedagógiai szakemberek közreműködésével olyan ismeretterjesztő filmeket gyárthatnának,

amelyeket az oktatás és a nevelés szolgálatába lehetne állítani az iskolákban is.

A legtöbb mozi-ellenző a színházat félti tőle. De hasonlítsuk össze a falu, vagy vidéki kisváros szempontjából. Milyen színházak, színtársulatok járnak ilyen helyekre? Míg ma a filmvállalatoknál világhírű művészek játszanak, nagy tudású rendezők és iparművészek közreműködésével.

A film elvisz a legkülönbözőbb országokba, megmutatja idegen népek multját, jelenét, a nagy világvárosok forgalmas utcáit, műkincseit és mindezt természetességgel, beállítottság nélkül.

A történelmi alakokat is mindenesetre élet-hívebben és korhűbb ruhákban mutatja be a film, mint egy vidéki színtársulat. Vagy, míg a kis színpadon nevetségesek a tömegjelenetek és nem érvényesül az arcjáték, addig a jó film mindezt szépen vissza tudja adni.

De gyakran világhírű táncosnők, élő nagyságok elevenednek meg a vásznon a vidéki polgárok előtt, akik különben soha sem láthatták volna őket a valóságban. Vagy vegyük „ízlés, modor, divat” szempontjából a dolgot; vajjon a hiányos ruhatárú vidéki színészektől vagy a világhírű filmszínészektől tanulhatunk-e több ízlést?

Tekintve azonban a film rövid életkorát, ép olcsóságánál fogva is még kiszámíthatatlan a jövője művészeti, népművelési és ízléstfejlesztő szempontokból.

A film, a kinematograf alapjait Edison rakta le 1890-ben a kintetozkop-pal. Ebből fejlesztették 1895-ben a (francia) Lumière testvérek mai formájára. A film tehát 33 éves és ahhoz képest — legyünk őszinték — bámulatosat fejlődött és nyújtott az emberiségnek.

Az elején, újszerűségét érezve, a film tényleg sokszor vásári (cirkuszi) hatásokra törekedett, lassacskán művészi, irodalmi igények is jelentkeztek, ez azonban szintén csak abból állott, hogy jól-rosszul átdolgoztak regényt, szindarabot. De ez időtájt is sok volt még az úgynevezett „mozis” jelenet, váratlan fordulatoknak és érzelgős történetkének ismétlődése, amely kényesebb ízlésű embert joggal elriasztott a mozitól. Ismét egy rövid idő múlva csodálatos, amerikai méretű technikai felkészültséggel és óriási pénztökével készült filmek ejtették bámulatba a világot. Hollywood és Berlin már néhány évvel ezelőtt oly tökélyre emelte technikai téren a filmet, hogy ebben az irányban már újat, nagyszerűbbet nem hozhattak. Ezért látunk pár éve visszaesést, stagnálást a film-ipar terén, mert a film is, mint ma minden, vajadásban van és reméljük, hogy ezzel az irányváltozással a művészi követelményeknek megfelelően fog fejlődni.

Remélhetni, hogy az ifjú nemzedék, amelynek a film nem jelent egy új szenzációs világcsodát, amely együtt nőtt, nevelkedett a filmmel, nagyobb igényekkel lép fel vele szemben, miáltal a művé-

szies felé előnyösen befolyásolhatja. Hiszen ennek szükségességét nemcsak a nagyszámu közönség és a kritika érzi, de maguk a mozgósínházak vezetói, a filmgyárosok és rendezők is. Azért is hinnünk lehet a film értékemelkedésében, mert ép az újabb években mind több és több nagytehetségű színész, rendező, művész és író szegődött ennek szolgálá-tába, míg azelőtt teljesen üzleti szellemű és alacsonyabb műveltségű egyének gyártották a filmet. S ez az újabb színésznemzedék, bár kritikával, de szeretettel és bizalommal foglalkozik a filmmel és nem nyugszik, amíg célját, az igazi filmművészetet, a más tükröző, de a jövőnek szóló filmet ki nem fejlesztette. A filmet tulajdonkép eddig a színpadról odakerült színészek rontották el, akik ez új „színpadon” a régi betanult, ösztönös pózokkal erőltetett és beállított mozgó alakokká váltak. Feltétlen nagyobb eredményeket várhatunk majd azoktól, akik külön a filmszínészetre lettek nevelve.

De addigra is, eltekintve említett hátrányaitól, érdemes és szükséges a mai filmmel is foglalkozni és úgy irányítani, hogy az emberi kultúra szolgálá-tába állítható legyen. A társadalom és állam vezetőinek feladata lenne ez. Mert tény az, hogy ma a mozgósínház vonzza átlag a legnagyobb tömeget. És miként a középkorban a templom, a szószék, vagy ahogy a múlt században a sajtó irányította tetszése szerint a népeket vallási, gazdasági, erkölcsi, művészeti és politikai tekintetben — úgy

ma és a közeljövőben a film is ilyen világhatalom lesz.

Vagy vegyük nemzeti szempontból. Az internacionális film a magyar népléleknek, kulturának nagy propagáló eszköze, vitorlás hajója a magyar nyelvet nem ismerő külföld felé.

Világhírű filmszínészeink, rendezőink vannak. Így Bánky Vilma, Korda Mária, Eszterházi Ágnes, Loth Ila, Putty Lia, Matasovszki Ilona... színésznők; Várkonyi Mihály, Szőreghy Gyula, Petrovich Szvetozár, Beregi Oszkár, Lukács Pál, Huszár Károly (Pufi), Szécsi Ferkó... színészek és Kertész Dezső, mint rendező.

Ép azért, hogy a külföld szolgálatában álló kiváló magyar filmszínészeket, rendezőket magyar földön és magyar filmben foglalkoztassák, egy hatalmas, tőke-erős filmgyár felállításán munkálkodnak évek óta Budapesten.

*

A filmkulturával kapcsolatban fontosnak találom, hogy magáról a mozgósínházról és a látogató közönségről is szóljak pár szót. Miként a film, úgy a mozgósínház jellege is különbözik országok és népfajok szerint. Az amerikai csak szórakozik a mozgóban, ezért nappal is nyitva tartja, hogy a munkától elfáradt ember — miként a bajor egy pohár sörré — betérhessen egy-egy félórára is. Innét van az amerikai filmek rövidege és humoros, szórakoztató karaktere.

A francia film eleven, élethű, de erotikus és gyors kifejlésű, szemben a német film monumentális, kiszámított és lassú kibontakozású, puritán erkölcsű, de beállítottságot eláruló voltával.

Ez a három fajtájú film küzd, dolgozik egymás ellen, anélkül, hogy bármelyik is felülkerekedett volna művészi szempontból. Mégis technikai téren a nagy tőkével rendelkező Hollywood (Amerika) és Berlin járnak elől.

A magyar filmek legnagyobb része nagyon jó. Rendesen kiváló magyar írók munkái után készültek és így sok közte a magyar múltat, falusi népet tárgyaló jellegzetes magyar darab.

Sajnos, a mozgószínház nem fejlődik oly rohamosan a korról, mint a film. A színház-épületek szépségével, méreteivel és kényelmi berendezéseivel szemben, a mozi helyiségek, ritka kivétellel, csak ideiglenesen épült vagy átalakított egészségtelen és ízléstelen egyszerű hosszú termék. Sok helyt, főképp kis városainkban a mozgóban sem ruhatár, sem büffé nincs, a székek is kényelmetlenül, szorosan vannak egymás mellett. A zene a legtöbbször ép csak arra jó, hogy a filmgép és filmszalag működését, zakatolását ne halljuk és hogy a csendet valami mégis fellármázza. Ezek a hátrányok mind okai annak, hogy a filmet a közönség nem élvezheti nyugalommal és megalégedéssel.

Hiányzik a mozgókból az az intim, barátságos, de ünnepélyesen előkelő hangulat, amely rendesen

a színházakban uralkodik és a közönségre csak előnyös, jó hatással van. Moziba a közönség előítélettel megy és mert „csak mozi”, a hölgyek sokszor a legkopottabb kabátban, házi-ruhában mennek el és ruhatárat, ha nem kötelező, nem használnak. És mindezt miért? Talán mert sötétebb van, mint a színházban? Talán, mert a szerelmes színész a vászonnól nem látja őket, mint a színpadról?

De vajjon mi az oka annak, hogy a közönség a mozinál a kalappal a fején, durván tolong, míg ezt színházi előadáskor mértékletesebben teszi. Mozi-tulajdonos és közönség együttesen kellene, hogy e viszonyok megjavításán fáradozzék. Minden városnak különben olyan mozgója, filmjei vannak, amelyeket megérdemel, amilyenek a közönség igényei.

Kolozsvárt e napokban nyitottak meg a Bánffy-palotában egy világvárosi nivón álló filmszínházat (Corso), nemcsak külsejét, de a filmeket és a kísérő zenét illetőleg is.

Sajnos, a színházba járó — főképp férfi — közönség is rendesen kopottas, gyűrött utcai öltözkében, nyáron fehér sport-ruhában, tenniszcipőben és gyakran borotvátlanul megy el a színi előadásra. Önmagát tiszteli és tisztelteti az, aki az ünnepi formákat megtartja. Természetesen öltözködésünk mindig a színház épületéhez, az előadáshoz és az elfoglalandó helyhez alkalmazkodjék. Egyszerűbb társadalmi ember, még ha megengedheti is magának,

a legelső helyekre ne igyekezzék, hisz ő maga sem fogja ott jól érezni magát.

Igazán úri ember mindent megtesz, hogy idejében menjen színházba, hogy másokat ne zavarjon. Sajnos, nálunk általában ép a későn jövést tartják „előkelő”-nek.

Múzeumok, képtárak.

Erdélyi városaink elég rohamos fejlődésével menthető csak az a szomorú tény, hogy egyéb európai nivójú intézményeink mellett, múzeum, képtár nálunk ritkaság számba megy. Kolozsvár, mint régi kultur és egyetemi város az egyetem gyűjteményei mellett szép muzeális tárgyakat gyűjtött egybe (E. M. E., Mátyás király szülőháza...), de megfelelő épületekről már nem gondoskodott — képtára nincs. Nagyszeben, mint a szászok kultúrközpontja és mint volt egyetemi város, szintén szép gyűjteményekkel rendelkezik, de ezek megfelelő s impozáns épület hiányában csak szükség-helyiségekben állanak. A híres Bruckenthal báró féle könyvtár és képtár is a sötét és rossz megvilágítású Bruckenthal kormányzói palota lakószobáiban van csak tető alá hozva. A nagyszebeni román nemzeti múzeum ezzel szemben egy modern emeletes ház világos szobáiban, de mégsem muzeumszerű helyiségekben nyert elhelyezést. Marosvásárhely kultur-palotája közismert, de a közbejött világháború további fejlődését ennek is megakadályozta.

A többi nagyobb városaink is rendelkeznek kultúr-házzal vagy egyleti helyiségekkel, de muzeuma, képtára egynek sincs, vagy nem olyan, amilyent oly nagy kultúr-városoktól elvárhatnánk.

Sajnos, a híres és értékes sepsiszentgyörgyi „Székely Muzeum” félreesik, nehezen megközelíthető és így célját, rendeltetését csak részben érheti el. A székelyudvarhelyi református kollegiumnak is van egy kicsi, de nagyon értékes népművészeti gyűjteménye. Sajnos nem nyilvános és igen szerényen, két kis iskola-teremben húzódik meg, pedig méltó, muzeumszerű épületben hasznos kulturintézményévé válhatna úgy a megyének, mint az egész országnak.

Kivéve mágnásaink különböző és elszórtan levő képtárait, mondhatni egyetlen és legnagyobb a szepi szász Bruckenthal-féle képtár, amelynek néhány világhírű és milliókat érő képe is van. Kár, hogy a képek legnagyobb része csak híres festők műveinek jó másolata, hogy nagyon kevés benne az új beszerzésű modern kép és mivel Bécsből származnak, kevés közte az erdélyi vonatkozású munka.

Képtárak, muzeumok látogatása nálunk nem „divat”. Időszaki kéпкиállításokra még akad kíváncsiskodó közönség, amely vagy személyes ismeretségtől vagy esetleg jóakarató műbarátságtól indítatva elmegy oda, de csak kis töredék az, aki megfelelő önálló kritikával is bír és a művészetet tényleg élvezni is tudná. A művészi nevelés nálunk még oly gyenge eredményeket mutat fel, hogy a legjobb eset-

ben csupán dilettáns érdeklődőket, de nem hozzáértőket, szakembereket ad. Panaszkodunk és gúnyoljuk sokszor a nagy közönséget, amiért nincs érzéke és nem támogatja a művészetet, de végeredményben hogyan is kívánhatjuk azt tőle, mikor sem iskolában nem nyer ily irányú kiképzést vagy tájékoztatást, sem pedig az életben nem adódik alkalma, hogy ezekről hallhasson és hozzáértő barátjává váljék a szépnek és művészinak

Muzeumok, képtárak látogatásához modorbeli tanácsokat adni nem nagyon lehet, azt minden tapintatos ember a helyszínen megérzi. A beszélgetés legyen halk, hogy másokat ne zavarjon. Csodálkozó sóhajjal ne nyilvánítsuk soha tetszésünket. Újjal, sétabottal vagy más eszközzel még csak meg se közelítsük a kiállított tárgyakat. Útmutatók (katalógusok), amelyek csak e képek számát és szerzőjét adják, feleslegesek oly esetben, midőn ez a tárgy már rajta van. Ezt pedig egy jól rendezett muzeumtól, képtártól el lehet várni, hogy a közönség ne legyen kényszerülve minden darabért a katalógusban külön utána nézni, vagy kérdőösködésével másokat zavarni.

Alig vannak városaink, ahol időszakai kiállítások számára megfelelő (lehetőleg felsővilágítású) termek volnának. Hát oly lehetetlen kívánság az, hogy miként meg van a temploma minden felekezetnek, miként színháza van minden valamire való városkának, úgy legyen egy hatalmas, többféle művésze-

tet magábafogadó „kultur-háza” is? Itt helyet foglalhatna az egyesített színház-, mozgósínház- és hangversenyterem mellett a muzeum, képtár, könyvtár, esetleg még egy kaszinó is. Ez azonban ne csak kávéház jellegű társaskör legyen, hanem a művészetek igazi temploma. Ezeknek vezetősége ne elégedjék meg aztán azzal, hogy muzeuma, képtára van és esetleg gyűjt is hozzá lassacskán valamit; hanem adjon lehetőséget szakszerű előadások, szóbeli kalauzolások és egyéb ismertetések által a közönségnek arra, hogy ha járatlan e dolgokban, megtanulja ez értékeknek megbecsülését és szeretetét.

Festőművészeink, iparművészeink Erdélyben hála Istennek elegenden vannak, de elsorolt hiányaink és a szervezetlenség által sem ők, sem a közönség a legjobb akarat mellett sem végezhetnek komoly s a jövőnek szóló munkát. Hisz a szétszórta élő művészek sem ismerik egymást és egymás műveit, hol marad tehát a közönség tájékoztatása? Erőösszemérésre, összehasonlításra kellene már egyszer alkalmat adni, ami sok vitás kérdést tisztázna és lendületet adna a cél elérése felé törekvő munkának.

Sem központ, sem fórum, amelytől várni lehetne e megindulást. Az sem elég, ha tíz-húsz kiváló művész „céh”-be tömörül; fontosabb és értékesebb lenne, ha az alkotó művészek a műbarátokkal együtt — s gondolom, ez utóbbi elég akadna — azaz egyesült erővel és minden városkában kezdenének ily irányú tevékenységet.

Az első tehát egy központi szerv megalkotása (pl. Kolozsvárt), mely a vidéki szervezeteken keresztül e cél szolgálatába állítaná a műbarátok tömegét.

Azután jönne a közönség nevelése. Művészek vannak és Erdély földjén mindig is lesznek, mert nem pusztulnak ki oly könnyen.

Mindehhez kellene még egy ily irányú szaklap (például a „Művészi Szalon” átszervezve), művészeti irodalom és komoly, bátor kritika. Idővel természetesen az időszaki kiállítások céljára egy műcsarnok, továbbá egy állandó képtár is kívánatos volna, amelyek a vidéken élő jelesebb művészi terméket is közkinccsé tehetnék. Művésztelepünk is csak egy van, a híres nagybányai.

Ezek által — meg vagyok győződve — ha nem is egy csapásra, de megoldódna ez az évek óta vajudó probléma és a fáradság gyümölcseit még életünkben élvezhetnők, amennyiben a művészek is megélhetnének s művészetüknek élhetnének, viszont a közönség lakásaiba is bevonulnának végre a művészi értékű képek.

A könyvtárak.

Elég sok és értékes könyvtára maradt a csatolt területen a magyarságnak, de a közöny vagy az anyagiak hiánya miatt ezek nagy része e tíz év alatt siralmas állapotba jutott. Igaz, már a háború éveiben megkezdődött ezeknek visszafejlődése, ma

pedig sem az utánpótlás, sem a meglevők jókarbantartása megnyugvást nem nyújthat nekünk a jövőre nézve. Az újabb évek „erdélyi” irodalmi termékei a legtöbb könyvtárba el sem jutottak vagy a nehézkes, lassú kezelés által az aktuális, sajtóban is sokat vitatott könyvek csak egy-két év múlva, már megkésve jutnak oda el.

Nagyon hasznos lenne, ha például Kolozsvárt szakértekezletre gyülnének a vidéki könyvtáraink vezetői, kezelői, ahol több előadó, sok egyéb mellett kioktatná főképp a kisvárosi könyvtárosokat, hogy miként is kell ma egy könyvtárat célszerűen és ízlésesen adminisztrálni és a közönséget is a jó és szép könyv szeretetére, kezelésére nevelni. Statisztikai adatokat kellene gyűjteni a különböző városok könyvtárainak viszonyait illetőleg. Központi szerv, amely egyúttal a kényesebb ízlésű embereket, a könyv és irodalombarátokat „bibliofil” szellemben nevelné és őket további, szélesebb rétegekre is kiterjedő munkára serkentené.

Mily ízléstelenek és visszataszítóak rendszeren népkönyvtárainknak a sok fogástól, használattól kívül-belül zsíros-piszkos könyvei. A könyvtár-vezetők sem sok gondot fordítanak arra, hogy szépen és jól, azaz tartósan legyenek a könyvek bekötve, s így az olvasó-közönség is hanyagul, érzéktelenül bánik a legszebb kiállítású könyvekkel is. Pedig, ha már a közönség ily nevetlen és ízléstelen, legalább a könyvtár-kezelőknek kellene minden szavukkal, moz-

dulatukkal nevelniük és így hasonló bánásmódra kényszeríteniük az olvasókat. Mert sokat elárul már az is, ahogyan valaki egy szép könyvet kezébe vesz vagy az asztalra helyez. Egészségügyi okokból nagyon célszerű, ha minden könyvet egy könnyen cserélhető, egyszerű borító-lappal fedünk be, amely emellett a szép kötésű könyvtáblát is megvédi a kopástól és piszoktól. Modern és ízléses könyvtárakban ez már mind be van vezetve, sőt a szokásos pecséten kívül könyvtárjelző „ex libris” is van beleragasztva.

NEGYEDIK RÉSZ.

E rövid fejezetben a főbb modorbéli kilengésekről, az ajándékozás művészetéről — és az étkezés szokásos formáiról mondom el egyet-mást.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

A jó modor.

A világon a legtisztességtudóbb paraszt a magyar bakával, tehát falusi emberrel szemben tett megfigyeléseit egy harctéri német tisztársam. És tényleg, általánosságban a városi magyar elemet is udvarias „úriember”-nek tartják. De tekintve, hogy sokaknál ez az udvarias modor rendszeren csak külsőségekben, gavallériákban nyilvánul meg — gondolom — e ránk nézve előnyös hírnév dacára is szabad és lehet a „modor”-ról írni e feldícsért magyaroknak valamit. Különben is e fejezetben csak a kevésbé ismert vagy a már általánosan elfogadott szokásokról fogok említést tenni. Olyanoknak szól e fejezet elsősorban, akiknek sem a szülőháznál, sem iskolában nem adódott alkalom ezek elsajátítására, viszont az élet, a társadalom még kevésbé nyújthatott erre lehetőséget, főképp a háború utáni zavaros években nevelkedett ifjuságnak.

Mint a többi fejezetekben is mindig az arany középutat hirdetem — úgy itt még Ízléstelenebbnek találom a modorbeli kilengéseket. Amilyen csúf és visszataszító lehet a nagytudású és magas állású embernek a „modortalansága”, ép oly undorító és nevetséges a bőbeszédű, mézes-mázás és magát igen „udvarias”nak képzelő, hízelkedő, jól fésült egynén fecsegő hajlongása, bókolása.

Akár mennyire egyszerű és természetes (puritán)

akar valaki lenni, mint társadalmi lénynek kötelessége a jó modor lényegesebb szakásaihoz alkalmazkodni, mivel ez társadalmi közszükséglet. De eltekintve ennek kötelességszerű voltától, a jó modor kincs, amely csak segítségünkre lehet bizonyos helyzetben céljaink elérésében, míg a tapintatlan és udvariatlan ember, bármily tanult és értékes is, mindig elviselhetetlen finomabb ízlésű embertársai szemében.

Igaz, hogy nagyrészt velünk született hajlam a szívjóság és a jó modor, amit a jó nevelés, a környezet fokozhat, de végül is a legértékesebb a magunk ereje, önfegyelmzése által elért eredmény, amely a sablonos, előírt szabályoknak egyéni színt, stílust ad. Ez egyéni stílusunk megnyilvánul társadalmi érintkezésünkben, otthon, hivatalban vagy szórakozásaink közben is. Nem iskolázottság vagy állás a fokmérője valaki modorbéli képzettségeinek, még kevésbé a „szellemiek”-nek. Értve ez alatt az igazi „intellektus”-t, ami gyakran egy-egy földműves vagy iparos társunknál oly fényesen bizonyítja azt, hogy „józan, természetes ész” százszor értékesebb és imponálóbb, az iskolákban évtizedeken keresztül — esetleg csak erőszakkal — belevert vagy ráragadt felületes tudásnál vagy „általános műveltség”-nél.

Igazán művelt középosztálybeli embernek tanulmánya és szaktudása mellett sem szabad a modorra vonatkozó ismereteit elhanyagolnia, hanem nyomon kell, hogy kísérje még a változásokat is

Bárki röstelkedés nélkül vehet kezébe ilyen tárgyú jó kézikönyvet és okulhat annak tanácsaiból. Az „illem-kodexet” természetesen nem kell és nem is lehet betűszerint követni, mert akkor az ember tévedések sorozatába esik és könnyen nevetségessé válik (a párvenük). Az illemszabályok ismerete értelem és hajlam hiányában vajmi keveset ér.

Természetesség, fesztelenség, fegyelmezettség, udvariasság és tapintat jellemzik az úri embert. A társalgáshoz is önfegyelmezés, éles megfigyelőképesség és állandó gyakorlat szükséges. Tulajdonkép bizonyos rátermettség, veleszületett hajlam az első feltétel és ez nincs arányban valakinek a szellemi képességével. Mégis megállapítható, hogy a beszéd művészetét az emberek többsége általában jobban érti és gyakorolja, mint a még nagyobb önfegyelmezési és finomságot igénylő mást meghallgatni tudást. Ez ugyan nehezebb, de értékesebb is. Értjük e hallgatás alatt nemcsak azt, hogy nem vág bele más szavába („szavát ne felejtse”) — hanem figyelemmel is kíséri a mások mondanivalóit.

Vannak emberek, akik első ismeretség alkalmával folyton magukról beszélnek és tudásuknak, ismereteiknek nagy részét mohón leadják, így akarván hatást elérni és olvasottságot, műveltséget fitogtatni. Fínom modorú úriember magaviselete mindig szerény, nyugodt, előkelően higgadt, sohasem indulatos, szélsőséges és így sohasem beszél szuperlativuszokban. Nem szónokol, nem hadonász, hanem

csak biztos fellépéssel, közvetlenül társalog. Egy tréfás mondás szerint: „úri ember nem csodálkozik, nem röhög és ... nem fizet (?)”.

Az ember természetes célja, hogy embertársainak megjelenésével gyönyört, örömet szerezzen, ezért a tapintatosságról, még legjobb barátunkkal szemben sem szabad elfelejtkeznünk. Ez azonban csak hosszú társasélet, finom lelkület, erős önkritika és önfelegyelmezés mellett érhető el.

Bemutatkozásnál a polgári életben mindig a férfit a nőnek, a fiatalat az idősebbnek mutatjuk be; megemlítve a hölgy nevét is, a férfinak pedig lehetőleg a foglalkozását, hogy kölcsönösen tudják, ki kivel beszél, kit hogyan szólítson. Épp ezért nem lehet helyes az az elterjedt szokás, mikor még egy jóval fiatalabb leányka is csak „örvendek” szóval felel. Ezt megtehetik korban vagy rangban jóval magasabb egyének, de nem lehet természetes egyenrangú polgáremberek között. A társalgás közben szükséges megszólítások természetesen szintén különbözőek a polgári életben s az előkelő magas körökben, ahol ranghoz s szabályokhoz kötöttek és szigorúan tartandók. A polgári életben — főképp nálunk, rangkórságos magyaroknál — sokkal nehezebbek a rangszerinti különböző megszólítások. A „maga és „ön megszólítás egyenrangúakkal szemben is kerülendő. A nőknek talán ez is meg van engedve, de ritkán. Hasonló kifejezések a „kegyed” és „uraságod is, amelyek inkább csak a kereske-

delmi életben használatosak, vagy néha kiegészítőül is, amikor az illető foglalkozása nem ad lehetőséget arra, hogy például „ügyvéd úr”-nak, „mérnök úr”-nak stb. szólítsuk. A névszerinti megszólítás, például „Sárközi úr”, szintén csak oly esetben fogadható el, ha a foglalkozása, címe más módot nem ad.

Nálunk magyaroknál a gyors összetetegeződés valósággal beteges tünet, ami szintén csak a régi „gentri” osztálynak majmolása által vált második énünnké. Igaz, hogy kellő formában használva, e baráti, bizalmas megszólítás, idősebbekkel és magasabb ranguakkal, feljebbvalókkal szemben is tiszteletet adó maradhat, amely esetben azonban a puszta „te” lehetőleg kerülendő. Éppen ezért, ha jóval idősebb úr a bizalmas „szervusz” megszólítással tisztel meg, úgy ez még nem old fel minden tartózkodó vagy tiszteletadó megszólítástól és felelet gyanánt a „szervusz bátyám”, „kedves bátyám” vagy esetleg a „bácsi” megszólítással kell az illető tiszteletet neki megadni, kerülvén minden pajtáskodást. Fialat leány idősebb nőnek csókoljon esetleg kezét, de ne szólítsa szintén a keresztnevén, legfeljebb ha erre engedélyt kapott.

De sokkal kényesebb helyzetben vagyunk mi férfiak a hölgyekkel szemben. A „tekintetes asszonnyal” már alig elégszik meg városi nő (pedig mily tiszteletadó, szép kifejezés!), a nagysád vagy nagysága (naccsága!) megszólítást a heti piacon hallhatjuk gyakran és így az úri társaséletben már csak

a „nagyságos és méltóságos asszony” megszólítást ismerik el és használják. Schweitzban és Németország legnagyobb részében magasrangú asszonyt ép úgy mint a munkás feleségét egyszerűen a nevéen, például „Frau Müller”-nek szólítják; a franciában is a „mademe” minden rendű-rangú nővel szemben használható.

No de ami az úri leányainkat illeti, itt már legjobb szeretném, ha ők nyilatkoznának egyszer, hogy mely megszólítással érhetnék el megelégedésüket. A „kisasszony”, noha igen sokat mondó, igen szép magyar szó, a legnagyobb sértés számba megy. Egyes vidékeken a keresztnévvel kapcsolva, még használatos. Mily könnyű a román és német ifjagnak, hisz ők a „domnișoară”, illetőleg „fräulein” megszólítással a legmagasabb rangú polgári leánytól le a szobalányig minden nem férjezett nőt megtisztelhetnek.

A vénleány régente a férfiak gúnyolódásainak célpontja volt. De a férjhez nem ment leányok típusa egész más volt még közvetlenül a háború előtt is, mint a mai, kenyerét megkereső, sőt családját is férfi módra eltartó és tiszteletet érdemlő idősebb lányé.

Ha homlokon vagy arcon csókolunk valakit, az a szeretet jele. Az ajakra adott csók szerelmet és a kézcsók tiszteletet, hódolatot szimbolizál.

A kézcsók csak asszonyoknak vagy már idősebb lányoknak adandó, de akkor sem az utcán és keztyüre, hanem csupán zárt helyiségben, szalonban, estélyen. Ne várjon kézcsókot senkitől — a kony-

hából elősiető háziasszony (még ha bele is törölte kötényébe a kezét!) — sőt finom, tapintatos formában tiltakozzék ellene.

Nagyon rossz szokás dívik — szinte csak nálunk magyaroknál, — tudniillik, hogy a nők búcsúzaskor, érkezéskor végig csókolják egymást. Eltekintve e nem mindig „gusztusos” jelenettől, sokszor kellemtelen helyzeteket teremt kevésbé ismerősök vagy ilyesmihez nem szokottak között.

Az utcai üdvözléseknél a legszebb, legfinomabb a halk, de udvarias kalap emelés, mégis alkalmazkodnunk kell valamennyire a helységben dívó szokásokhoz. Ha bennünket valaki hangos szavakkal üdvözöl — akármennyire elvünk a szótlán kalapemelés, — nem mehetünk el mellette csuka módjára. Más nemzetiségű ismerőssel szemben tapintattal járjunk el és igyekezzünk őt lehetőleg anyanyelvén üdvözölni.

Az utóbbi években szinte teljesen elmaradt a köszönésünk a vonatfülkébe és egyéb nyilvános helyekre való belépésünkkor, ami pedig a már benne ülőkre igen visszataszító udvariatlanságként hat. De önmagát is megtiszteli az, aki ezt nem mulasztja el és magának és a többieknek is egész más atmoszférát teremt a fülkében vagy helyiségben.

Igaz, hogy ez eldurvulásnak nálunk egyrészt a különböző nemzethez való tartozandóságunk az oka, de végül is mindenki a maga anyanyelvén adhatja meg a tiszteletet, — ennyit mindenki megért.

Az udvarias szónak, mozdulatnak nem fontolgatás után, hanem ösztönszerűleg, gyorsan kell megnyilvánulnia. Az előzékenységre a mindennapi életünk, főképp nagy városokban számtalan alkalmat nyújt. Férfi a nővel szemben, fiatal az idősebbel szemben legyen előzékeny. Térjen ki a járdán, adja át a helyét villamosban, elejtett holmiját ügyes mozdulattal emelje fel stb. De ezzel szemben a nőnek is meg van a kötelessége: megfelelő figyelmességgel köszönje és viszonzza az ilyen előzékenységet — bárkitől kapta is. Előzékeny ember minden politikai vagy nemzeti felfogásbeli különbség dacára, nyugodt tárgyilagossággal beszél és vitatkozik. Igyekeznünk kell társaságban olyan nyelvet használni, amelyet a többség megért, hogy kellemetlen érzést ne okozzunk.

Előzékeny modorunk ne csak felfelé, de alárendeltjeinkkel szemben is nyilvánuljon meg. Mily modortalanság az, ha például valaki a kiszolgáló pincérhez nyers, durva hangon beszél és fizetéskor úntottan löki oda a gyűrött pénzt. Borravalót is összehajtva, szépen, két ujj közé fogva, ügyes mozdulattal adjunk át, mert csak így várhatjuk tőle is a hasonló modort előzékenységet. Ugyancsak követhető helyes szokás, ha például házitanítónak tiszteletdíját nem pénztárcából — vagy éppen zsebből — kotorásszuk elő, hanem egy üres borítékba helyezve nyújtjuk át a lehető legjobb állapotban levő pénzt. Félreértések elkerülése végett tanácsos kívül az összeget is ráírni.

Érthetetlen, hogy mily nehéz a legtöbb embernek a társadalmi és egyéb érintkezésnél a megfelelő hangot és formát eltalálni. A legritkábban haladnak helyes úton az alkalmazott és főnöke az egymással való hivatalos érintkezésben. Az alkalmazott udvariasság, szolgálatkész magatartása soh'se sülyedjen jellemtelen hizelgéssé főnökével szemben. Viszont, ha a főnök maga is kötelességtudó, úgy szigorával, ha az finom és szeretetteljes modorral párosul, nem riasztja el alkalmazottját, hanem ép magához emeli. A főnök úri volta nem szabadna, hogy megengedjen fellobbanó haragot, csúf szidalmazást. Az önuralom a leghathatósabb eszköz a mások nevelésére.

Mindezek dacára természetesen nem előírás az, hogy mindig mosolygó arccal járjunk és nyájas udvariassággal beszéljünk azzal is, aki ellenfelünk vagy rosszakarónk. Lehet az udvariasságnak — ha ép ez kívánatos — kimért, hideg formája, stílusa is. Viszont a mindig mogorva, fagyos ember modora melegség és kedély nélküli és rontja a társaság hangulatát.

A nőekkel szemben tanusított udvariasság, lovgiasság, úgy látszik, azoknak emancipációjával fordított arányban nő, azaz fogy. Örökös és váltakozó eredményű harc folyik a férfi- és a nőnem között. A lovagkorban magas piederstálra emelték a nőt, de volt idő, mikor rabszolga sorban, mint fényüzési, élvezeti cikk szerepelt csupán. A ma asszonya az egyenjogúság divatos jelszavával harcol, de a „mo-

dern"-ségének eszközeivel, úgy látszik, nem tudja a férfiak tiszteletadását, érdeklődését eléggé elnyerni. Példa erre: a táncmultságok növekedő „majom-szigete” vagy akár az utcán tovasiető férfi, akit egy szép autó (vagy ló) inkább megállít iramában, mint egy „feltűnő szép” nő.

Mindezek dacára e nőnek finomító, nemesítő hatása a férfira elismerendő még manapság is. Régente is nagy szerepe volt a nőnek a társadalmi érintkezés, a jó modor nemesítésének előmozdításában, mert a nő erkölcsi és érzelmi finom ösztönénél fogva már ősidők óta gyöngédebb volt.

„Az asszonyok befolyása szelidítette meg a férfiak szilajságát, az nemesítette meg erkölcsüket és az puhította meg kegyetlenségüket”. (Buckle. Essays.)

Goethe is azt írja Tasso-jában:

*„Willst Du genau erfahren, was sich ziemt,
So frage nur bei edlen Frauen an”.*

Sajnos erkölcsi indokok miatt igen elválasztva él a férfinem a nőitől, úgy, hogy a kizárólag férfitársaságban nevelkedő ifjú modora tényleg a félzségség mellett gyakran kimondottan nyers, durva és ízléstelen marad.

Művelődéstörténelmünk bizonyosságai szerint a háború alatti és utáni években a társadalmi érintkezések s erkölcsök eldurvulnak és az állati ösztönök törnek elő. Ez valóban így is van, de dacára a sok háborúnak és az ezutáni visszaeséseknek,

elvitathatatlan, hogy általánosságban mégis fejlődő tendenciát láthatunk — főképp az utolsó évszázadok óta — mivel a nemes, a szép mégis csak diadalt arat. De míg eddig a finom társadalmi élet és ízlés rendesen igen szűk osztálynak, a felső rétegnek zárt „szalon”-jaira terjedt ki csupán, — ma a jó modornak minél szélesebb rétegekben való meghonosítására törekedjünk.

Az ajándékozás művészete.

A zért művészet az ajándékozás, mert a legkevesebb ember ért hozzá. Nagy emberismeret mellett szükséges hozzá még finomság, tapintat, önfegyelmelés, előzékenység — szóval mindaz, amiről az előbbi fejezetben már szóltunk. Talán ép ezért nehéz minden porcikájáig részletes tanácsokat adni, de nehéz másrészt az ajándékozás sokfélesége miatt is.

Ajándékozásnál tisztába kell jönnünk először is azzal, hogy kinek, mely alkalommal és milyen formában akarunk ajándékot adni.

Családtag vagy jó barát, idegen vagy feljebbvaló megajándékozásáról van-e szó? Névnap, esküvő, barátság vagy viszonzás-e az indítéka?

Jogunk nincs ahhoz, hogy bárkit megajándékozzunk, mert indokolatlan ajándékunk kellemetlen érzést szülhet, sőt teherré is válhat.

Az ajándék legyen lehetőleg luxustárgy, vagyis olyasvalami, ami az illető kedvteléseibe közé tartozik,

amivel nemcsak anyagi értéket, de finom lelki örömet is szerzünk neki. Az ajándék és annak hatása nem mérhető hosszúsággal, súllyal vagy pénzértékkel, ha nincs lélekkel, ügyességgel megválasztva és átnyújtva. És nemcsak az illetőhöz kell, hogy alkalmazkodjék, hanem vissza kell tükröztetnie az ajándékozó műveltségét és egyéniségét is.

Ha például képet vagy könyvet választunk ajándék céljára, lehessen abból úgy adójának, mint kapójának ízlésére, világfelfogására következtetni.

Manapság nagyon szeretik hangsúlyozni a „praktikus ajándék” helyességét; pedig, gondolom, még ily szomorú gazdasági viszonyok között is, jól megválasztott „luxus tárggyal” inkább megörvendeztetünk valakit, hacsak nem túl anyagias gondolkodású az illető. Egyébként, mint a lakásberendezéseknél is hangsúlyoztam, hogy nem a sok pénzen berendezett lakás a feltétlenül ízléses, úgy a helyes ajándékozáshoz is a „pénz” még nem elegendő. Ép ebből kifolyólag, ha nem vigyázunk eléggé az ajándékunk megválogatására, kellemes meglepetés helyett igen könnyen megbánthatunk, sőt megalázhattunk valakit.

Viszont sokszor a jól megválasztott tárgy átadásának helytelen módjával is sérthetünk. Az ajándékunk személyes átadása egy finom mozdulatból, néhány könnyed tapintatos szóból álljon csupán és inkább csak az arcunk mosolygása adja vissza lelkünk érzelmeit.

Ha nem egyazon műveltségű egyének között történik az ajándékozás, sokkal nehezebb a helyzet, mert a legjobb akaratú kiválasztás is hatástalan marad érzéketlen egyénnel szemben. De legháladatlanabb dolog, ha művészember munkáját hozzá nem értőnek, érzéketlennek ajándékozza. Viszont ép nagy élvezetet és megnyugtató érzést nyújt a művésznek, ha tudja, hogy képét vagy egyéb munkáját olyannak adhatja, ahol megbecsülésben lesz része, mert ezzel örömet szerez az illetőnek és önmagának is.

Soha se adjunk ajándékba olyasmit, amitől csupán szabadulni akarunk és amiről előre érezzük, hogy nem fog örömet szerezni; az ilyen ajándékozásnak már „szaga” van és feltétlenül sértő.

Vannak gazdag emberek, akik túlzott takarékoságból oly kis értékű tárgyat adnak, hogy a legtöbb ember a legszívesebben visszaküldené azt neki. Az ilyen megalázó ajándék az illető alantos lelkivilágára vet fényt.

A nászajándékok szoktak a legbanálisabb ajándék-tárgyak lenni. Érzy, tudja az illető, hogy nem ő lesz az egyetlen, aki cukortartót vagy „aufzatz”-ot ad, de képtelen valami szellemeset és finomat kitalálni. Az ilyen antitalentumoknak hiába is adnánk tanácsokat, mert ha ezek egyszer, véletlenül vesznek is valami szépet, színben, vagy formában hibáznak rá.

Vannak viszont olyanok is, akik saját műgyűjteményükből szívesen adnak egy-egy tárgyat olyan-

nak, akinél társalgás közben meggyőződtek arról, hogy ezzel nagy gyönyörűséget okoznak neki. Ez az ajándékozásnak egyik legszebb, spontán megnyilvánuló formája.

Anyagias emberek között legjobb az ajándékozást úgy is mint „művészetet”, úgy is mint „üzletet” kerülni, mert ezeket mindig mellékgondolatok gyöttrik és minden ajándékot mérlegre tesznek.

Ha fiatal ember gyakrabban étkezésre is meg volt híva, úgy kötelessége ezt kis figyelmességgel viszonzni, legalább cukorkával vagy játékszerekkel a családhoz tartozó gyermekeknek.

Bazár emléktárgyakat soha se vegyünk, mert ez nemcsak az ajándékozó ízléstelenségét árúlja el, hanem a megajándékozottat is lebecsüli. Cselédnek adandó ajándék soha se legyen csecse-becse vagy a fent említetteknek megfelelő, hanem ez legyen igenis „praktikus használati tárgy”. A „Souvenir” bársony emlékkönyvek a múlt század kedves ízléstelenségeihez tartoznak, de iparművészek bőrkötésű könyve, akár naplónak, vendégekönyvnek vagy más egyébnek szánva, méltó és nem költséges ajándék, ha eltaláljuk, hogy kinek és mily alkalommal adjuk.

Szivesség viszonzása gyanánt adandó ajándékkal nem kell oly nagyon sietnünk, nehogy úgy tünjék fel, mintha az élvezett szivességért „fizetni” akaránk. Viszont tett szivesség után ne várjunk türelmetlenül a viszonzásra; ha úri ember, akkor alkalomadtán úgy is megteszi.

A fénykép ajándékozása igen nagy tapintatot és óvatosságot kíván. Főképp nagyobb, falra való, vagy bekeretezett arcképünket csak olyanoknak adhatjuk, akik vagy célzást tettek reá és kérték, vagy ahol biztosra vesszük, hogy lakásuk falán a régi barátság alapján, szívesen adnak helyet neki.

Az ajándékozás megválasztásának és átadásának elsorolt sokféle nehézsége mellett szinte hasonló tapintatot és leleményességet igényel az ajándék átvétele, megköszönése. Kerüljük természetesen a banális és nem finom „jajh! de szép” — „hercig” vagy hasonló kifejezéseket, indulatszókat. Mindenesetre találni kell megfelelő szavakat, amelyekkel tetszésünknek őszinteségét kifejezhetjük. Utána azonban nem szabad mindjárt napirendre térnünk.

Az étkezéssel járó szokások.

Jól élni, mértékkel élvezni a fehér asztal örömeit, bölcs dolog;

Szépen enni: a bölcsesség művészete. A bölcseséget és művészetet összhangba hozni: az az élet igaz esztétikája. (*Gömbösné Galamb Margit*).

Az étkezés többnyire társas, ünnepélyes aktus, amiért is igyekezzünk minden külső formát az alkalomhoz mértén megadni. Ezért, még otthon se fogyasszuk az ételt-italt ingujjra vetkőzve és durva társalgás között, pogány módra.

Az étkezés modorbeli szabályait, sajnos, még

képzett és jó társadalmi állású egyének sem tartják meg, mint ahogyan azt tőlük elvárhatnók. Erről legjobban meggyőződhetünk, ha banketten figyeljük meg a mohón evő (zabáló) és a levest szürcsölő „úri modort”.

Ha valaki egyszerűség-szeretetből öltözködését el is hanyagolja kissé, az inkább megbocsátható, mint amikor az étkezésnél tűnik fel ízléstelenségeivel, ami által szomszédaira is elviselhetlenné válik. Aki gyermekkorában fokozatosan nem szokott hozzá az étkezés formáihoz, az evés művészetéhez, az csak finom hajlam, nagy gyakorlat és szilárd elhatározás mellett érheti el azt a fokot, hogy észre ne vehessük ebbeli hiányait. Ép ezért internátusokban, ahol az ifjuság a szülői nevelés helyett tömegnevelést kap, ily irányú oktató előadásokat fokozottabb mértékben kellene nekik adni és példákat bemutatni. Szép sikerrel végezték ezt a tisztí nevelőintézetekben.

Az asztalterítés és étkezés módozatai, szokásai, mint az evőeszközök, korok és országok szerint is változóak voltak. A görögöknél és rómaiaknál érdekes szabályok és szokások voltak divatosak, de az erkölcsök aláhanyatlásakor — a „fénykorban” — ép a gazdag, előkelő uraknál undorító orgiákhoz vezettek e fényes lakomák

A keresztény középkorban a ma szokásos evőeszközök, ételek, és terítékek még nem voltak ismeretek. A nemesi osztálynál azért szintén kialakult az étkezés-divat egy fajtája, természetesen kort és em-

bereket jellemző formák mellett. Csak lassacskán, a XV—XVI. században találták ki a villát, az asztalkendőt (szalvétát), az üveg poharat, a mély tányért és a merítőkanalat s bizony hosszú időbe tellett, amíg ezek széles rétegekben is általánosan használtakká lettek. Ezelőtt még csak a késsel és az ujjakkal nyúltak a tálba és így darabolták falatokra a sültet. A szalvéta hiányában vagy az aszalterítőbe (abroszba) törölték ujjukat (ma tilos!), vagy kezet mostak. Eltérőleg a mai egyszerű, síma vagy damaszk mintázatú fehér abroszoktól, a középkorban igen gazdagon (arannyal is) himzett abroszokat használtak.

Igen érdekesek a magyar, illetőleg az erdélyi úriosztály étkezési szokásai az elmúlt századokból. Ezek némely pontban különböztek a nyugati országokban divó szokásoktól, amit egyrészt az elzárkózottságuk (törökhódoltság), másrészt különös faji, népi szokásaik tettek indokolttá.

A XVII. században például még ilyen szokások voltak divatosak. Este öt-hat órakor ebédeltek. Ünnepeles alkalmakkor pedig udvarmester, étekfogók és pohárnokok hosszú sora szolgálta ki a vendégsereget. Étkezés előtt nők és férfiak kezet mostak és asztali-áldás után helyezkedtek csak el rangjuk szerint. Az asztalra helyezett különböző ételekből mindenki saját magát szolgálta ki, nem hordozták körül. Kést-villát mindenki hordott magával, a nők is, és ezt finom kis bőr- vagy ezüst tok-

ban őrizték. Az üveg pohár még ritkaság e korban és rendszeren ezüst poharak voltak az asztalra téve.*

No de lássuk és ismerjük meg a ma szokásos étkezési rendet és a legfontosabb modorbéli követelményeket. A legelső és legfontosabb a testtartásunk vagyis az ülés az asztal mellett, amely nem lehet sohasem hanyag, pihentető helyzet. Székünket húzzuk jó közel az asztalhoz, hogy egyenes testtel, fentartott fejjel étkezzünk. Soha se hajoljunk a tányér fölé, azaz mindig a kanalat, villát emeljük a szánkhoz. Az asztalkendőt kissé szétbontva a térdünkre helyezhetjük.

Minden evőeszköz megmutatja, gondolkodó embernek, hogy mely ételhez melyiket használjuk, viszont az étel fizikai összetétele elárulja pillanat alatt, hogy milyen evőeszköz felel meg neki.

Ha az eszközök megfelelő ételnél való használatát, továbbá a csámcsogást és szürcsölést teljesen mellőzni tudjuk, a többi már magától adódik az erre hajlamos embernek. Közismert dolog, hogy a kés soha sem szabad ajkunkat érje, hiszen vágásra való. Könnyem előfordulhat az, hogy egy érzékeny és finom lelkű nő rosszul lesz, ha olyan szomszédja van, aki következetesen a késre rakja falatjait és úgy viszi az ételt szájába. (Vajjon az ilyen a villát

---

* Radvánszky Béla: Magyar családi élet és háztartás a XVI. XVII. században.

Apor Péter: *Metamorphosis Transsylvaniae*.

mire használja? talán vág vele?) És ha meggondoljuk, tényleg hátborzongató s aggodolmat keltő látvány, hogy az illető esetleg egy ügyetlen mozdulatával véresre vágja nyelvét, száját. Nem mentség erre az, hogy a kés úgyis életlen.

Nagy gyakorlatot igényel a kés és villa ügyes használata. Mindakettőt a „fogó” közepe táján, finoman, könnyedén fogjuk meg. A villa domború oldala, ha szúrunk vele, felfelé legyen. Egyszerre csak egy falatot szabad levágni a sültből és azt a szájba vinni; összevagdalni csak a gyerekeknek és a csirkéknek szokás. Az ételt ujjal érinteni illetlen, de bizalmasabb körben a szárnyasnál kivételesen megtehetjük, azonban gyakorlott ember azt is elvégzi késsel és villával.

Az ugorkát hosszában vágjuk fel, egyrészt mert szebb is, másrészt mert könnyebb is, mint karikára szeletelni. Az előételeknél (halak, hasé), mivel rendszeren puhább természetűek, felesleges a késsel való vagdalkozás, teljesen elegendő a villa.

Tésztát, süteményt csak villával eszünk. Legfeljebb a krémes, vagy ehhez hasonló bélelt tésztánál lehet esetleg a kést is segítségül venni. Az apró kis süteményeket (csók, teasütemény) vagy kemény süteményt csak ujjainkkal fogjuk meg. Vannak viszont puha, krémmel leöntött tészták, amelyeket kis kanállal fogyasztunk el.

A csészében, pohárban elénk helyezett teát vagy kávé-t csak felkavarjuk a kanállal és a csészeből

isszuk; a sütemény beleaprítása tehát kerülendő. A kenyeret soha sem „vágjuk” falatokra (hisz felesleges), hanem csak ujjainkkal „tördeljük”.

Étkezés közben ne igyunk, legfeljebb csak az egyes fogások után. Mielőtt a pohárból iszunk, törüljük meg a zsírtól szánkát és ujjainkat. A poharat az orrig ne emeljük és lehetőleg részletekben igyuk ki a bort vagy vizet, ne egy „szusz”-ra. Ivás közben zárt ujjakkal fogjuk a poharat; a kis ujjat félre tartani „kisvárosi elegancia”. A dohányzást az idősebbek kell, hogy megkezdjék, a fiatalság addig várakozzék.

Gyümölcsöt villa segítségével hámozni erőltetett dolog és csak kevés ember ért hozzá. Azonban a dinnyét kés-villával esszük. A kemény sajtot kés-villával falatozzuk, míg a puha sajtot egy-egy falat kenyre kenve fogyasztjuk el.

Az asztalkendővel csak érintsük ajkunkat, de kerüljük a súrolásszerű száj- vagy épen bajusztörést. Tekintve azonban, hogy az evés művészetének előírásai inkább a gyakorlat által vihetők bizonyos tökélyre, nem ajánlatos, hogy akár otthon, akár baráti körben elhagyjuk magunkat és megelégedjünk a dolgok, a szabályok ismereteivel, mert a helyes étkezés ösztönszerű, második énünkké kell váljék, hogy alkalomadtán feltűnő ügyetlenek ne legyünk és hogy jól érezhessük magunkat előkelőbb társaságban is. Ép ezért gyermekeinknél kezdjük el elég korán az ez irányú nevelést.

Az evőeszköz-tartók ma nem használatosak, ezért minden fogós után hagyjuk a már használt evőeszközt a tányérban és pedig kést-villát egymás mellé fektetve. Ha keresztbe rakjuk, annak a jele, hogy e fogásból még enni kívánunk. A fogpiszkálót lehetőleg fektetve helyezzük el, hogy kiemelésnél a közepén foghassuk meg, nem pedig a használandó végén. Csontos sülteknél adjunk külön kis tányérokat, hogy a csontokat ne legyünk kénytelenek saját tányérunk szélére körülrakni.

A papiros asztalkendő olcsó és egészségi szempontból is ajánlatosabb, mint a már más által használt rendes asztalkendő, bár a papirkendőt inkább csak uzsonnához és gyümölcshöz használják.

Evőeszközökkel, asztaldíszekkel virágokkal ne rakjuk nagyon tele az asztalt. Nagyon szép és üdítő hatásuk a színes virágcsokrok az asztalon. A csokrok azonban legyenek lehetőleg egyszínűek és ne túl dúsak. Virágvázák, tálak (u. n. aufsatz-ok) legyenek alacsonyak, szélestalpuak, nehogy könnyen feldőljenek.

De a vendéglátó asszonyok szerepe ma nemcsak az asztalok ízléses feldíszítése és a jó és ízletes ételek elkészítése, hanem az ételek szép tálalása és ügyes elrendezése is a terített asztalon. A legjobb ízű étel is elveszíti csábító varázsát, ha nem gondossággal, csinnal és finomsággal van feltálalva. Főkép hideg ételeknél és tortáknál lehet megfelelő ízléses és találó díszítést alkalmazni, anélkül, hogy anyagszerűtlen és természetellenes hatású lenne. Ma

már a legtöbb erdélyi város asszonyainak és leányainak van alkalmuk a konyha művészetet tanfolyamokon elsajátítani. Például: Czelnai Eszternek a különböző városokban rendezett tanfolyamai. A szászoknak már rég állandó főzőiskolájuk van Nagyszébenben.

Amikor intim baráti társaságot hívunk meg estére, a szoba megvilágításánál elegendő egy félig homályos fény és inkább csak asztalra vagy asztal fölé helyezett kis színes lámpák (selyem batik ernyők) kellemes fénye világítsa meg közelről a vendégek arcát, a nők szép öltözékét, ékszereit és az asztalterítéket. Ily intim megvilágítás mellett, amely a legtöbb modern étteremben már elterjedt divat, a hangulat barátságos lesz — és a vendégeket nem zavarja a szobában forgolódo kiszolgáló személyzet ténykedése. A fehérasztalnál való társalgás legyen mindig derűs, de zajtalan és folyjék a megértés jegyében; inkább szellemes megjegyzések mellett a szórakozás és szórakoztatás legyen a fő irányelv.

A vendéglátó házigazda törekedjék természetességre és gondoskodjék egyéniségének megfelelő, stílszerű szórakozásról, azaz ne majmolja párvenü módjára a nagyuraknál dívó szokásokat. A nálunk, magyaroknál gyakori kínálgatás vagy itatás igen illetlen terror, azaz nyárspolgári kedveskedés, amely azonban sokszor beteges túlzásba megy.

Fínom úriember nem késik el meghíváskor, ezáltal úgy a vendéglátót, mint saját magát is kellemetlen helyzetbe sodorhatná.

Ö T Ö D I K R É S Z .
Pár szót az ínycsekről is,
akiket nem mindig tartok
fényűzőknek és megveten-
dőknek.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

Az ínycenc és étele-itala.

Nehéz határvonalat húzni, hogy mikor és meddig finom és szimpatikus ínycenc (gourmet) valaki és mikor csak hasának élő, állatias jóllakottságra törekvő falánk (gourmand). A finom ínycenc elve az, hogy ember, ép testű és lelkű egészséges ember akar lenni, aki az Isten földi javait, ha ép megkívánja, megszerzi magának, javára fordítja, de mértékletesen, okosan használja és élvezzi, nem felejtkezve el a jó Istenről, akinek köszönheti e javakat, amelyek életét finomabbá, kellemesebbé és hangulatosabbá teszik. Ő „az élvezet”-ben élvezetet keres csupán, mellékcélok nem vezetnek. Mértékletes mindenben, az az irányelve, hogy „keveset, de jót”. Nem a hosszú időtartam, nem a nagyság vagy mennyiség, hanem az élvezet minősége, az intenzitása nála a lényeg. Az igazi ínycenc céltudatos, keresi mindennek az okát, célját, eredetét, összetételét és így, ha kell önmegtágadást is tud gyakorolni. Nem szenvedély, nem ösztönszerű, állatias kényszer rabja, amelytől nem tud szabadulni, hanem csak kedvtelés nála az ínycencelés, munkája végeztével. Ő csak vendég az élvezetnél, előtte és utána másnak, például a komoly munkának is tud élni. Nem tömi hasát csak a jóllakottság érzetéért, ha az nem „ínyé”-re való; nem szeretkezik magáért a tényért, nem könyököl, nem szalad ész nélkül a gyönyörök után, mert ezt csak beteges, szenvedélyes em-

berek teszik. Úgy gondolkozik, hogy hull az ember ölébe anélkül is elég sok szép és jó, amit azonban ügyesen és ésszerűen kell felhasználni.

Az ínycnek *étele-itala* nem feltétlenül a drága külföldi exotikum (csiga, osztriga, fácán-nyelv, pezsgő) hanem értékelni tudja alkalomadtán a hétköznapi ételeket is. Nem ínyc étel például a zsíros-kenyér, a szalonna vagy túrós puliszka, de ha egyszer-kétszer az évben megkívánja, ő is élvezettel eszi még a szalonnát hagymával is. Nem ritkaság az, hogy udvari szakácsok versenyfőzéskor grófokat kérnek fel, hogy mint zsüri-tagok, egyék végig a menüt és nyilvánítsák véleményüket nemcsak az ételek ízét, hanem azok sorrendjét és összeállítását illetőleg is. Az igazi ínyc az ételeknek reá gyakorolt utóhatásait is megfigyeli és így tudja és érzi, hogy mikor, mely ételhez mit és hogyan kíván. Például a különböző saláták, főtt gyümölcsök, kompótok, ugorka, veresáfonya ünnepi étkezésnél a sült mellett nélkülözhetetlenek, de nemcsak azoknak jóízű elkészítése, hanem helyes használata is nagyon fontos. Affektált blazirtság egyeseknek olyan megjegyzése, hogy nekik teher az étkezés és legjobban szeretnék egy koncentrált tápanyagú pilula formájában elégíteni ki az éhes gyomrot. Ilyen elveket hirdető gyomorbeteg emberekkel való közös étkezést lehetőleg kerüljük.

A *gyümölcsöket* megfigyelve, szinten kétfélet kell megkülönböztetnünk: a délgyümölcsöt és a jól ismert hazai gyümölcsöket.

Koncentrált édességű és intenzitású a sok és erős napsütéssel telített *déligyümölcs*, amely ép e tulajdonsága miatt csak kis mennyiségben és inkább csak nyalánságul használatos. Ilyen finom csemegék a datolya, füge, narancs, banán stb.

Hazai gyümölcsseink, ha nem is oly édes nyalánságok, ha talán kissé megszokottak is, azért ínycsenek fenséges élvezetet nyújtanak és előnyük, hogy változatosabbak is. Gondoljunk csak az érett szőlő vagy a ropogós cseresznye ízére; a szép haramatos barack, vagy némely körte-faj nedves zamatjára; a kemény, de üdítő magvaváló szilva és a dinynye kellemes ízére; az erdei eper arómás szagára és végül a legférfiasabb karakterű — sajnos, nem eléggé méltányolt — gyümölcsünkre, az almára. E hazai gyümölcsseink, ha nem is bírnak a déligyümölcsök előnyeivel, sok tekintetben felülmulják őket: csábító festői hatású külsejükkel, színeikkel. Emellett kellemes szaguk, szomjúságot oltanak és rágnál a legtöbbjének érdekes ropogása van.

Nagy előnye a sok gyümölcssevésnek, hogy — szemben a húsevással — egészséges a gyomorra, az egész szervezetre és a szájnak is tiszta szagot, kilélegzést ad. Közismert tény, hogy például a növényevő állatok szelídebbek és nem olyan kellemetlen szagú a szájuk, mint a húsevőknek. Kissé túlzásba viszi a dolgot egyik-másik vérbeli ínycen. Így például Hans W. Fischer ezt írja: „Nincs állat, amelynek szája oly kellemes szagú volna, mint a

tehéné. Mélyen sajnálni való, hogy noha kérődző fűevő állatok vannak, kérődző gyümölcssevők nincsenek. Hogyan illatozna ezeknek a szája. Bár léteznének ilyenek és mi emberek ezekhez tartoznánk: milyen ínycenc-gyönyör volna egymást szembe lehelni és szaglászni.”

A jó étkezéshez megfelelő *italt* kiválasztani nem könnyű dolog. Vannak ételek, amelyekhez a sör, máskor az asztali vagy finomabb butéliás bor, esetleg az édes „malaga” a találó. A pálinka túl zsiros étel mellé jó, de gyakran a víz a legízletesebb és legüdítőbb. Goethe-ről mondják, hogy nem válogatott különbül versei rímeiben, mint a jó borban. Hisz sok borszakértő, aki amellett finom ínycenc is, a bort mint egy individiumot fajtája, karaktere szerint ügyesen megkülönbözteti és stílszerűen, célszerűen használja. Megállapítja egy kortyból a bor korát, származását, hogy kedélyes, könnyű asztali vagy nehéz, erős fajta-e? A nagyon finom bor (tokaji, bordeaux-i) tulajdonkép nem étkezéshez, hanem csak kóstolásra való.

A jó hamisítatlan bor nem rontja el a gyomrot. Szokták mondani: „Rossz bor nincsen, csak rossz gyomor”.

Nem véletlen, hogy Bajorországban dívik a nagy sörivás, hisz a bajor minden tekintetben „gemütlich” nyárspolgár. A sör már azért sem lehet ínycenc ital, mert nagy mennyiségben isszák, az ínycenc elve pedig „keveset, de jót”. Alig van benne alkohol,

nem igen rugat be, inkább csak beteggé tesz. Az ínyenc szemében csak mint hűsítő ital bír értékkel, egy-két pohár erejéig.

A sörivő bajnokok olyanok az ínyenc szemében, mint azok a férfiak, akiknél a mennyiség a mérvadó, akik a nőben is a kövéreket, a nagyarányuakat kedvelik.

A cognac-ot kevesen szeretik, a szájban nincs íze, erejét, tüzét inkább csak a gyomorban érezzük. Az édes likőr nem ínyenc ital.

A finom ínyenc természetesen gyűlöli a szurrogátumokat és így megveti a pótkávé-val készült fekete kávé is. Mint szükséges rossz a tejeskávé-nál még indokolt e pótlék, de ínyenceknek, mint étkezés utáni csemege, csak az eredeti és jól készített *babkávé* vagy az úgynevezett *törökkávé* a megfelelő. Mert a koffein-mentes kávé olyan, mint a nikotin-mentes cigaretta, az alkohol-mentes bor vagy a férfiaság nélküli férfi. De a legjobb kávé elronthatni, ha nem értünk az elkészítéséhez, ha nem tiszta és megfelelő edényben fő, ha „kondér” szaga van. Legélvezetesebb porcellán csészében, az nem veszi el az ízét és nem ad hozzá más ízt. A fekete kávéhoz nem eszünk semmit, kortyonkint szürcsöljük és egy finom cigaretta aromás füstje mellett, a misztikus kelet hangulatát varázsolhatjuk magunk elé.

Míg a fekete kávé nehézkes, komor hangulatú, addig a *tea* karaktere könnyed, üde, alig izgató és

a nap bármely szakában használható. Színe világos, szép aranysárgás, cukor és rum (citrom) hozzáadásával meseszerű itallá válik. Szintén keletről jött. Diskrét ital s például téli késő délutánon szűk baráti összejövetel keretében kedves intim hangulatot ébreszt, sőt gyakran még kelet varázsát is megsejteti velünk.

A dohányzás.

A dohányzásról, mint ingyencségről leszoktattak az utóbbi évek. A hazai dohány jó, de sem a kidolgozása, sem a csomagolása nem elégíti ki a kényesebb igényeket. (Talán ép ezért szaporodnak a nem dohányzók a férfiak között!)

Hogy a dohányzás három fajtája (pipa, szivar és cigaretta) közül tulajdonképpen melyik a finom ingyencnek való, azt úgy a formája, mint a szaga megmondja nekünk. A cigaretta és a szivarka elegáns formája és rövid tartóssága feltétlenül jobban beletalál a mai sietős, forrongó életbe és csupán napközi futólagos kis szórakoztatás a szerepe. Az ingyencnek pedig minden csak kedvtelés, csak apró időtöltés és nem a szenvedélyes, szünetnélküli élvezés a célja. Nem mennyiséget, hanem minőséget tekint és a dohányban is csak a finomat keresi.

A *pipa*, nagyapáinknak volt kedvelt jóbarátja, egész nap mellettük volt és ugyanazt a dohányt a

végletekig szívták. A pipázást egészségesebbnek mondják, mert a nikotin lerakódik a pipa szárában s nem jut a szervezetbe, de a leggondosabb takarítás mellett is ott érezni a tegnapi nikotin romlott szagát, ízét.

A *szivarnak* tényleg kellemes, édeskés, puha füstje van, de utóíze kihűlve annál bűdösebb. Ez a szag beszíjja magát ruhába, bútorba és a nők közül csak igen jámbor feleségek képesek (látszólag) megszokni. Ma már inkább csak a rövid kis szivarkák a kedveltek.

A lelegegánsabb a *cigaretta*, füstje észrevétlen kis szagot hagy maga után, csak az elszívás pillanatában van jelen, könnyed és a ruhába sem szivódik bele. Aki ingyenc a dohányzásban, az több cigaretta fajtát tart magának s változtatja, cseréli hangulata, tevékenysége szerint a megfelelő erejű vagy aromájú cigarettát, hogy mindig az ingyére valót találja meg. Mert vannak komoly, erős és könnyű, aromás vagy parfümös cigaretták, kisebb és nagyobb méretben. Néha az ingyencnek ép a saját készítményű, keverésű, talán a maga sodorta cigaretta szerez hangulata szerint örömet. Sokszor egy idegen cigaretta füstjének különleges aromája napokig, évekig kísért, pedig bizonyos, hogy ugyanezzel az impresszióval nem fogunk még egyszer találkozni az életben. Olyan ez, mint egy megközelíthetetlen, előkelő hölgy misztikus emléke.

A munka, a lustaság.

A legritkábban található olyan embert — pedig mily irigylésre méltó, — aki teljes odaadással, koncentrált figyelemmel dolgozik, ha munkáról van szó, alszik, ha pihenés kell neki és félretéve minden gondot, szórakozik, ha ép annak az ideje érkezett el.

A világot bejárja, a szószekről gyakran halljuk és hivatalban, lakásban felírás figyelmeztet arra, hogy „a munka nemesít”. És tényleg ez az elterjedt közmondás bizonyos hatással van az emberiségre, sőt még a bányamunkást is fűti, vigasztalja e tudat. Természetesen a munka szeretetéről, azaz a munkáról való felfogás emberek szerint, sőt népfajok szerint is különböző. Általában a kényelmesebb életmódhoz szokott délvidéki népek nem lelkesednek a munkáért, mert Isten áldásából, ha szegényesen is, meg tudnak élni. Így Olaszországban igen sok a naplopó, a nap melegétől elbágyadt munkakerülő, akik egész nap az édes semmit-tevést — *a dolce farnientét* — élvezik.

A munka, mint fizikai vagy szellemi ténykedés, vagy mint a pénz- és vagyonszerzés módja, nagyon különböző irányban mozgatja az egyes népfajokat. Így a német a munkát magáért a munkáért teszi, nem tud meglenni nélküle halála napjáig. A német lassan dolgozik, de alapos, szolid munkát végez. A szerzett vagyont újból csak a munkába fekteti

bele, a tőkét gyarapítja, hogy kamatozzék neki, családjának, nemzetének. A híres német takarékoság nemzeti szempontból óriási kincs, bár *inyenc-élet*-nek ép nem mondható.

Ezzel szemben az amerikai nem szívesen robotol s csak mint a vagyonszerzés lehetőségét, kényszerűségből teszi, de csak azért, hogy élete hátralevő éveit munka nélkül, urasan élhesse le. Csak rövid, tíz-húsz évig, de emberfeletti erőfeszítéssel és gyorsasággal dolgozik, hogy a szerzett tőke révén a várva-várt pihenésnek adja magát. (Ha e túlfeszített munka mellett még életben maradt!)

Az angol felfogása talán a német és amerikai felfogás között van, amennyiben lényévé, lelki szükségletévé vált ugyan a munka, de csak a vagyonszerzés arányában és előnye a némettel és amerikaival szemben az, hogy észszerűen élvezni is tudja vagyonát s életét kellemessé teszi még a munka éveiben is.

Egyes latin népfajok és a zsidók is jól értenek ahhoz, hogy fizikai munka helyett, szellemi vezetéssel, ravaszsággal és szerencsével, azaz mások dolgoztatásával próbáljanak pénzhez, hatalomhoz jutni.

A legtöbb ázsiai nép valósággal tunyaságban él, olyanok, mint a mi cigányaink is, hogy ép csak annyit dolgoznak, hogy egy pár napra betevő falatjuk legyen. A rosszabb napokra való takarékoság vagy éppen a vagyon-, a tőkeszerzés előttük felesleges,

azaz ismeretlen fogalom. Kivétel a sárga faj, mely rendkívüli munkabíráásával és igénytelenségével veszedelmes versenytársa lett az európainak.

*

A munkaszeretettel szemben sok embernek ép a *lustaság* az éltető eleme. Egy tréfás német mondasuk is van ezeknek: „Ich liebe die Arbeit, ich schätze die Arbeit, ich kann stundenlang ... zu-sehn wie andere arbeiten”. (Szeretem a munkát, becsülöm a munkát, képes vagyok órákhosszat ... elnézni, hogy mások miként dolgoznak).

Nehéz határvonalat húzni az erkölcsileg és fizikailag jogosult kényelmes életmód és a léha életet kedvelő „büdös” lustaság között.

Vannak, akik a kenyérkereső munkájuk elvégzése utáni időt szórakozásra, kiérdemelt pihenésre fordítják s erőt gyűjtenek a további munkához. Ezzel szemben mások kerülnek a munkát és mondhatni „sportot üznek” a lustaságból, ami már második énikké vált és notorikus rabjai ez életmódnak. Ezek mindent, még hosszabb sétát is energia-pocsékolásnak tartanak, kitartással dolgozni fizikailag vagy szellemileg képtelenek. Olyanok ezek, mint Mályás király lustái, akik az égő házban arról tanakodtak, hogy mit is csináljanak s végül is abban állapodtak meg, hogy ha a királynak szüksége van rájuk, hát majd kiviteti őket. Ilyen emberek gondolkozása hasonló az ember félálmában gyakran észlelhető tehe-

tetlenségéhez, lustaságához. Tudjuk, érezzük, hogy lecsúszott a takaró, hogy légy szállott fejünkre vagy hogy érkezett a felkelés ideje, de nincs akaraterőnk, mint darab fa mereven fekszünk, megmozdulni is képtelenek vagyunk, míg végül rántunk egyet lusta-önmagunkon és kiugrunk az ágyból, hogy megkezdjük újra e rideg és mégis oly szép életet.

Az alvás.

Még az alvást is tekinthetjük ínyencségnek. Hisz a legtöbb ember, mint szükséges rosszat, úgyahogy elvégzi, de sem a fekvőhelyével, sem az alvás lényegével nem törődik, vele nincs tisztában. Nem a hosszú ideig tartó alvás a jó, hanem a rövid, de észszerű és kényelmes alvás. Első feltétel a jó ágy, megfelelő hosszúságú, tágas, üde és ruganyos, de nem túl puha, süppedékes. Igazán kényelmes csak akkor lehet az alvás, ha a nagy párnán kívül egy mozgatható, gyömöszölhető kispárnánk is van, mert lényeges dolog, hogy fejünket még félálunkban is a legkényelmesebben helyezhessük el. Vannak, akik például nyáron meztelenül alusznak. Ujabban a pizsamát használják hálóing helyett, amely tényleg a legszébb, legesztétikusabb, mégis legáltalánosabb s legegészségesebb a közepes hosszúságú, elég bő hálóing.

Igazán jól csak egyedül lehet aludni, mert eltekintve attól a tudattól, hogy idegen élőlény fekszik mellettünk és mozgolódik, a takaródzás is, főképp

egy takaróval, nem olyan, amilyenhez hozzászoktunk és amilyennek lennie kellene.

A takarónak, a paplannak az a célja, hogy a testet köröskörül jól takarja és elzárja a külvilágtól. Mégis ne zsákszerűen csomagoljuk be magunkat, hanem hagyjunk megfelelő mozgási szabadságot is. Bármennyire jónak látszik a medveszerű, öntudatlan mély átalvása az éjszakának, rendszeren mozgolódunk, a másik oldalunkra fordulunk s egy-egy pillanatra felébredünk és félig öntudatosan érezzük, hogy mily jó is ez az ágyban-fekvés, ez a zsi-bongó érzés, bár a következő pillanatban esetleg ismét mély öntudatlanságba esünk és a megszakított álmot folytatjuk. Mégis a legkellemesebb percek reggel következnek, amikor oly nehéz a melegágyat, gondtalan, zsongó érzésünket otthagyni és a nappali rideg prózai életet újból megkezdeni.

Foglalkozni, törődni kell az ággal és az alvással, hogy a legkellemesebb, a legintenzívebb pihenést és élvezetet nyerhessük általa. Mily kevesen értenek pl. ahhoz, hogy lefekvéskor minden napi gondot elhagyjanak és behúnyván a szemüket, kikapcsolják az agyműködést, magukat teljesen az alvásnak szenteljék.

Az izmoknak is parancsolni kell, hogy azok elernyedjenek, mert ha görcsös, feszes fekvéssel és izmokkal alszunk, reggel fáradtabban kelünk fel, mint ahogy este lefeküdtünk. Csak a pihent test és agy képes jó és tökéletes munkát végezni; nem lényegtelen dolog tehát az alvás problémája.

A meztelenség.

(A fürdés, a sport.)

E z alkalommal nem erotikus meztelenségről, nem művészi akt szemléléséről vagy festéséről lesz szó. Az ingyenc elsősorban önmaga meztelenségét élvezi. És tényleg ki nem ismerné azt a fenséges érzést, midőn levetvén kényelmetlen ruházatunkat, éri meztelen testünket a frissítő levegő. Vagy mily kellemes bizsergést érzünk, midőn friss, vasalt inget veszünk magunkra. A fürdés is jóval nagyobb élvezetet nyújt, ha meztelen testtel bújunk a vízbe, mint valamely nehéz és egész testünket betakaró fürdő-ruhával.

Ép a meztelenség élvezetének felismerése óta terjedt el annyira a *strand-fürdés*, ahol tulajdonképp nem is annyira a vízben való fürdés, mint inkább a levegő, a nap, a meztelenségnek a szabadban való fenséges élvezete a lényeges, a csábító. Itt tornázhathatunk, órákhosszat a szabad levegőn lehetünk és a nap melegével telített homokban is pihenhetünk.

Németországban nagyon elterjedt ily irányú mozgalom van. Sokan egyesületekbe, szűkebb társaságokba tömörültek és a szabadban való tornázást kultiválják és így a késő téli hónapokig edzik testüket. Vannak, akik teljesen meztelenül, férfiak és nők együtt, megint mások félig meztelenül, esetleg nemek szerint külön-külön csoportokban élvezik a természet e fenséges szabadság-érzetét. Természe-

tesen csak kiválasztottak vehetnek részt, akikben nagy az önfegyelmelés és önmegtagadás.

A *fürdést* ingyenc módjára igazában élvezni csak vízszintes helyzetben való síma, nyújtott testű úszásban lehet. Aki úszni nem tud, nem is ismeri igazi értékét a szabadban vagy medencében való fürdésnek és ott mindig idegennek fogja magát érezni, irigyelvén az úsznitudókat. A régi római fürdők pazarsága és szakszerű berendezése a test-kultusz ingyenceinek nagy lehetőségeket nyújtott. A mai zárt és strand-fürdők ebből a szempontból csak nagy városokban elégítenek ki ingyenc igényeket.

Az ingyenc a *sportok* közül is azokat választja ki magának, amelyek nemcsak kimerülésig fokozott fizikai testedzést, hanem első sorban levegőt, testmozgást és főképp lelki fellendülést nyújtanak. Az ingyenc ritkán, de alapos szaktudással előkészülve és öntudatosan, észszerűen sportol. Szép és egészséges sport a turisztika. A szászoknál nagyon fejlett e sport, apraja-nagyja, férfiak és nők lelkes turisták. A változatos tájak vonzó hatása, bája meg fogja az emberi lelket és sokszor valami álomszerű szabadság-vágy annyira hatalmába keríti az embert, hogy hegyeket, falvakat szeretne átrepülni.

Hasonlóak a téli sportok is, főképp a ski, ródli (szánkó), a kormányozható bobsleigh (bobszlé).

Nagyon finom és igen egészséges sport még a tennis-játék, az evezés, azaz regatta-csónakázás.

HATODIK RÉSZ,
... és végül az öltözködés-
ről, a hajviselet legújabb
divatjáról, a férfi és női
ruházkodás mai problé-
máiról mondok véleményt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Vákát oldal]

Az öltözködés divatjának története.

Az öltözködés divatja tükörképét adja a kor kulturájának, erkölcsi világnézetének és belőle megérthetjük a korszellem jellegzetes lényegét, mivel a művészi ízlés, a forma, a szín és a kompozíció harmoniáján épül fel. A nő veleszületett hajlamánál fogva már ősidők óta hatalmába kerítette az ízlés és modor mellett a divat, az öltözködés választékoságát is.

Az emberből a szeméremérzést (férfinál és nőnél) tulajdonkép elsősorban a ruházkodás váltotta ki és így ha az öltözködés (főképp női) divatjáról hallunk, az erkölcs, a szemérmesség is eszünkbe jut. És tényleg, már a paradicsomi egyszerű cicomázás. a tetoválás vagy színes ékesítése a testnek is fokozhatta az emberben az érzékiséget. A későbbi ruházkodás a mai napig, szintén csak eszköz volt a természet kezében, hogy kifejezővé, jellemzővé tegye a férfinál a férfiaságot, a nőnél a finom gyöngédséget, úgy, hogy így az ellentétes nemeknek vonzódásával elősegíthesse az élet egyik fő célját, a fajfenntartást.

Nemcsak *erkölcsi*, hanem elsősorban *művészi* szempontból kell megítélni az öltözködés divatját.

Bár igaz, hogy a változó korok erkölceivel bizonyos tekintetben párhuzamos a fejlődése, azért mégsem erkölcsi kérdés a divat, az öltözködés, hanem ízlésbeli felfogáson, megszokáson alapszik, mint

ahogy a szemérmesség erkölcsi felfogása sem állandó és általános valami. Ezekről meggyőződhetünk, ha a különböző fajoknál, a különböző korokban megfigyeljük a divat érdekes változásait.

Két esztendővel ezelőtt azzal a merész indítvánnyal állt elő Delavenne párisi városi tanácsos, hogy Párisban állítsanak fel egy „divatmuzeumot”, amelyben megörökítsék a híres párisi divat (főképp női divat) változatainak évszázados gazdag sorozatát.

A szép *helléni* viseletet és részben a *római* tunikát is, a könnyedség, sőt gyakran az átlátszó kelme jellemezte. Művészi szempontból ideális a régi görög női viselet. Természetes, szabad és mivel öltés nélkül, csak egy csattal erősítette a nő magára ruháját, egyéniségének, ízlésének megfelelően mind más és más formát adhatott ruhájának, mert a véletlenül adódott vagy ügyesen elrendezett ráncok révén szép változatosságot nyert.

A *keresztény-középkor* elején az állandó háborus hangulat a ruházkodást férfínál és nőnél nagyon megváltoztatta. A vallásos lovagkorban kissé túlzottan igyekeztek az öltözkéssel a férfínál katonás, férfias külsőt (széles vállat, erős mellet) elérni, míg a nőt, esetleges szép alakja, aktja rovására, gyöngéd, gyermekes angyali tüneményé varázsolták. Ezért használt a nő hosszú ruhájához övet, (mint az apácák), továbbá mellszorítót. A vallásos érzéstől vezettetve, e fűző segítségével igyekezett eltüntetni érzéki hatású melleit. Ez volt az őse a múlt század

esztelen divatú fűzőjének, amelynek célja azonban ép a hiúság, az érzékiség felkeltése volt a karcsú (darázs) derék által.

Ezután vált a női ruha ketté csípőben (alsó és felső részre), amely divat már az erotikum érvényesülésének is kezdett alkalmat adni.

E korban az öltözködés nagyon kis változattal és lassan fejlődött; férfiaknál a katonás viselet, nőknél e két részre osztott ruha alakjában. A XVI. században kezdődött a bátrabb, erotikus karakterű *dekoltált női ruha* divatja, amely már vékonyabb, könnyebb kelmével és csak félig takarta a női mellet, miáltal a férfi fantáziájának bő teret engedett. E kor nője úgy látszik már tudta azt — amit a mai nem akar tudomásul venni — hogy bizonyos dolgoknál néha a kevés több, mint a sok. Már nem titkolják, rejtegetik a nők testük, aktjuk szépségét, amint azt a vallásos lovagkorban tették.

A XVII. században a felszabadító *renaissance* korában már forradalmi ugrással fejlődik a női divat. A florenci és velencei előkelő és rendesen igen gazdag olasz nők maguk diktálják a divatot. Ekkor kerül vissza az akt megint régi jogaihoz öltözködésnél, festészetnél egyaránt. De míg e kor aktja a meztelenség természetes érvényesülése volt, később a levetkőztetett nő erotikus buja alakját írják, festik és álmodják a férfiak.

A XVIII. század a *rokokóé* (XV. Lajos), ekkor már Páris vette át a hatalmat és a mai napig ő

diktálja a női divatot. A drótabroncsra épített bő alj (krinolin) célja végeredményében az volt, hogy a nő testének alsó részét eltakarva (ma fordítva), a tekintetet a csípő finom ringására és onnan fel a nyakra, a fejre és a szemekre, a lélek tükrére irányítsa. A *krinolin* (magyarul: kámvás rokolya) formáját hivatalos divat irta elő, de a ráhelyezett kelme színében, a csipkék és szalagok sokaságában, csoportosításában szabad kezet engedtek az egyéniségnek és így érvényesült minden nő külön ízlése. E korban már a férfi sem a régi durva katona, bekerül a nővel a szalonokba, sőt túlzottan nőies szabásu, csipkés, színes és rövid nadrágú ruhát vesz magára.

1855-ben néhány évre ismét divatossá tette a krinolint III. Napoleon felesége, mert igen alkalmasnak találta, hogy állapotosságát ezzel leplezze.

Az ezutáni *biedermeier* kor öltözködése férfinál és nőnél, hasonlóan e kor bútorstílusához, bájos, nyugodt, polgáris volt (XIX. század elején).

A múlt század közepe táján Magyarországon szokatlan magasságban állt a szabóipar. Az elnyomatás éveiben támadt és festői kivitelű magyaros főúri ruha és a feszes, zsinóros egyszerű polgári viselet (férfi és női) uralta a helyzetet, miáltal szabóiparunk belföldön és bizonyos tekintetben külföldön is meghódította a kor ízlését. E divat nem volt hosszú életű. Magyarország belekerült Nyugateurópa vérkeringésébe a kiegyezés erkölcsi és a vasut technikai

segítsége révén. A század vége felé az úri (német) viselet teljesen kiszorította a nemzeti jellegű magyar ruhát. Eleintén 1870—80-ig az úgynevezett „*tour-nure*” (turnür-ös) viselet járta, hátul két kis párnácskával. Utána jött az *internacionális jellegű divat*, amely kiindulása volt a mai női és férfi viseletnek. Ép ezért, mint kezdet és kísérlet, bizony sem célszerűnek, sem ízlésesnek nem mondható. Gondoljunk csak a sleppes, formátlan szoknyákra, a túl nagy vagy igen kicsi és különködő formájú női kalapokra és a veszélyes kalaptűkre vagy a fűzővel túlságosan feltolt mellekre, végül — mondjuk ki nyíltan — a hosszú alsónadrágra és a leesésre mindig kész alsószoknyára és akkor csak mosolyogni tudunk e női divat félszogségein. E kor férfiszabói talán még kevesebbet értettek a célszerű és ízléses egyéni szabáshoz. A kabát kihajtása kicsi és magas, a mellény kivágása ép csak a nyakkendőnek ad helyet, a gallér pedig túl magas és formátlan.

*

Érthető, hogy ma a technika vívmányainak és a lázas sietésnek dolgos korszakában a rokokó széles krinolin divatja semmiképp sem illene — azaz nem férne el — a mai utcába, a villamoson vagy mondjuk az autóbuzson.

Ezért rázott le magáról a *modern női divat* ösztönszerűleg minden felesleges bilincset és az egyszerűségre, a női test természetes szépségének érvé-

nyesülésére törekedett. S tény az, hogy a mai ruha célja férfinál és nőnél, kiemelni a test előnyeit és az emberi akt érvényesülése mellett eltüntetni annak hátrányait. A mai rövidszoknyás, könnyed és egyszerű divat évtizedes természetes fejlődés által jutott mai formájához, stílusához. Korának kifejezője ez és bár nem olyan gazdagon pompázó, mint a rokokó, azért az utóbbi évszázadoknak egyik legtermészetesebb és így talán legszebb női divatja.

De, ha természetes és ha szép, miért támadták oly sok oldalról, miért mondják erkölcstelennek?

Az bizonyos, hogy e természetes kifejlődés formát kereső ideje alatt a gyakori kinövéses, túlzások, ízléstelenségek sokat ártottak hírnevének, de viszont köztudomású dolog, hogy ez velejárója minden kísérletezésnek és fejlődésnek. Izléses úrinő „rövid” szoknyája nem ér csak térdig, dekoltázsa nem túlzott sem elől, sem a hátán. Nem kellene tehát ítéletet a kirívó, túlzásbamenő, moderneskedő nő öltözéke után mondani, hanem művészi és egyéb szempontból bírálni a mai bubifrizurás, megfiatalodott, de izlésesen diszkrét úrinőt. Aki ezt teszi, az csak örülni fog ez új divatművészetnek és nem fogja mindenre az „erkölcstelenség” bélyegét ütni.

Hiszen azok a paposkodó öregek, akik mindenél a fiatalságuk korát állítják mintaképpül erkölcs és modor tekintetében, ne feledjék el, hogy a dekoltált ruhát és egyebeket is nem a ma asszonyai találták ki. Mindig voltak és lesznek, akik anélkül,

hogy az öltözködés művészetéhez, a dival pszichológiájához értenének, (hivatalból vagy álszenteskedésből) kötelességüknek tartják a divat és minden „modern” ellen harcolni. Ha a történelmet figyelemmel kísérjük, láthatjuk, hogy ily eredménytelen és rendesen elhamarkodott támadások a modern ellen minden időben és minden művészetnél megvoltak, de természetes, korszerű fejlődésében e morálfilozófusok sohasem tudtak komoly befolyással lenni sem erkölcsi, sem más tekintetben.

Ha nem is az erkölcs, de a szeméremzés fajok és korok szerint változó volt. Tegnap bűn volt, ami ma szép és jó. Ma erkölcstelennek minősítik sokan az egészséges rövid haját és a célszerű és szép kurta szoknyát. Egyes túlbuzgó papok szószékéről hirdetik ez elvet, pedig a történelem számtalan hasonló példáiból sok tanulságot lehet levonni. Nem védem az erkölcstelen kilengéseket, hisz ezek rendesen úgy is igen rövid ideig tartóak s végül is a közepes és az ízléses divat győz.

A XV. században az olasz Savonarola működött túlzott eszközzel és szigorral az erkölcstelen divat ellen. Conecte Tamás szerzetes pedig francia földön üzent hadat a flandriai „cukorsüveg-kalap” divatjának. Utcai suhancokat szereltek fel vasbotokkal és megtámadták a talán ártatlan, de kissé hiú nőket — ekként dicsérvén és szolgálván az Urat!

Csak száz éve annak, hogy eredménytelen harcot indítottak Franciaországban a selyemruha, mint

erkölcstelen fényűzés ellen, de végül is a francia selyemgyárosok és a nők akarata (hiusága) győzött.

Magunk is emlékezünk még a háború előtt a rövid ujjú és dekoltált női ruhák ellen folytatott küzdelemre. Gyónáshoz nem engedték, templomból kiűtasították a túlzottan „divatoskodó” ízléstelen nőket.

Vagy ott van a misztikus kelet. Törökországban eltiltották nem is olyan régen az ősi, hagyományos női fátyolt meg a férfiak turbánját és fez-ét s az európai szokást, a kalap-viseletet honosították meg. Ezért tört ki több ízben fanatikus lázadásban az óhitű, vallásos nép ez erkölcstelen és vallástalan divat ellen. Míg végül beletörődtek a változhatatlanba, e kulturtörténeti természetes fejlődésbe, amely szimboluma egyúttal az európai kultúr-életbe való bekapcsolódásuknak.

De nemcsak a papok között — akiknél ez még érthető és sokszor szükséges ténykedés — akadnak ily lelkes emberek. A mai rövid szoknyás divat is felháborított sok más puritán embert. Csak néhány éve annak, hogy Pangalosz görög tábornok és görögország diktátora hasonló harcot indított és a régi görög nők erkölcsös (?) ruhaviseletét állította oda mintául a ma asszonyának. Pangalosz mindenesetre igen jó és bátor katona és politikus lehetett, de hogy a női öltözködéshez, a divat pszichológiájához nem ért, azt most ezzel elárulta. Vasvillával és karddal a mai nőknek nem lehet neki menni; végül is ők győznek, azaz a disztingvált úrinő mérsékelt divatja.

De egy sokkal merészebb és erkölcsösebb katonára is akadt — természetesen Németországban. A német tengerészek főadmirálisa egyszerűen tiltotta, hogy a tengerész tisztek feleségei rövid szoknyát viseljenek.

Mindenesetre helyes, minden ember a maga környezetében tiltakozzék a túlzott, ízléstelen meztelenség ellen. Viszont tény az, hogy ez a szélsőség, amelyet a félvilági nők és könnyűvérű színésznők diktálnak — és ami esetleg jól állhat s megfelelhet nekik — semmi esetre sem finom ízlésű polgári nőknek való. Az ilyen kilengés kis fejlődés után nem is szokott általános divattá válni. Valahogy e modern divattal is így kell, hogy legyen, mert újabban mind kevesebbet hallani a mai divat ellen. Az emberek vagy „megszokták”, vagy „megszöktek” és minden megy a maga útján: a kokott ezután is mélyen dekoltált és térden felüli szoknyában, festett ajakkal, „feltűnően divatosan” fog járni, a disztíngvált úrinő pedig külsőleg és lelkileg megfiatalodva jól érzi magát mérsékeltebben „rövid” öltözködésével. Érdekes, hogy a férfiak sem kifogásolják, hogy feleségük üdébb, fiatalosabb megjelenésű és hogy több gondot fordít testének, ruházatának szépségére. A nagyon vallásos és erkölcsös életű hölgyek is lemondtak arról, hogy ily formában védjék meg a nőnem „rosszabbodó” hírnevét és ők maguk is alkalmazkodnak korukhoz, annak divatjához.

A leánykák azok már magától értetődőnek veszik a „mát”, hisz nem is ismerik a háború előtti viseletet, szokásokat. Fiú és leány ma szégyenkezés nélkül beszél egymással, nem reszket, ha kezét fog. Nevetséges is lenne ma a húsz évvel ezelőtti romantikus hajlamú ifjú ábrándozása vagy versfarragása szerelme tárgyához. A mai leány pedig öntudatos fellépésű, öltözködése, modora által kellemes jelenség és társalgása természetes, nem „affektált”, álszenteskedő.

Ennek a megjelenésnek pedig természetes velejárója a rövid haj.

A rövid haj.

Sokan futó divatnak tartották a rövid haj viseletét és azt jóskolták, hogy ez is csupán a mai kor hóbortjaihoz, szeszélyeihez tartozik és a nők rövidesen ismét megnövesztik a hajukat. Igaz, hogy a divatnak arisztokratikus törvénye, hogy „minden divatos szépség elveszti a maga különös, sajátos, egyéni báját, ha tulságosan demokratizálódik” (Rózsa Miklós), de egyelőre a kor szelleme is megkívánja a rövid hajviseletet, amely a könnyed öltözködésnek, a rövid szoknyának és testszínű harisnyának egy elmaradhatatlan tartozéka. Vagy el tudna-e valaki képzelni egy hölgyet, minden tekintetben modern divatú öltözékben, helyes kis kalappal a fején, egy régi omladozó konttyal ?

És ha a sokat hangoztatott praktikussági és egészségügyi szempontokat tekintjük is, feltétlen könnyebb a rövid haj tisztántartása, a fejbőr ápolása. A hosszú hajnál a fésülés és a frizura elkészítése tíz-húsz percet is igénybe vett és fárasztó testgyakorlás volt. Vagy mit csinálna az a szegény anya a mai sietős korban, aki saját hajkoronáján kívül még három-négy leánykájáét is kell, hogy gondozza. És ez előnyök mellett mégis, ahelyett hogy az iskolák vezetősege elrendelné, vagy legalább is ajánlaná a kis leányoknak a rövidre vágott haját, (miként ezt a fiukkal szemben elég szigorúan teszik!) előfordult, hogy keményen büntették és eltiltották ez „erkölcstelen” divatot.

Jellemző, hogy a rövid haj ellenzői sincsenek egy véleményen. Egyesek szerint a lányoknál megengedhető, csak a fiatalodni kívánó asszonyoknál (de hát melyik nem akar?) erkölcstelen e hajviselet; mások szerint ép fordítva áll a dolog s ép a lányokra nézve tartják erkölcstelennek.

A rövid hajviseletnek három főcsoportja van:

Első az úgynevezett „*médi*”, amely tulajdonkép már háború előtt is látható volt fiatal lányoknál: szinte vállig érő, hullámos hajviselet.

A második a tulajdonképeni „*bubi-frizura*”, a mely rövid hajviselet néhány évvel ezelőtt támadt. Szintén hullámosan (ondolálva) viselik.

És harmadszor az „*eton*” (olvasd: ítn), amely egy kis irországi városkának ősi hajviseletéről kapta

nevét és mint nagyon rövid „fius”, síma hajviselet keveseknek, inkább csak nagyvilágiaknak, színésznőknek áll jól.

Természetesen e három fajtának sok változatát, kombinációját is használják, hogy így minden nő meg tudja találni az egyéniségéhez legstílusosabb hajviseletei. Ép ezért, ha a rövid haj nem jól áll valakinek, akkor az bizonyos, hogy vagy a borbély a hibás, vagy ő erőszakolt egy nem neki való fazonra a fejére.

Tulajdonképp a háború utáni élvhajász és erotikus évek és a kenyerét megkereső önállósodott nő befolyásolták a női divatot (rövid szoknya, rövid haj.) Ez elférfiasodással a nő egyszerű, könnyebben kezelhető ruházathoz és hajviselethez jutott, mely által sok időt is nyert. S mindaddig, amíg a nők részt vesznek a férfi munkájában és amíg izléstelen túlzásokkal e modern, célszerű és üde divatot le nem járatják, nem is kell attól tartani, hogy a konty és a hajtúk ismét előkerüljenek. És ha a nő e kül-sőleg talán fius-viselet mellett is nőies és gyöngéd marad, akkor nem fog e már megkedvelt divat hirtelen a másik szélsőségbe esni. Próbálgatások, kisebb változások vannak és lesznek; újabban például megnőtt a szoknya néhány centiméterrel és olyan hajviseletet kezdeményeztek a nőiesség megővése végett, amelyik elülről hosszú hajat mimel, de hátul mégis csak rövid, minden előnyével a rövid hajnak. Ez természetesen és remélhetőleg

nem jelenti a konty visszatérését, csupán az állandó keresésnek szimptomája és az arany középút felé való igyekezet.

A modern divatról általában.

A háborus években szép eredménnyel kísérleteztek az irányban, hogy a modern ruhának magyar nemzeti jelleget adjanak. Nagy lendületet adtak e mozgalomnak a Károly magyar királlyá való koronáztatása alkalmával készült és használt díszes magyar viseletek. A népies magyar iparművészeti díszítő elemeket finom ízléssel és kimeríthetetlen változatossággal alkalmazták a régi magyar főúri, polgári és a modern női ruhán. És tényleg, ha ízléses a nemzeti (népies) jellegű ruha, azt az európai nemzetközi ízlés is szívesen veszi át. (Ilyen például az európaszerte ismert román himzett ing is.)

Ez irányban nagyon értékes munkát fejtett ki a „Díszítő Művészet” című magyar szaklap (Budapest). Ma e nemzeti irány, dacára a nemzeti szellemnek, nem jut érvényre sem a női, sem a férfi-divatnál.

A közismert és általánosan használt francia és német női-divatlapok igen magas nívójuak és szép kiállításban mutatják be a divat váltakozó és legújabb kreációit. Szívesen is lapoznak bennük asszonyaink és leányaink. Nagy hátrányuk mégis, hogy a bennük látható karcsú, törékeny — a valóságban ritkaság számba menő — elegáns alakokra tervezett

és rajzolt ruhákból nehezen találják meg a nők a maguk alakjára valót. Helyes lenne, ha legalább két-három termetre való kreációt adnának, hiszen ép azt hirdetjük, hogy a mai divat férfinál és nőnél az egyéni alak, termet érvényesülésének bő teret kell hogy engedjen és kiváltképpen azt, hogy a divat az egyéniség érvényesülése mellett, csak bizonyos mértékig követendő.

Érdekes jelensége a háború utáni éveknek a gombamódra támadt sok férfi és női szabó. Ezek főként az elszegényedett vagy egzisztenciát veszített tisztviselőkből, feleségeikből, leányaikból kerültek ki. S míg egyrészt igen sok kontár, nem teljesen képzett olcsó házivarrónő stb. akad közöttük; másrészt sok városban találni olyanokat is, akiknél a néhány városi nemzedéken keresztül fejlesztett és örökölt finom ízlés alapos szaktudással és rátermettséggel társult, miáltal ezek a mai szabóiparnak előnyös lendületet adtak, sőt szakmájukban irányító szerepet is nyertek. A legérdekesebb példa erre ép a budapesti szabóipar, amely az utóbbi években sokat fejlődött. Közismert dolog ugyanis, hogy hosszú évtizedek óta az egész kultúr-világnak Páris diktál a női divat, s London a férfi divat terén. A háború alatti elzártság azonban úgy a bécsi, mint a budapesti szabóipart önállóságra kényszerítvén, nagyon szépen fejlesztette és így a háború végeztével is meg tudott állani a saját lábán; nem hódolt már többet — bolondok módjára — a párisi és londoni

üzletemberek divat-önkényének, szeszélyének parancsszava szerint és mikor alkalmazkodott is divat-újdonságaikhoz, azt csak belátása szerint és öntudatosan tette.

Bizonyos fokig minden férfi és nő érdeklődjék és ismerje meg a divat főbb változásait, legyen probléma előtte az, hogy hogyan is öltözködjék, ismerje a hozzávaló anyagokat, tudjon bevásárolni és ezekről szabójával beszélni s ha kell, vitatkozni is. Sőt az is szükséges, hogy a férfi is ismerje a női öltözködés csínját-bínját, viszont a nő is legyen járatos, hogy milyen is a helyesen öltözött férfi. Ha nem is minden tekintetben helyes e közmondás: „ruha teszi az embert”, mégis jogosan követel a társadalom a vele érintkezésben álló egyéntől bizonyos fokú alkalmazkodást.

Érdekes megfigyeléseket és statisztikát gyűjtött össze egy könyvbe Edward O. Roybet angol tudós s többek között a higiénikus öltözködésről írván, a nők öltözködését sokkal egészségesebbnek, célszerűbbnek és természetesebbnek mondja a férfiakénál. Szerinte a nő nyáron átlag 1,03 kg. súlyú ruhafelszerelést hord a testén, míg a férfi 3,08 kg.-ot cipel; hasonló az arány télen is, amikor a fázékony gyöngéd nő 2,92 kg.-mal is megelégszik, míg a férfi 7,17 kg. ruhával védekezik a hideg ellen. Roybet kikel azután a férfiak páncélszerű kemény inge, gallérja, kalapja, a mellény, a vastag talpú cipő és keztyű ellen. Minden esetre egészségügyi érveit elfogadhat-

juk itt-ott, de divat-művészet szempontjából ezek nehezen pótolható cikkek, viszont elvetnünk a kényelem kedvéért, főképp a szalon öltözéknél, nem szabad.

A nő mai öltözködése.

Általánosságban már jellemeztem modern divatját a mai női öltözködésnek. Ezer és ezer változása és ingadozása lehetetlenné teszik a részletes leírást vagy tanácsadást — de nem is ez a célom. A leglényegesebb, hogy úrinő ne felejtse el, hogy soha se utánozzon és vegyen magára minden hirtelen támadt túlzott divatot csak azért, hogy „modern”-nek, „divatos”-nak látszodjék. Épp ez a művészete az öltözködésnek, hogy mindenki a divathoz csak egyéniségének megfelelően alkalmazkodjék és hogy társadalmi és anyagi helyzetéhez viszonyítva, soha se tegye magát nevetségessé sem túl feltűnő és költséges, sem viszonyain aluli szegényes külsővel. Emellett vígyázzon a finom úrinő a túlzott indiszkréciókra, amelyek a legszebb divatot is nevetségessé teszik és tulajdonképp a boudirok intimitásaihoz tartoznak. Ne gondolják azt, hogy a férfiak többségére talán vonzó hatású a túlzott meztelenség, a nőietlenség. A divat lélektanához tartozik ezeknek ismerete és ezért mondja a híres párisi divatreformer, Jean Patou: „A hölgyeknek bele kell mélyedniük a divat pszichológiájába és mindennek előtt szem-

előtt kell tartaniuk azt, hogy a meztelenség-kultuszt nem szabad túlzásba vinni. Meg vagyok győződve arról, hogy száz asszony közül kilenvenkilenc csupán azért öltözködik jól, hogy a férfiaknak, avagy, ha az erotika ördöge még nem kísértette meg a pluralitás szellemében, a férfinak tessenek. Felállították azt a tételt is, hogy az asszonyok azért szeretnek jól öltözködni, hogy más asszonyokat féltékenyekké tegyenek. Nevetséges! ... Azt kellene hinni, hogy az asszonyok jól tudják, hogy a legszebb vonal, a legmélyebb kivágás nem nyer értékben, ha mindenkinek élvezetére nyilvánosan állítják ki. Ezért hölgyeim fedjék el a térdeiket és ne dekoltálják a szép hátakat sem”.

Ez érthető is, mert tényleg például a női térd esztétikailag véve sem szép formájú és ezenkívül a leülésnél is kényes helyzetbe kerülhet a térdig érő rövid szoknyás hölgy. Ennek oka pedig ép az, hogy a legtöbb nő túlbecsüli testének bájait és még a „zongora lábú” is túl rövid szoknyát hord. Végeredményében az nem lehet a célja a mai divatnak, hogy a 40 éves asszony 20 évesnek látszodjék (hátról!). Ha a mai nők nem tudnak mértéket tartani, úgy velük is megtörténhetik az, hogy a gyermekeik, ha harminc év múlva kezükbe veszik anyjuk fényképét, megmosolyogják e kor divatját, miként mi anyáinkét, apáinkét. Noha a nők már ez ellen is találtak orvosságot, amennyiben nem ruhával, hanem csupán sállal, boával a vállukon fényképeztetik le magukat.

A női ruha ma már nem csak az anyag minőségével, szépségével, gazdag csipkéivel ér el elegáns hatást, hanem inkább egyéniséghez alkalmazott művészi szabással és ötletszerű egyszerű díszekkel.

A drágaság és a divat gyors változása miatt kevés ruha is elegendő, ha úgy van szabva, hogy könnyen átalakítható. Utcai ruhát pár perc alatt estélyi ruhává lehet varázsolni.

Hogy finom úrinő benyomását keltse valaki, tetőtől-talpig stílusos, harmonikus kell legyen rajta minden, tehát a ruha, a kalap, a keztyű, a harisnya és a cipő, sőt szükséges az alsóruhával való teljes összehangzás is. Mert az esetleges elegáns és stílszerű öltözködést elronthatja valaki, ha például ízléstelen ékszer vagy kopott kezításkát, lyukas keztyűt vagy napernyőt visel hozzá.

A legfontosabb tudnivaló, hogy a ruha alkalmazkodjék használatához, környezetéhez és annak megfelelően legyen stílszerű. Ízléstelen fényűzés például az, ha irodába selyemben vagy világos színű kényes ruhában megy egy nő, hasonlóan sáros, esős időben nevetségessé válik, ha kényes színű és anyagú cipőben és harisnyában sétál. Vagy ép oly hibát követ el az ízlés és önmaga ellen egy hölgy, ha például piacra túl kopottasan, elhanyagolt régi holmi-ban megy, mintha oda selyem ruhában vagy prémes bundában, ragyogó ékszerrel díszítve menne.

Hasonlóképp vegyen magára utazáshoz is egy hölgy mindig célszerű, egyszerű, nem kényes, de tartós

ruházatot, mert sem a feltűnő, sem a takarékosan „snasz” külső nem való ilyenkor jóízlésű urinőhöz. A leghelyesebb külön utazás vagy kirándulás céljára alkalmas sport vagy *utazó ruhát* készíttetni. (Például drapp kasha kosztüm, nyakkendő, a ruhához hasonló színű kalap (filcz vagy bőr), egyszerű cipő, mosható szarvasbőr keztyű stb.)

De még annál is lényegesebb, hogy útipodgyászunk rendes és ízléses külsejű, csomagolású legyen. 2—3 kézi táska is megengedhető, de nem számtalan kisebb omladozó, ujságpapír csomag. Az útravaló ételünk is ügyes, tiszta csomagolású legyen és a harapnivalónk lehetőleg előre elkészített.

A *sport-ruha* legyen egyszerű, esetleg férfias szabású, de ennek soha se áldozzuk fel a nőies hatást, a nő maradjon a sporttelepen is nő.

Az *angol kosztüm* nélkülözhetetlen (legalább egy) a nő ruhatárában. Ujabban nem csak síma anyagból, hanem gyöngéd, elmosódott mintázatú, vagy molett hölgyeknek csíkozott szövetből is készítik. Nagyon sikkesek, fiatalosak a kétféle kelméből prémdíszsel készített kosztümök.

Az egyszerű sport és utcai ruha mellett az *estélyi ruhák* fantasztikusabbak és formaérzéklet, szellemet megkövetelőek, noha a régiekhez viszonyítva aránylag elég egyszerűek. Évekkel ezelőtt a *fejdiszek* az estélyi ruhánál elmaradhatatlanok voltak, sőt fődísze volt a hölgynek és sok egyéni szellemes forma támadt. Ma a bubifrizura bájos szabása mellett

szinte feleslegessé vált a fejdísz, sőt a görögös homlok-szalag is. Ehelyett kedveltek a hálószerűen fűzött, gyöngysorokból álló fejkötők. Az természetes, hogy bálba, esküvőhöz fehér glacé keztyű viselendő, míg utcára lehetőleg színes szarvasbőr keztyű a jó és szép.

Hamis *szórméktől* és *ékszerektől* disztinvált úrinő tartózkodni fog, akármily szerény anyagi viszonyok között is volna. Inkább viseljen egyszerűbb olcsóbb tárgyat, de semmiesetre sem szurrogátumot, amely becsapni akar és végeredményében csak színpadra való értéktelen csillogás. *Prémes bunda* különben is inkább csak előkelő és gazdag hölgynek való, aki 2—3 évenként cserélheti és nem egyetlen télikabátja, amelybe egész vagyonát befektette és télen mindenhová abban kénytelen járni.

A régi szabású, sleppes *menyasszonyi ruhák* fehér selyemből nagyon drágák. A crep-de-chine és georgette selymet felváltotta a crep-satin-ból készült egyszerű szabású menyasszonyi ruha, amelyet igyekezzünk minél nagyobb darabokból összeállítani, hogy így később estélyi ruhává átalakítható legyen. Fantasztikusan szépek a ruha uszályát pótló nagy tüll-fátylak. Izlésesek a fehér fejkötők (párták) mirtusz és gyönytűzéssel vagy a hálószerűen fonott gyöngyfűzér fejdíszek, amelyek által a fátyol esése is előnyösebbé válik. De tekintve a mai nehéz gazdasági viszonyokat, még az ilyen menyasszonyi ruhák is elég költségesek, amiért a polgári osztály leá-

nyai már nem igen ragaszkodnak oly makacsul a fehér menyasszonyi ruhához és ehelyett már nagyon gyakori az utcai ruhában való esküvés.

Hogy otthon milyen legyen a nő, ahhoz a fő irányelv az egyszerűség, tisztaság és célszerűség, mert mily kiábrándító az, ha az utcáról, estélyekről elegánsnak és finomnak ismert hölgyet otthon rongyos harisnyában, kitaposott cipőben és konyha ruhában találjuk. Ép ezért két-három *háziruha* (hisz nem oly drágák) szükséges, hogy a konyhai házi ruhájában le se üljön egy hölgy a vendégeit fogadni.

A *pizsama* tulajdonkép reggeli öltözék, de vékonyabb, puhább anyagból hálóing helyett is használják, sőt újabban ha gazdagon és ízléses bájjal díszített, bizalmes ismerősöket is fogadhatni benne. Gazdagon díszített pizsama inkább csak színésznőknek vagy előkelő nagyúri dámáknak való; míg polgári asszonyainknak elegendő és célszerűbb a szép flanel vagy egyszerű bársony reggeli pizsama. Vendégei fogadására pedig használja a rendes, stílszerű háziruhát, amelynek elengedhetetlen tartozéka a csinos *papucs*, azaz a *házicipő*.

A *kimonó* egy bő, köppenyszerű, kényelmes reggeli háziruha.

A nő külső ruházatának a természetesség és kényelmesség felé tartó igyekezete hasonló forradalmi változást idézett elő az intim alsó *fehérnemű*-nél is. Az új divat az egészségtelen régi „halcsont-

fűzőt” vagy teljesen elvetette, vagy, ahol ép szükséges, helyébe a melltartót, esetleg a selyem-gummi haskötőt hozta be. Viszont a régi, gyakran leeséssel fenyegető alsószoknyát és hosszú, formátlan alsónadrágot a „kombiné”, illetve az ingnadrág cserélte fel. Télen ajánlatos az úgynevezett „*reform trikó-alsónadrág*”, amely gummibehuzata által jól zár a hideg ellen. Az a vád, hogy sok nő megfázik e rövidszoknyás divat miatt, csak részben áll, mert megfelelő alsóruhák támadtak a meghülés elleni védekezésre.

A legújabb divat a *selyem fehérnemű*, amelynek előnye, hogy könnyen mosható és hogy reá a felső ruha „sikkesebben” tapad.

A *rizspor* (púder) ma a legtöbb női arcnál elengedhetetlen követelmény, főképp estélyi ruhához, villanyvilágítás mellett. Ilyenkor az *arc és ajkfestés* — noha a mai polgári felfogásunk szerint csak kottaknak és színpadra való — diszkrétén használva megengedhető. Hisz voltak idők, amikor a festés bevett szokás volt.

A *körmöknek* manikür-szalonban időközönként való gondozása minden úri asszonynak (még férfiaknak is) ajánlatos, anélkül, hogy az „erkölcstelenység” vádja érhetné. A lakkozás mellőzhető vagy nagyon mérsékelten alkalmazandó. A piszkos, gondozatlan köröm férfit és nőt visszataszítóvá tesz, dacára az esetleg kellemes modorának és helyes öltözködésének. A köröm formája legyen hosszukás

(mandula szerű) és soha sem tövig lerágottvagy akárcsak levágott is. Általánosságban polgári aszszony találja el a közép utat az arc és kéz ápolásánál; feltétlenül törődjék e dolgokkal (a kozmetikával), de ne éljen csak annak.

Habár az *ékszer* célja, hogy öltözködésünk, megjelenésünk díszét emelje, értéke, ízlés szempontjából tekintve, nem annak csillogásától, súlyától, még kevésbé mennyiségétől függ. Hagyjuk ezt a szokást a hirtelen meggazdagodott pöffeszkedőnek, aki minden meglévő ékszerét minden alkalommal magára rakja. E helyett kevés, de helyesen alkalmazott művészi kivitelű ékszert hordjunk.

Hasonló óvatosságot tanusítson úrihölgy az *illatszer* (parfüm) megválogatásánál, mert annak illatáról gyakran helyesen következtetünk az illető egyénre. Vannak bódító, érzéki hatású erős illatszerek, melyek inkább színésznőknek valók; ezzel szemben a polgári nőknek a gyöngéd, szolid, diszkrét illatszerek ajánlatosak. Drabális, kövér nőnél az ibolyaillat nem stílszerű. Egy hölgy illatszere tartozzék egyéniségéhez s ezért a már helyesen megválasztott illatszer szaga sugározzék ki a fehérnemű-szekrényéből, levélpapirjából és zsebkendőjéből is. Ép ezért ne változtassuk gyakran illatszerünket, tartsunk ki pár évig egy mellett. Mosdáshoz elegendő a *kölni-víz* is; újabban finom szagú és jó minőségű kölni-vizek vannak, amelyek ép olcsóságuk miatt is ajánlhatók a drága parfüm helyett.

A férfi helyes utcai és sport-ruházata.

A férfi öltözködése általánosságban véve sokkal konzervatívabb jellegű és sokkal kisebb változásnak van kitéve, mint azt a nők divatjánál láthatjuk. Ez érthető is egyrészt a férfinem egyéniségéből, másrészt a férfi-szövetek színeinek és fajtájának kevésbé változatos voltából kifolyólag.

Sajnos, dacára annak, hogy a férfi divat inkább van uniformizálva és így könnyebb helyzete lenne a férfiaknak, mint a mindenkép egyénien öltözködni akaró nőknek, — mégis a férfiak közt sokkal több a rosszul vagy gyengén öltözött egyén. Kisvárosiaknál még érthető, amennyiben alig vagy ritkán van alkalmuk helyesen öltözött embereket látni és tőlük okulni. De sok a rosszul öltözött nagyvárosi is, aki pedig láthatna és tanulhatna. Ennek oka ép az, hogy még jóakarató igyekezet mellett is a legtöbb ember, ha érzi és látja is a különbséget a saját ügyetlen és a mások elegáns külseje között, nem képes a lényegét megállapítani, nem tudja mit is nézzen és lásson meg rajta. Az ilyenek hiába is próbálnák utánózni mások eleganciáját, (amit nem is lehet, ép az egyéniség és alak különbözősége miatt) és hiába megy szabójához, hiába rendel „legújabb divat” szerinti ruhát, kívánságát nem tudja elmondani, de hozzászólni sem igen mer, érzi tudatlanságát és azt hallgatással leplezi. A szabó és

a rendelő együttes ízlése kell megállapítsa a készülő öltözetet.

Természetesen soha sem a „divathóbortok” által feltűnő férfi az elegáns, hanem ép a disztíngvált és egyéni alakra szabott (öntött), de a divathoz is alkalmazkodó harmonikus ruha és finom megjelenés. Mert az elegáns úriemberen semmi se kirívó vagy feltűnő, de megjelenése mégis olyan, hogy egyszerűsége dacára mindenki észreveszi. Hisz nem csak a ruha szabásán múlik a helyes öltözködés; a gallér, a nyakkendő vagy cipő ne csak magára külön-külön legyen szép és divatos; ezek egymásmellettsége, összhangzása tesz valakit külsőleg is úriemberré. Mindehhez természetesen hozzájárul a megfelelő modor és fellépés. Könnyen elronthatja a stílszerű, finom öltözködést a haj, a bajusz vagy a keztyű, esetleg egy túl kicsi kalap is a fejbűbján.

Hóbortos divat kapott lábára nálunk: az *aktatáska*. Ezt cipeli ma már nemcsak ügyvéd és ügynök, de orvos, tanár és tanuló is. Mily különös látvány az, hogy ezek a nyűtt és zsíros aktatáskák sokszor még este a kávéházban, hangverseny teremben is kísértenek — és a legcsudálatosabb, hogy talán ép-„akta” van legkevesebb benne.

A férfi-divatot Anglia diktálja a világnak, ami könnyen érthető, hisz ott az urak és a szabók ízlése párhuzamosan és együttesen dolgozik, mert Angliában a férfiaknak „probléma” az öltözködés; beszél-

nek a divatról, vitatkoznak és érdeklődnek s maga a „walesi herceg” indítja útnak az újdonságokat.

Dacára a divat elég gyors és szeszélyes változásainak, az alapfogalmak állandóak és célom is csak ez állandóságokat ismertetni. A modern férfiruhát az egyszerű előkelőség jellemzi. A túlzások teljesen eltűntek, még a zakók (utcai ruhák) esése is egyenes és a harangforma, meg a karcusított derék sem kell már. A férfiruha legyen finomsága mellett férfias, tehát erőteljes, széles karakterű.

Viszont részletezve a lényeges jellegzetességeit és tudnivalóit, elsősorban a ruha kényelmességére, a mozgási szabadságra vigyázzunk. Tökéletes szabású ruha nem szabad, hogy szorítson, ne mozduljon el a helyéről a gallér, fazon és kabát ujja a legkisebb test vagy karmozgásnál. Ezért csinál a jó szabó a hónaljnál egy mesterséges ráncot elől és a háton, hogy így mozgási szabadságot (spielraumot) adván, ne képződjenek csúf kereszttráncok a kabátujj felső részén. Szűk kabátban jól soha sem érezhetjük magunkat.

A kabát-gallér soha se legyen magasabb az inggallérnál, sőt öt-tíz miliméteres sáv, csík legyen mindig látható a fehér gallérból, ami egyrészt a szemnek is igen kellemes, de ettől eltekintve az inggallérnak célja is az, hogy a kabát ne jusson érintkezésbe és surlódásba a testtel, a nyakkal, nehogy attól bezsírozódjék. Emellett a helyes szabású, alacsony gallér a fejnek is nyílt, szabad és egyenes tartást ad.

A jó kabátot a széles váll és a csípő felé keskenyedő törzs jellemzik. A kabát kihajtója (az u. n. fazon vagy revers) legyen mindig inkább férfiasan széles, erőteljes, mint nevetségesen keskeny, nőies szabású. Utcai ruha külső kabátzsebe ne legyen sohasem felvarrott és külső gombbal vagy éppen kis ránccal felszerelt, mert ez csak sportruhákra való. A kabátgombok közül, álló kelyzetben mindig csak azt gomboljuk be, amelyik ép a csípőben fekszik. Az újabban felkapott „charleston” szabású túlzottan rövid kabát és bő nadrág ízléstelen, túlnagy szabadsággal készült divatja már hóbort s csak kabaré-színpadra való.

A fazon, a kabát kihajtása két soros kabátoknál legyen önmagában is ovális, kifelé is domborodó úgynevezett dohány-levél forma, de ezenkívül a két egymásra fektetett kihajtó is ne legyen hegyes és ne mutasson beesett mellúséget, hanem legyen kissé ovális, kerekded, erőteljes hatású.

A kabát külső, úgynevezett szivarzsebe kezdődjék a hónaljvarrás közelében és ne takarja el a hajtóka. Férfias, széles zseb legyen, hogy így a zsebkendő könnyedén és ne csak gyömöszölve férjen bele. A férfi ruha zsebei különben a mellényen is ilyen nagyok legyenek és kezdődjenek jó hátul.

A mellény is akkor szép, ha jó mély és kissé ívelt kivágású, hogy a szép ing vagy széles nyakendő megfelelően érvényesülhessen. Viszont alul takarja a nadrág felső részét jól, hogy a legnagyobb

mozgás esetén se csillanjon ki az alsó fehérruha. A zakónál a kétsoros mellény kihalófélben van. A „divatmellényt”, mely harminc-negyven évvel ez előtt volt közkedvelt, egyesek újból be akarták hozni, de nem nagy eredménnyel.

A nadrág szára ne legyen túl keskeny, sem „cowboy”-szerű szélességben és bőségben. A változó szeszély dacára alul a 42—44 cm. szélesség az állandó divat. A felhajtott nadrág évtizedek óta kedvelt az utcai ruhánál, de itt is, mint egyébnél, a széles, férfias visszahajtás ajánlatos. A nadrág felső részét sokan csatt nélkül, magasan a csípőre szabattják. Ha kabát és mellény nem azonos színű, akkor a nadrág legyen mindig a világosabb. Hogy a nadrágnak szép esése, tartása legyen, feltétlenül szükséges a *nadrágtartó*; a nadrágszíj sem nem esztétikus, sem nem célszerű és legfeljebb sportnál előnyös.

Félcipőnél használjunk szép, esetleg kétszínű *harisnyát*, de még ennek a kedvéért sem szabad a nadrágot olyan rövidre szabni, hogy álló helyzetben a harisnya láthatóvá váljék. A legszebb öltözéket is lerontja a harisnya, ha akár színben, akár minőségben nem találó. Szép csíkos, nyilas harisnyák vannak. A harisnya színe legyen mondhatni átmenet a cipő és a ruha színe között. Félcipőnél elsősorban a cipő színéhez igazodjék. Fehér cipőhöz csak fehér vagy krém-színű harisnyát vehetünk. Selyem harisnya (fekete) tulajdonképp csak szalon öltözékhez és lakkcipőhöz való.

Köztudomású az az általános emberi tulajdonság, hogy szembejövők tekintetüket egy pillanatra önkéntelenül leejtik és a másiknak lábát, *cipőjét* veszik szemügyre. Nem lehet tehát lényegtelen az, hogy milyen gondot fordítunk cipőnkre. A legelső feltétel, hogy cipőnk, ha nem is új, de tiszta, gondozott legyen, viszont lehetőleg ne tűnjék vadonat újnak. Esős és hideg időben a gummi-talpú cipő nagyon célszerű és szép, de nem mindenkinek áll jól ez az erőteljes, férfias jellegű cipő. Utcai öltözékhez sokan lakkcipőt hordanak, ez az elegancia téves értelmezése; lakkcipő csak estélyi ruhához való. Cipőinket csak úgy őrizhetjük meg eredeti formájában és a túlerős ráncoktól, ha használat után sámfára húzzuk és a megfelelő cipőkenőcsről, zsírről, olajról gondoskodunk.

A *kamásli* (bokavédő) szép és praktikus viselet, de soha se legyen elnyűtt és ne túl feszesen szíjjazzuk lábunkra, engedjünk neki mozgási szabadságot. Színe a ruhával és cipővel összehangzó legyen.

A helyes öltözködés összbenyomását, szépségét a férfiak könnyen lerontják kalapjaikkal. Furcsa szokása a férfiaknak nálunk, hogy rendszeren a kelleténél egy-két számmal kisebb kalapot raknak a fejükre, ami nemcsak hogy csúf és kényelmetlen, hanem még csíkot is hagy a fejbőrön. A kalap fekdüjjék jól a fejen és ne csak a fej tetején. Ma általában a puha-kalap a közkedvelt; a fekete ke-

mény kalap (coli) mind ritkábban látható, de akkor is csak sötét színű ruhához találó.

A *sapka* igen ügyes viselet, de utcai ruhához csak esős, szeles időjárásakor indokolt, mivel tulajdonkép sportruhához való. Lehetőleg ne a ruha anyagából, legfeljebb rokon színéből készíttessük a sapkát és a tetejére ne tegyünk gombot. A sapka elülső része feküdjék az ellenzőn s ne húzzuk hátra; e divatot hagyjuk meg az inasoknak.

A sport nálunk még kezdetleges fokon áll, rendszeren csak durva fizikai munka (football), esetleg nagyúri passzió (automobil, tennis), de a széles rétegeket megmozgató és rendszeres, egészséges „testedzés” még ritkaság számba megy, Ép ezért a *sport ruházattal* is úgy vagyunk, hogy vagy nincs, sokszor még a sportolóknak sem, vagy nyegle, dilettáns sportolató alakok — a látszat kedvéért — feltűnően hordják még hivatalban, színházban is. Tegyük fel, hogyha az ez idei (1928.) olimpiászra Románia is elküldené sport-képviselőt, ott bizony nemcsak a teljesítményeink kerülnének a közönség és a szakemberek megfigyelése alá, hanem kritika tárgyává tennék a külső megjelenésünket, az öltözködést, a modort is. Ezek pedig ízlést és kulturát eláruló dolgok, tehát vigyáznunk kell reájuk s ezért mór idehaza nevelődjünk a helyes irányban.

A sportruhánál a lényeg a kényelem és a férfias, szinte katonás szabás. A zsebek legyenek jó nagyok, kívülről rávarrottak (foltzsebek). A sport-

nadrág ma a térden aluli buggyos nadrág (bosnyák), míg a háborús emlékü, térdben szűk bricsesz (breeches) nadrág ma már inkább csak falun egy-egy kiszolgált katonánál látható. Ugyanis dacára annak, hogy ez utóbbi tényleg ügyesebb, katonásabb külsőt ad, mivel a sporthoz bő, kényelmes ruha kell — főképp a térdhajlásban, — a bricseszt mégis eljuttették és csupán a lovaglásnál tartották meg.

A németeknél ez években divatba jöttek — de hamarosan ki is mentek — a kis sportszerű kék vagy zöld (esetleg kockás) blúzok, amelyeket egyesek még kis vadász-kalappal utcán, hivatalban, sőt kávéházban is használtak. Könnyen megérthető, hogy az ilyen divat nem is tarthatott soká, mert nem utcára való és az internacionális divathoz, ízléshez alkalmazkodó emberek csak megmosolyogták.

A *felsőkabátot* is hasonló apróságok teszik széppé és kényelmessé, mint a kis kabátot. Ennél is a széles formák, az alacsony gallér és a hónalj mozgási szabadsága az irányelv. Az egysoros felsőkabátnál a gombok nem láthatóak és így a szövet alá kerülnek, mert egysoros kabátnál — legyen az csak esőköppeney — félszeg és csúnya benyomást tesznek a látható külső-gombok.

Télikabátnál a gallér nem lehet saját szövetjéből, hanem csak bársonyból vagy szőrméből. A vékony tavaszi felöltőknél ellenben ép ez a helyes. Az estélyi fekete télikabátra, még ha prémmel bélelt is, nem való a prémgallér, a szép bársonygallér a megfelelő.

A *raglán*, ha jól van szabva, egyike a legelegánsabb felöltőknek és legfeljebb a színházi felöltő vetekedhetik még vele.

A nyakvédő *sált* lehetőleg símán helyezzük a gallérra (ing-gallérra) és legfeljebb hidegben kössük ügyes, de rendes csomóba; viszont soha se dobjuk extravagáns módon egyik végét előre, a másikat meg hátra. Egyszínű, síma, lehetőleg fehér crêpe-de-chine a legújabb divat.

Fínom dolog és végeredményében takarékoskodás, ha *házikabátot* használunk odahaza, amely pizsama-szerű szabásban, sálgallérral, övvel vagy zsinóros vitézkötéssel nagyon szép és célszerű viselet. A házikabáton kívül a megfelelő, ügyes, puha és kényelmes házicipő elengedhetetlen.

Ne feledkezzünk el ruháink gyakori vasalásáról, ami nemcsak rendessé, széppé teszi, de felfrissíti a ruhát és kiveszi belőle a nagyon utálatos izzadságszagot is. Végül, rendes ember ruháját használat után vagy széktámlájára, vagy szekrénybe ruhatartófogásra helyezi.

Miként a női divatlapokról említettem, úgy a férfi divatlapok is szinte kivétel nélkül ügyes növésű, karcsú alakokat mutatnak be, amiért is — gondolom — *kicsi és kövér* természetű emberek csak bosszúsággal lapozhatnak bennük. Az ilyen tehetetlenül áll önmagával szemben és a szabója is ritkán ért ahhoz, hogy alakjára tűrhető ruhát szabjon.

Kövér urak, hogy karcsúbbat mutassanak —

téves elvből kiindulva — gyakran szűk vállakat készíttetnek a szabóval, miáltal ép az ellenkező hatást érik el. Sőt a hajtókák, a zsebek, a kabátujjak is a rendesnél erőteljesebb, férfiasabb külsejűek legyenek. A mellény is mély kivágású és alsó része a rendesnél hosszabb szabású legyen.

De lényeges ezek mellett, hogy jó széles kari-májú nagy kalapot helyezzen a fejére olyan férfi, akinek kövér és nagy a feje, hogy így a kalap nagy mérete mellett a fej kisebbnek hasson. Végül fontos, hogy ilyen urak önmagukat is figyeljék jól meg és olyan szabóhoz járjanak, akinek van érzéke az ilyen egyéni, szokatlan alakú testre való szabáshoz.

A férfi fehérneműje.

Bármikor és bárhol érhet rosszullet, baleset, amikor esetleg a külsőleg elegáns úrnak intim alsóruháját idegenek is megláthatják. Fehérnemünk e lehetőségre való számításból, de önmagunk szeretetéből és megbecsüléséből is legyen tiszta és minden tekintetben úriemberhez méltó. Legyen ép oly tiszta és rendes a nem látható fehérneműje is, mint a látható külső ruházata. Pedig a háború utáni években igen sokan — főképp nők — csak az utcára, kávéházba szoktak „kiöltözködni” — odahaza meg pizokban és rongyokban járnak. Ilyenekre mondja a német közmondás: „Aussen ujh, innen pfuj!”

A férfi fehérnemű formája és szabása az utóbbi

évtizedekben, ha nem is forradalmon, de több kísérletezés után lényeges változásokon ment keresztül. A háború utáni években utcai ruhához a régi kényelmetlen és csúf magas *kemény gallér* helyett az ing anyagából készült tüvel összehúzott vagy szabadon kerekre vagy hegyesre szabott *puha gallért* gomboltak az inghez. Majd felismervén ennek hátrányait, a félig keményített gallérral is kísérleteztek. Ez sem vált be, pár órai használat után gyűrődött. Nem szép a stráfos ing stráfos gallérja sem. Így ma helyesen öltözött férfi mindennapi használatban is fehér kemény dupla gallért hord, amely ép alacsony volta miatt igen kényelmes és rendes külsőt, viselőjének pedig kellemes érzést ad.

A *kézelő* az ing anyagából készül s mivel az ingujj természetes folytatása, egybe varrják az inggel, miáltal az ing sem használható a végletekig kicserélt és kifordított kézelőkkel és gallérokkal.

Ma mindennapi használatban inkább a színes vagy csíkos *ingek* kedveltek, újabban sírna, nem ráncolt mellel. A keményített külön álló ingmellel (a plasztront) ne tűrjük meg szekrényünkben sem. Amerikában a kabátszerű ingeket kedvelik, amilyen a cserkészeké is. Ezeknek előnye, hogy kevesebb anyag szükséges hozzá és nem kell keresztül túrni a fejen, hanem elegendő elől begombolni.

Ha fontos a jól öltözött férfínál az ingnek és gallérnak szabása, szépsége, mennyivel lényegesebb és mennyivel több függ a *nyakkendőitől*, e kis se-

lyem darabkától. Pedig mily kevés — különben helyesen öltözött — férfi érzi ennek fontosságát és hord nyűtt, fakult és formátlan ócska nyakkendőket. Inkább csak három-négy, de szép, nagy, széles, azaz férfias jellegű és jó minőségű nyakkendőnk legyen. És éppen, mert ez az egyetlen színes folt a férfi-öltözéken, azért finom érzékkel kell nyakkendőnk színét a ruhához, az inghez megválasztanunk. Az anyaga a ruha anyagának finomsága szerint változzék. Ha hosszú nyakkendőt kötünk fel, annak csomója ne legyen egy ici-pici szoros bog, hanem egy puha, közepes nagyságú kötés, amely alatt szélesen feküdjék a nyakkendő. Csokor nyakkendő szintén mutasson vagy széles szalag vagy pillangó formát és ne olyan nevetséges keskenyet, amely a cipőfűzőre emlékeztet.

A férfi *alsónadrág* új, rövid divatja ellen elpuhult emberek egészségügyi érvekkel lépnek fel. De azt senki sem meri vitatni, hogy ízlés szempontjából öregnél vagy fiatalnál, minden körülmények között kellemesebb, férfiasabb a rövid, térdig érő, de bő alsónadrág, mint atyáink hosszú, bokáig érő lábbelije, az úgynevezett „lenge magyar”. Tekintsünk el a hálószobától, előfordulhat közös fürdőben, sporttelep öltözőjében stb., hogy mások jelenlétében kell levetköznünk és így minden tekintetben legyen gondunk az alsó ruhánkra is. A hideg ellen télen hosszú harisnyával védekezhetünk, sőt kissé hosszabb alsónadrág is használható, mint

nyáron. Az alsónadrág soha se legyen csípőben kocos (madzagos), hanem két-három gombbal zárható.

Végül a *zsebkendőről* annyit, hogy akit mindig tiszta, friss zsebkendővel látunk, az önkéntelenül üdébb, tisztább, elegánsabb benyomást tesz ránk, még ha esetleg szegényesebb, gyengébb is az öltö-zéke. A zsebkendő színe, azaz szegélyének színe legyen lehetőleg rokon színe az ingnek, a nyakken-dőnek. Fekete, estélyi ruhához tiszta fehér, azsuros finom zsebkendőt vegyünk. A rendesnél kisebb zsebkendő az oldal zsebben mindenkinek ajánlható, de legyen szép, diszkrét és lehetőleg selyem zseb-kendő (azonban ne csipkés szélű, ne nőies).

A fekete férfiruhák.

Az utcai ruházatnál elsorolt és megállapított alap-elvek természetesen még fokozottabb mértékben tartandók be az *estélyi ruháknál*. A háború előtti években az előkelő férfi-világ az estélyi ruhák szabását és használatát illetőleg szigorú szabályok szerint öltözködött. Míg a háború utáni forrongó években ingadozó, mai napig sem kialakult formákat és gyakorlati alkalmazásokat kezdeményeztek. Nálunk igen zavaros és logikátlan szokásokat fogadtak el. Csak egyet említsünk: a zsaket, amely tulajdonkép háború előtt és nyugaton, mint utcai ruha és nappali fekete ruha szerepel, nálunk bevo-nult, mint legegánsabb vizitelő, báli és ünneplő

ruha, nem ritkán párosulva sárga cipővel és (oh!) színes nyakkendővel.

Dacára annak, hogy a legújabb divatlapok is a legkülönbözőbb és túl szabad összeállításban hozzák e ruhák model-jeit, megkísérlem a lényege-sebb és állandóbbnak tekinthető tudnivalókat néhány száraz mondatban összegyűjteni.

Midőn a fekete férfiruháról beszélünk, szó lehet a zsaketról, a szmokingról és a frakkról, végül a leg-újabb, ismét divatosná vált „fekete zakó”-ról.

A *zsaketnek* (jaquette) fekete a kabátja és mellénye, de sötét szürke és stráfós a nadrágja. A kabát alul erősen lekerekített, egysoros és a vendég-gombja begombolandó. A nyakkendő legyen hozzá fekete, hosszú szabású és selyem, rézsut ezüstös csíkokkal vagy apró virágmintákkal díszített. A zsakethez az alkalom szerint cilinder vagy kemény kalap a találó. Előfordul az az ízléstelenség, hogy egyesek, takarékosági szándékból, a már kopottas zsaketjüket nem oda való helyen, például hivatalban hordják el.

A *szmoking* késő délutáni és estélyi ruha. Egysoros zakó formája van, de erőteljes, dohánylevél kihajtóval (fazon), amelyre szép tükör-selyem van rávarrva. Begombolva használandó. A mellénye fekete. Nyakkendője széles, fekete csokor (masni). A háború utáni években némely helyt a fehérret is bevezették a szmokingnál, de a fehér-szegélyű fekete nyakkendő nem helyes.

Az estélyi ruhák királya a *frakk*, és tényleg a legelegánsabb megjelenést ez adja. Tulajdonképpen katona-viseletből alakult át civil szalon és vizitáló ruhává. Mai formáját fokozatos fejlődéssel érte el. Eleinte rövid nadrággal, színes kelméből és aranyezüst gombokkal használták és csak 1848 felé lett a fekete frakk általános férfi divattá. Volt idő, amikor a nők is viselték. Formája az utóbbi években alig változott. A csípőben levő vízszintes vágás újabban rézsutos. A kabát kétsoros, gombolatlanul használják. Hátralát a kabát hosszú keskeny, hegyesedő, úgynevezett fecske-farokban végződik. A mellény fehér selyem, szép változatokban, mélyen kivágott és egy vagy két gombsoros. Gyászos ünnepségeknél a fekete posztó mellényt is használják. A kabát rézsutos alsó bevágása oly magas legyen, hogy a mellényből kis vékony fehér csík láthatóvá váljék. A nyakkendő legyen fehér selyem csokor (masni). A frakk és szmoking nadrágja a kabát anyagából készül, de a frakknál a külső varrásra többnyire fekete selyem szalagot is alkalmaznak.

A fekete ruhához csak lakk félcipő a találó, báli alkalmakkor az úgynevezett „eskarpen” (masnis) kivágott félcipő, különben a rendes lakkcipő, esetleg fehér gamásnival. Zsaketnél és fekete zakónál rendes lakk félcipő, alkalom szerint esetleg szép sevró cipő is megfelelő. A harisnya minden fekete ruhánál legyen fekete selyem (esetleg diszkrét csíkokkal). A fekete ruhához csak fekete vagy fehér

színű és a legfinomabb minőségű anyagok találóak. Tehát ing, nyakkendő, kalap, zsebkendő, harisnya és cipő más színű nem lehet.

A gallér e ruhákhoz általában a szimpla, kihajtott keménygallér, de a divatlapok újabban zavarosan, néha dupla kemény gallérral is hozzák a fekete ruhákat. Az ing is eddig kizárólag keményített volt, legújabb hírek szerint a szmokinghoz puha selyem inget is kezdeményeztek. A különálló ingmell (plasztron) természetesen csúf nyárspolgár szokás.

A kézelő az ing anyagából készült s az ingujj folytatása. A kézelő- és mell-gombok legyenek egyfajtaúak, legszebb a fehér gyöngyház (szmokingnál is). A nadrág a fekete ruháknál mindig felhajtás nélküli. Keztyű csak fehér és glacé lehet, kivéve komoly vagy gyászos alkalmakkor, amikor a fekete a találó.

A frakkhoz és a szmokinghoz tulajdonkép csak a magas cylinder volna szabályszerű, de itt is furcsa szabadságot engednek meg újabban a divatlapok, például szmokinghoz puha kalapot, nyáron fekete szalagú girardi szalma-kalapot stb. Tekintve úgy a divatlapokban, mint egyes városokban elterjedt logikátlan és kiforratlan újításokat, nem lehet ezek után igazodni és így legtanácsosabb egyelőre a háború előtti szabályokat irányadóul venni. *Semmi sem csúnyább, mini ép a fekete és szalon öltözékeknél előforduló hanyagságok, ízléstelenségek, melyek által a legszebb ünneplő ruha is elveszíti varázsát.*

A férfi szalonöltözékeknél két lényegesebb vál-

tozás, azaz kezdeményezés történt utóbbi években. A régi *színes frakkot* — sőt hozzá a rövid nadrágot — akarják egyesek újból bevezetni. (Talán egy második rokokó felé evezünk?)

Nem tudni még, hogy a nyugateurópai városokban mennyire és milyen formában sikerül e felelevenített divatot népszerűsíteni, de Budapesten a *színes frakk* alatt egyelőre csak a *szürke frakk* értendő, amelyet nyáron hordanak és még csak a felső tízezer körében. Még nagyon kiforratlan divat-újdonosság. A kabát és nadrág világos szürke, a mellény fehér, a nadrág külső varrásán ezüstös szürke csíkkal szegett. A kalap is szürke hozzá.

A másik újítás a fekete zakó. Ez már gyorsabban lett elfogadott s tulajdonképp nem egyéb, mint szép fekete utcai ruha, amelyet azonban színházban, moziban és társas összejüveteleknél is lehet használni. Nadrágja világos szürke, sötét (esetleg színes) csíkokkal. Ez az új divat kezd már Erdélyben is elterjedni. Budapesten közkedvelt lett, erős és veszélyes konkurense a zsaketnek, amely az ízléstelenségig demokratizálódott.

De a helyes öltözködés mellett még számtalan apróságra is vigyáznunk kell, mert az ezeknél elkövetett hibákkal különben elegáns megjelenésünket nagyon elronthatjuk.

Aki igényt tart arra, hogy őt helyesen öltözött úrnak ismerjék, nem hanyagolhatja el *hajviseletét*, gyakran borotválendő arcát és kezét. Vannak, akik

nem elégednek meg azzal, hogy egészségügyi okokból nyáron hajvágó-géppel rövidre nyíratják hajukat, hanem még borotvával is nekimennek koponyájuknak és minden található szőrszálacsokát leszednek róla. E virtus megfelelhet esetleg egy hosszabb nyaralásnál, de szalonba, fekete ruhához nem való.

A *monokli* divatját túlzott használatával nevetőségessé tették már, vagy rájöttek arra, hogy ez az „ablaküveg” keveseknek áll jól. *Szemüveget, cvikkert* is lehet ügyesen használni, hogy az arcot ne öregítse, ne torzítsa.

A *sétabot* vagy finom kis *sétapálca* a háború óta mind ritkábban látható nálunk. Ha nincs is sok érv a viselet mellett, egyeseknek igen jól áll és így lehetséges, hogy még nem lesz csupán muzeális tárgy.

Ékszer viseljen férfi minél kevesebbet, jegygyűrű és egy pecsétgyűrű-féle elegendő hozzá. Finom arany vagy ezüst óra, találó láncsal. A *karkötőóra* a háborús évek terméke és divatja volt. Maradjon is annak, mert legfeljebb autózásnál, sporttelepen vagy vadászaton van létjogosultsága. Nőknél, ha finom és kicsi a karkötő-óra, indokolt és szép viselet.

A drága ezüst vagy éppen arany *cigaretta-tárca* nem való hivatalba, a tülekedő mindennapi életbe. Tartsuk azt fenn ünnepélyesebb alkalmakra, becsüljük jobban meg és használjunk helyette pl. bőretűi-t. A nyugateurópai államokban a cigarettákat szép kis bádóg dobozban árulják, amelyek így meg is felelnek a mindennapi életben, utcán vagy hiva-

talokban cigaretta tárca gyanánt. Sajnos a mi „regal” cigaretta papirdobozunk megközelítően sem oly ízletes és praktikus kivitelű, hogy ez ajánlható volna. De még kevésbé az a csúf szokás, hogy csak mellény zsebben tartjuk a cigarettát. Izlés, de egészségügy szempontjából is vigyázzunk mindig arra, hogy a cigarettákat ne a szopókás végével felfelé helyezzük el, mert kínálásnál a legjobb akarat mellett is megérintjük a szomszédos cigaretta-szopókákat is.

*

A férfi és nő öltözködésével kapcsolatosan sok mindenről lehetne még írni, de céloom itt nem az volt, hogy minden apróságra kiterjedő tanácsokat adjak, mert az lehetetlen is. Csupán a közfigyelmet szándékoztam felhívni a lényegesebb tudnivalókra, talán csak azokra, amelyeket a nő a férfi öltözködéséről s viszont a férfi a nő öltözködéséről tudhat, illetőleg ismernie kell. Ha nem is mint fényűzést, de mint saját érdekében álló kellemes szükségességet, tekintse az öltözködést mindenki fontos ügyének, amely helyesen használva csak előnyére válhat, akár anyagi, akár erkölcsi szempontból vesszük.

